

Документи взято з хрестоматії з історії України для студентів вузів
Укладачі: Б.І.Білик, Л.В.Дячук, Я.С.Калакура, С.М.Клапчук, А.П.Конашевич, В.С.Крижанівський,
В.Є.Кругляков, В.Я.Мельник, В.Ф.Остафійчук, В.В.Пилипенко, Д.Ф.Розовик, Н.В.Терес, В.І.Червінський,
М.М.Ющенко.
К.: ІСДО, 1993. - 376 с.

УКРАЇНА ЗА РАДЯНСЬКОЇ ДОБИ

1921-1985

44. Розпорядження Всеросійського робітничого, сільськогосподарського і продо-вольчого бюро при ВЦРПС Українському військпродбюро про формування в Україні військ дружин для поповнення продзагонів (24 серпня 1921 р.)

45. З протоколу засідання Політбюро ЦК КП(б)У про розміри державного хлібного фонду і кількість хліба для постачання Росії та заходи щодо посилення продо-вольчої кампанії (3 вересня 1921 р.)

46. З протоколу засідання Політбюро ЦК КП(б)У про вилучення цінностей в церквах (31 березня 1922 р.)

47. Із листа Голови ВУЦК Г. І. Петровського до Голови ВЦВК М. І. Калініна про голод в Україні та неможливість у зв'язку з цим подання продовольчої допомоги Поволжю (24 травня 1922 р.)

48. Із директив пленуму ЦК К(б)У з національного питання (16-17 жовтня 1922 р.)

49. Лист Сталіна секретарю ЦК КПУ Лебедю (1 грудня 1922 р.)

50. Декларація VII Всеукраїнського з'їзду Рад про утворення Союзу Соціалістичних Радянських Республік (13 грудня 1922р.)

51. Декларація про утворення СОЮЗУ Радянських Соціалістичних Республік (30 груд-ня 1922р.)

52. Із протоколу засідання Політбюро ЦК КІІ(б)У про боротьбу ДПУ проти анти-радянських парті" (26 січня 1923 р.)

53. Із Постанови ВУЦВК і РИК УСРР "Про заходи забезпечення рівноправності мов і про допомогу розвиткові української мови" (1 серпня 1923 р.)

54. Із листа Ю. Й. Тютюнника В. П. Затонському (20 серпня 1923 р.)
55. Із Постанови Політбюро ЦК КП(б)У про церковну політику (23 листопада 1923 р.)
56. Із доповіді голови Раднаркому УСРР В. Я. Чубаря на пленумі ЦК КП(б)У про українізацію (6-8 жовтня 1924 р.)
57. Лист до Політбюро ЦК ВКП(б) про цінності, знайдені у Києво-Печерській Лаврі (12 лютого 1925 р.)
58. З протоколу засідання Політбюро ЦК КП(б) У про Винниченка, Шаповала і Крас-ного (6 березня 1925 р.)
59. Із протоколу Політбюро ЦК ВКП(б) про Українську Академію наук (15 квітня 1926р.)
60. Із листа Кагановича Сталіну про доцільність відкриття українських консульських столів при повпредствах СРСР за кордоном (4 липня 1925р.)
61. Офіційне повідомлення про конференцію Українських Націоналістів у Берліні (3-7 листопада 1927 р.)
62. Постанови Великого Збору Організації Українських Націоналістів (28 січня - 2 лютою 1929 р.)
63. Доповідна записка Голові ДПУ УСРР В. А. Балицькому (1 грудня 1929 р.)
64. Із спеціального зведення ДПУ України в ЦК КП(б)У про активні антирадянські прояви в Україні (9 березня 1930 р.)
65. Із листа до Г. І. Петровського слухачів Військово-повітряної академії РСЧА Я. Корина та О. Пахоленка про примусову колективізацію й розкуркулення селян у Новопсковському районі на Старобільщині (7 липня 1931 р.)
66. Постанова касаційної колегії Верховного Суду УСРР про залишення в силі виро-ку про 10-річне ув'язнення селянки Н. М. Кліменко за мішок колосків (25 грудня 1932 р.)
67. Повідомлення ЦК ВКП(б) і ЦК КП(б)У про смерть М. О. Скринника (8 липня 1933 р.)
68. Відозва українських соціалістичних партій до соціалістичних організацій усіх країн (серпень 1933 р.)
69. Постанова ЦК КП(б)У про використання цінностей колишньої Києво-

Печерської Лаври (21 рудня 1933 р.)

70. Із листа В. Затонського до Я. Письменного з приводу Михайлівського собору (не пізніше 11 червня 1934 р.)

71. Доповідна записка І. Леплевського М. ЄЖОВУ про операції щодо куркулів (вересень 1937 р.)

72. Лист жителів с. Лютенки Гадяцького району Харківської області до голови РНК СРСР В. М. Молотова про необхідність охорони Успенської церкви (15 вересня 1937р.)

73. Довідка Наркомату освіти України про національні школи в Україні (березень 1938р.)

74. Виступ прем'єр-міністра Карпатської України Августина Волошина при відкритті першого засідання сейму Карпатської України (15 березня 1939 р.)

75. Закон про незалежність Карпатської України (15 березня 1939 р.)

76. Відозва II-го Великого Збору Українських Націоналістів (серпень 1939 р.)

77. Секретний додатковий протокол к Договору о ненападении между Германией и Советским Союзом (23 августа 1939 і.)

78. Секретний додатковий протокол к германо-советскому договору "О дружбе и границе между СССР и Германией" (28 сентября 1939 г.)

79. Закон про включення Західної України до складу Союзу Радянських Соціалістич-них Республік з возз'єднанням її з Українською Радянською Соціалістичною Республікою (1 листопада 1939р.)

80. Дані про кількість репресованих в Україні у 1939 році

81. Газетна інформація про закриття шкіл в Карпатській Україні 1940 р. (16 березня 1940р.)

82. Пам'ятка Розенберга про майбутню окупацію Німеччиною Радянського Союзу (2 квітня 1941 р.)

83. Доповідна записка про прийом і розселення в Омській області сімей адмінзасланих із західних областей Української РСР (червень 1941 р.)

84. Акт відновлення Української держави (30 червня 1941 р.)

85. Уривок із спогадів учасниці оборони Києва О. М. Захарченко

86. Із доповідної особливого відділу НКВС Південного фронту про руйнування Києва після зайняття його німцями (19 вересня 1941 р.)

87. Лист директора Інститут електрозварювання АН УРСР академіка Є. О. Патона до Свердловського обкому партії(15 квітня 1943 р.)

88. Із листівки УПА "За що бореться Українська повстанська армія (УПА)?" (серпень 1943р.)

89. Повідомлення Л. Берії Й. Сталіну (15 червня 1944р.)

90. Уривок з Угоди між урядом Української Радянської Соціалістичної Республіки і Польським Комітетом Національного Визволення про евакуацію українського населення з території Польщі і польських громадян з території УРСР (9 вересня 1944 р.)

91. Постанова бюро Тернопільського обкому КП(б)У про порушення революційної законності працівниками НКВС у с. Кривеньке Пробижнянського району Тернопільської області (25 листопада 1944 р.)

92. Уривок із збірника документів "Совершенно секретно! Только для командования!" Стратегия фашистской Германии в войне против СССР" про плани Німеччини щодо винищення народів СРСР (1941-1942 рр.)

93. З виступу Президента України Л. Кучми на урочистих зборах і нагоди 50-річчя Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр. (8 травня 1995р.)

94. Витяг і Резолюції 1 частини 1 сесії Генеральної Асамблеї ООН (14 січня 1946р.)

95. Стенограма засідань Міжнародного Воєнного трибуналу від 14. 15. 18 і 19 лю-тою 1946р.

96. Постанови ЦК КП(б)У "Про перекручення і помилки у висвітленні історії української літератури в "Нарисі історії української літератури" (24 серпня 1946 р.)

97. З Постанови ЦК КП(б)У "Про журнал "Вітчизна" (4 жовтня 1946 р.)

98. З Постанови ЦК КП(б)У "Про репертуар драматичних і оперних театрів УРСР і заходи щодо його поліпшення" (12 жовтня 1946 р.)

99. Розпорядження ВІДДІЛУ преси ЦК КП(б)У Головному Управлінню в справах лі-тератури і видавництв при Раді Міністрів УРСР про вилучення книг М. Грушевського і В. Винниченка (14 жовтня 1946р.)

100. Уривок з листа колгоспників с. Попелюхи Піщанського району Вінницької області, адресованого М. С. Хрущову (1946р.)

101. Розпорядження члена Ради у справах РПЦ при Раді Міністрів СРСР (1946р.)

102. Участь українців. Із документів МДБ (1947 р.)

103. Свідчення очевидця голоду 1946-1947 рр. (1947 р.)

104. "Українські шаблі" Кагановича (1947 р.)

105. З редакційної статті журналу "Більшовик України" "До кінця ліквідувати буржуазно-націоналістичні перекручення історії України" (серпень 1947р.)

106. З доповідної записки Міністерства освіти УРСР Раді Міністрів УРСР про хід ліквідації неписьменності та малописьменності серед дорослого населення західних. Ізмаїльської та Закарпатської областей Української РСР (8 грудня 1947 р.)

107. З Постанови ЦК КП(б)У "Про стан і заходи поліпшення музичного мистецтва на Україні у зв'язку з рішенням ЦК ВКП(б) "Про оперу "Велика дружба" В. Мураделі" (23 травня 1948р.)

108. Доповідна записка міністра внутрішніх справ СРСР С. Круглова зам. Голови РМ СРСР Л.П. Берії(17 березня 1950р.)

109. Інформація Львівського обкому КПУ ЦК КПУ про ідеологічну роботу з інтелігенцією зв'язку з справою лікарів (4 лютого 1953 р.)

110. Указ Президії Верховної Ради СРСР про передачу Кримської області із складу РРФСР до складу УРСР(19 лютого 1954р.)

111. Уривки з відкритого листа до відділу прав людини Організації Об'єднаних Націй і всього культурного світу від в'язнів-табірників СРСР (30 вересня 1955 р.)

112. Из доклада Первого секретаря ЦК КПСС тов. Хрущова Н. С. XX съезду Коммунистической партии Советского Союза "О культе личности и его последствиях"; (25 лютого 1956р.)

113. Из Постановления ЦК КПСС "О преодолении культа личности и его последствий" (30 червня 1956 р.)

114. Пропозиції групи від Ради Міністрів УРСР про обмеження релігійної

діяльності (1957 р.)

115. Правда про "Натхігаль". Віймки з доповіді м. Лебеда П. Н. (7 травня 1960 р.)

116. З виступу І. Дзюби у Бабиному Яру (29 вересня 1966р.)

117. З доповіді заступника Голови Ради Міністрів УРСР П. Розенка "Про сільськогосподарське переселення в райони Далекого Сходу та ЧИТИНСЬКУ область з Української РСР на 1971-1975 роки" (14 серпня 1970р.)

118. Із спогадів колишнього Першого секретаря ЦК КП України П. Шелеста про од-не засідання Політбюро ЦК КПРС

119. Лист секретаря ЦК КПУ В. Маланчука в Політбюро ЦК КПУ (весна 1973 р.)

120. Витяги із заключного слова на СУДІ керівника УГСМ. Руденка (1 липня 1977 р.)

121. Хронологія діяльності УГС (1976-1982 рр.)

122. Відкритий лист Л. Брежнєву від грпи ув'язнених членів Української Гельсінкської Спілки (вересень 1980р.)

44. РОЗПОРЯДЖЕННЯ ВСЕРОСІЙСЬКОГО РОБІТНИЧОГО,
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО І ПРОДОВОЛЬЧОГО БЮРО ПРИ ВЦРПС
УКРАЇНСЬКОМУ ВІЙСЬКПРОДБЮРО ПРО ФОРМУВАННЯ В УКРАЇНІ
ВІЙСЬКДРУЖИН ДЛЯ ПОПОВНЕННЯ ПРОДЗАГОНІВ

24 серпня 1921 р.

В связи с постановлением СТО от 5 августа 1921 г. по плановой разверстке, утвержденной ВЦСПС для продработ на Украину должно быть отправлено 8 тыс. человек в составе военпроддружин — численностью до 150 человек каждая.

В счет означенного наряда в ваше распоряжение будет прислано из Центральной губ. 2100 человек, 3 тыс. человек вы должны вновь мобилизовать на территории Украины и остальные 3 тыс. человек сформировать из работающих на Украине продотрядов, коим не истек 6-месячный срок работы, а из проработавших срок— по желанию.

Предлагаем вам в срочном порядке приступить к формированию дружин согласно прилагаемой инструкции. Дружины должны быть сформированы не позднее 10 сентября с. г. Начальникам и политкомам вновь сформированных дружин дает назначение на работу Укрвоенпродбюро. Для регистрации формируемых на территории Украины дружин предоставляем вам 50 авансовых номеров, с № 101 по 150. Копии списков сформированных дружин с указанием номера вышлите в Москву.

Предвсерабпродсельхозбюро Фомин

Зав. инстр.отд.

Секретарь

С подлинным верно:

Нач. Общ. Отд.

Голод 1921—1923 років в Україні.. С. 33—34.

45.3 ПРОТОКОЛУ ЗАСІДАННЯ ПОЛІТБЮРО ЦК КП(б)У ПРО РОЗМІРИ ДЕРЖАВНОГО ХЛІБНОГО ФОНДУ І КІЛЬКІСТЬ ХЛІБА ДЛЯ ПОСТАЧАННЯ РОСІЇ ТА ЗАХОДИ ЩОДО ПОСИЛЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ КАМПАНІЇ

3 вересня 1921 р.

Слушали: Вопросы Наркомпрода (присутствует член коллегии Наркомпрода РСФСР т. Фрумкин, Косиор, Чиркин, Вейнгер).

1) О размерах государственного хлебного фонда Украины и о количестве хлеба, которое Украина обязана дать России (докладчик т. Фрумкин).

Первоначально: налог был исчислен в 152 млн. но при пересмотре ставок многим губерниям сбавлено, только для Волыни ставки повысили. Сейчас официально налог исчисляется в 128 млн; предполагается реально собрать - 100 млн — минимум 70—75 млн. Если прибавить помольный сбор 8—10 млн и то что удастся получить товарообменом 10—12 млн, то окажется 95—100 млн. По декрету СНК УССР в пользу комнезамов отчисляется 15—25 % налога, т. е. около 15 млн пуд., остается 80 млн. Минимальная расходная смета для самой Украины исчисляется в 70 млн, на продовольственные и семенные, нужды Крыма— 1,5—2 млн, остается для РСФСР всего 8 млн., что слишком мало. Тов. Фрумкин предлагает установить твердый минимум для РСФСР в 30 млн. пуд.

Постановили: а) Принять предложение т. Фрумкина и установить количество хлеба, которое Украина обязана дать России как минимальное, в 30 млн. пуд., даже в ущерб собственному снабжению.

б) Дать директиву губкомам и губисполкомам провести на ближайших съездах комнезамов резолюцию об отчислении в пользу голодающих 50 % из фонда комнезамов.

Слушали: 2. О мерах усиления продкампании (докладчик тов. Фрумкин).

Постановили: а). Признать необходимым кроме политической работы возложить на уполномоченных ВУЦИКа и организационные обязанности, для чего установить прочную организационную связь уполномоченных с Наркомпродом и его органами.

Поручить т. Косиору срочно выработать соответствующие инструкции для уполномоченных за подписью ВУЦИКа и ЦК, а также разослать соответствующие директивы местным продорганам.

б) Поручить ВУЦИКу дать директиву губисполкомам и уполномоченным усилить работу выездных сессий ревтрибуналов, а где их нет — срочно организовать таковые в небандитских уездах, причем трибуналы должны открывать свои действия в случаях не только массовых, но и одиночных отказов выполнения налога.

в) Поручить т. Косиору поднять на постоянном совещании вопрос об изыскании способов борьбы с проявлениями бандитизма, специально направленными к дезорганизации продработам (например, уничтожение списков и т. п.).

г) Поручить ВУЦИКу предложить губисполкомам сообщать центру о селах и волостях, которые упорно отказываются от выполнения налога или где особенно часты формы местного бандитизма, специально направленные против сбора продналога, на предмет наложения на такие села и волости специальных мер взыскания.

Секретарь ЦК КП(б)У

Голод 1921—1923 років в Україні. С. 34—35.

46.3 ПРОТОКОЛУ ЗАСІДАННЯ ПОЛІТБЮРО ЦК КП(б)У ПРО ВИЛУЧЕННЯ ЦІННОСТЕЙ В ЦЕРКВАХ

31 березня 1922 р.

Слушали: 1. О кампании по изъятию из церквей (циркуляр ЦК РКП).

Постановили: 1. Циркуляр подтвердить и разослать с тем изменением, что вместо подготовительных секретных комиссий руководство изъятием ценностей возлагается непосредственно на Бюро губкома, ввиду того, что изъятие уже фактически началось.

ЦДАГО України, ф. 1, оп. б, спр. 29, арк. 60.

47.13 ЛИСТА ГОЛОВИ ВУЦВК Г. І. ПЕТРОВСЬКОГО ДО ГОЛОВИ ВЦВК М.І. КАЛІНІНА ПРО ГОЛОД В УКРАЇНІ ТА НЕМОЖЛИВІСТЬ У ЗВ'ЯЗКУ З ЦИМ ПОДАННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ ДОПОМОГИ ПОВОЛЖІЮ

24 травня 1922р.

По данным, имеющимся на 1 мая, в пяти губерниях Украины: Донецкой, Запорожской, Екатеринославской, Николаевской и Одесской насчитывается 3 709 556 голодающих, что составляет около 35 % всего населения указанных губерний. Процент голодающих по данным губерниям колеблется, опускаясь до 22 % по Донецкой губ. и поднимаясь выше 75 % по Запорожской. Около 40% всего голодающего населения составляют дети. Количество нуждающихся достигает по всей Украине 6600 тыс. человек.

Размер помощи, получаемой населением голодающих губерний Украины через государственные органы, не превышает 7,5 % удовлетворения всего голодающего населения, колеблясь между 4,2 % в Николаевской губ. и 15,4 % по Донецкой губ.

Помощь, оказываемая иностранными и прочими частными организациями, достигнет в будущем 8 % удовлетворения всего голодающего населения в том случае, если будет полностью реализован намеченный план организации общественного питания за счет иностранных комиссий помощи.

В настоящий же момент количество питаемых в порядке помощи голодающим на Украине не превышает 10 % общего числа голодающих. Несмотря на тяжелое положение Украины, имеется ненормальность подлежащая немедленному устранению.

Еще 6 декабря минувшего года были признаны голодающими следующие местности Украины:

а) Запорожская губ. полностью.

б) Донецкой губ. — уезды Криворожский, Мариупольский, Таганрогский.

в) Екатеринославской губ. — уезды Екатеринославский, Криворожский полностью, Верхне-Днепровский наполовину.

г) Николаевской губ. — уезды Николаевский, Херсонский и Днепровский.

д) в Одесской губ. — уезд Тираспольский полностью, Одесский наполовину. С тех пор размер голода увеличился более чем вдвое, к 1 мая фактически голодающими являются следующие местности:

а) Донецкая губ. — полностью.

- б) Запорожская губ. — полностью.
- в) Екатеринославская губ. — полностью.
- г) Николаевская губ. — уезды Николаевский, Херсонский, Днепропетровский.
- д) Одесская губ. — уезды Одесский, Тираспольский и Вознесенский.

Находящимися в тяжелом положении:

- а) Полтавской губ. — уезды Константиноградский, Кобелякский.
- б) Харьковской губ. — уезды Змиевский, Купянский и Изюмский.
- в) Николаевской губ. — Елисаветградский.
- г) Кременчугской губ. — Александровский.

Между тем, несмотря на ряд веских данных, имеющихся во ВЦИКе, констатирующих голод на Украине в размерах, не уступающих голоду на Поволжье, ВЦИК до сих пор не вынес постановления о признании вышеперечисленных местностей Украины голодающими, постановления, из которого бы вытекали определенные последствия для Украины. Имея свое Поволжье, Украина с начала кампании по 1 мая послала в прикрепленные к ней голод-губернии РСФСР 960 вагонов продовольствия, т. е. в четыре раза больше, чем своим голодающим губерниям, каковым послано всего 232 вагона. Такое же положение сохраняется и по сие время.

На основе изложенного прошу: 1. Об издании постановления ВЦИКа о признании голодающими и находящимися в тяжелом предположении вышепоименованных местностей Украины.

2. Усилить отпуск денежных средств Украине в целях реализации в интересах помощи голодающим и борьбы с эпидемиями.

3. Принять к сведению, что Украина впредь не считает возможным отправлять в Поволжье продовольствие, собираемое в пределах Украины, и вынуждена употреблять его целиком на оказание помощи голодающим Украины, выделяя 10 % для посылки в Крым.

Пред. ВУЦИКа Петровский Секретарь

ВУЦИКа Иванов Голод 1921—1923 років в Україні...
С. 116—118.

48. ІЗ ДИРЕКТИВ ПЛЕНУМУ ЦК КП(б)У З НАЦІОНАЛЬНОГО ПИТАННЯ

16—17 жовтня 1922р.

1) Щодо української мови

а) Повна абсолютна рівноправність української і російської мов, рішуча боротьба проти всякої штучної українізації і русифікації і разом з тим усунення тих перешкод, які затримували б природний розвиток української культури, або які відрізували б українському селянству доступ до ознайомлення з російською культурою. Боротьба проти будь-якого прагнення зробити з української мови засіб відособлення і протиставлення українських робітників і селян — російським. Вживання тієї чи іншої мови є воля кожного і держава не повинна поділяти свої установи на такі, в яких вплив був би за російською мовою, і такі, в яких вплив був би за українською мовою.

б) Необхідно заборонити офіційним установам і особам відмовлятися від розгляду тих чи інших документів або матеріалів на тій лише підставі, що вони написані російською або українською мовою.

в) У школах з викладанням російською мовою необхідно ввести обов'язкове вивчення української мови, а в школах з українською мовою російська мова повинна бути обов'язковим предметом вивчення.

г) Мова викладання в школах повинна вводитися згідно з організованим волевиявленням населення, вираженим у вигляді постанови пленуму Ради, або з'їзду Рад, що повинно бути узаконено окремим декретом. А думка викладацького персоналу при визначенні мови викладання до уваги не повинна братися.

д) З метою сприяння вивченню комуністами української мови, вважати необхідним введення викладання української мови, як обов'язкового предмета, в радпартшколах, виділивши йому достатню кількість годин з тим, щоб ті, які закінчують школу, фактично його знали. В тих губерніях, де є для цього умови, визнати бажаним вести викладання в радпартшколах українською мовою.

2) Щодо української народної школи

Без неухильного прагнення до радянізації української народної школи остання неминуче стає цитаделлю українського націоналізму.

Головне завдання партії в наступний період у галузі освіти полягає в оволодінні українською народною школою, у перетворенні її з розсадника шовінізму в знаряддя комуністичної освіти серед українського селянства, для чого необхідно:

а) Спрямувати діяльність “Всеиздата” насамперед на створення української радянської навчальної літератури та на негайне складання стислих загальнодоступних українських підручників популярною мовою, які мають дати учням трудової школи перші елементарні знання з історії УСРР та її Конституції. Доручити компетентній особі написати історію України з марксистської точки зору.

б) З огляду на те, що підручники є одним із засобів тиснення на національні меншості і взагалі на національні групи, вжити заходів до усунення національної пропаганди через підручники так, щоб кожна національна школа мала підручники рідною мовою в достатній кількості.

в) Доручити Оргбюро ЦК і губкомам дати працівників на інспекторські посади в Наркомосі та губнаросвітах. Питання про інспекторат поставити конкретно в радянському порядку.

г) Звернути особливу увагу на необхідність посилення професійної роботи серед учительства. Запропонувати фракції Південбюро ВЦРПС подати на одне з найближчих засідань Політбюро доповідь про роботу Всеросійської спілки працівників освіти, зокрема про роботу серед учительства.

д) Доручити Політбюро розробити в радянському порядку основні принципи, викладені у вступі Закону про народну освіту, прийнятому ВУЦВКом.

3) Щодо автокефальної церкви

Залишаючись щодо церкви і релігії взагалі в рамках декрету про відокремлення церкви від держави, вважаючи себе не тільки релігійними, але й антирелігійними. Радянська держава і Комуністична партія повинні рішуче вимагати, під страхом звільнення і віддання під суд, від усіх своїх службовців і зокрема від учительського персоналу не лише повного невтручання в справи віруючих і в справи церкви поза школою, але й боротьби з релігійними забобонами (атеїзм) всередині школи.

4) Щодо комуністичного впливу

а) З огляду на недостатність українського міського комуністичного елемента, партія повинна звернути особливу увагу на створення кадрів комуністів-українців як з росіян, що знають українську мову, так і з українців — із сільської бідноти.

б) Перетворити “Вісті” у велику газету з добре підібраним штатом, з хорошою інформацією, щоб вона могла одночасно з гідністю бути органом Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету і засобом комуністичного впливу на українську інтелігенцію.

в) Поліпшити газету “Селянська Правда”, видаючи її обома мовами, щоб її могли читати і російські селяни і щоб вона була доступна тим українським селянам, які, діставши свою освіту в дореволюційний час, недостатньо звикли до української літературної мови.

г) Створити журнал за типом московської “Красной Нови” українською і російською мовами.

д) Для впливу на селянську молодь створити ілюстрований, соціально-белетристичний і науковий журнал для юнацтва.

е) Запропонувати “Всеиздату” поставити своїм завданням видання відповідної літератури для дітей молодшого віку.

ж) Запропонувати “Всеиздату” звернути увагу на необхідність видання української комуністичної літератури.

Центральний Комітет повинен ще раз вказати партійним товаришам на необхідність неухильно додержуватись директив Центрального Комітету щодо окремих різних завдань, які в своїй сукупності становлять національне питання на Україні.

КПУ в резолюціях... Т. 1. —С. 211—214.

49.ЛИСТ СТАЛИНА СЕКРЕТАРЮ ЦК КПУ ЛЕБЕДЮ

1 грудня 1922р.

Российская Коммунистическая Партия (большевиков). Центральный Комитет С.
Секретно

Москва. Декабря 1 дня 1922 г. Секретарю ЦК КПУ тов. Лебедь

Препровождаются протоколы комиссии Пленума Цека №№ 1 и 2 с предложением основных пунктов конституции Союза Советских Социалистических Республик. Последнее составляет директиву Цека РКП ЦК КПУ должен провести ее через съезд Советов Украины, как директиву делегатам Украинского Съезда в Москву. Кроме того, делегаты должны быть снабжены мандатами на подписание договора о Союзе Социалистических Советских Республик. В постановлений Съезда Украины необходимо специально оговорить, что заключенный в Москве договор подлежит ратификации Украинского ЦИК, а на первой же сессии после Съезда Советов.

Секретарь Цека И. Сталин
ЦДАГО України, ф. 1, оп. 20,
спр. 985, арк. 18.

50. ДЕКЛАРАЦІЯ VII ВСЕУКРАЇНСЬКОГО З'ЇЗДУ РАД ПРО УТВОРЕННЯ СОЮЗУ СОЦІАЛІСТИЧНИХ РАДЯНСЬКИХ РЕСПУБЛІК

13 грудня 1922р.

Глибокая общность классовых интересов пролетариев всех стран повелительно диктует необходимость всемерного укрепления их организационной связи и единства перед лицом мирового капитала.

Классовая солидарность рабочих и крестьян России, Украины, Белоруссии и закавказских республик уже с самым началом Великой Октябрьской революции заложила прочный фундамент теснейшей связи и фактического единства в их совместной борьбе с царством капиталистов и помещиков. Только благодаря этому братскому союзу, родившемуся, выросшему и окрепшему в грозе и буре гражданской войны, трудящиеся массы советских республик смогли завоевать и отстаивать свои права на власть, землю, фабрики и заводы против яростных атак объединенного лагеря капиталистических хищников всего мира.

Достигнутое нами ныне путем величайших жертв и усилий состояние относительного спокойствия продолжает оставаться под угрозой повторения насильственных попыток капиталистических держав уничтожить плоды наших побед. Наглядным доказательством определено враждебной позиции буржуазных стран, не мирящихся с самым фактом существования советских республик, является наша продолжающаяся международная изоляция. В частности, эта ненависть проявляется в непрекращающихся попытках западно-европейской буржуазии подорвать нашу силу путем использования и раздувания национально-шовинистических страстей среди части мелкой буржуазии и интеллигенции некоторых советских республик (петлюровщина на Украине, меньшевики в Грузии, мусаватисты в Азербайджане, дашнаки в Армении, Национальный Союз в России).

Проведение новой экономической политики и связанный с этим относительно быстрый рост мелкобуржуазных элементов увеличивают опасность усиления этих враждебных пролетариату националистических настроений, как в форме возрождения великодержавно-российских тенденций, с одной стороны, так и сепаратистски-шовинистических, с другой. Вместе с тем, вытекающая из факта нашей международной изоляции необходимость базироваться в деле внутреннего строительства всецело на собственных силах и средствах советских республик требует дальнейшего усиления и углубления их экономического единства, открывающего возможность ставить и разрешать хозяйственные задачи, непосильные для каждой из них в отдельности.

При таких условиях единственно правильной с точки зрения интересов рабочего класса и крестьянства политикой может быть лишь линия максимального сплочения и объединения всех сил советских республик и укрепления единого рабоче-крестьянского фронта.

Основываясь на вышеизложенном, VII Всеукраинский съезд Советов рабочих, крестьянских и красноармейских депутатов вполне одобряет позицию правительства в данном вопросе, выразившуюся в постановлении сессии ВУЦИК от 16 октября сего года.

VII съезд Советов в полном согласии с желаниями и волей трудящихся Украины обращается к рабочим и крестьянам России, Украины, Белоруссии, Грузии, Армении и Азербайджана с братским предложением немедленно приступить к оформлению уже ныне фактически существующего союза советских республик и образованию этим путем единого социалистического рабоче-крестьянского фронта против фронта мировой буржуазии.

Съезд твердо уверен, что такой единый Союз Социалистических Советских Республик, закрепляющий на принципах взаимного равенства их тесную экономическую и политическую связь и в то же время обеспечивающий самостоятельность национально-культурного строительства и необходимые гарантии проявления хозяйственной инициативы каждого из членов Союза, явится наилучшей формой разрешения национального вопроса в духе международной пролетарской солидарности, первым шагом к установлению будущей Всемирной Советской Республики Труда и мощным оплотом интересов рабочих и крестьян не только союзных стран, но и всего мира.

Образование Союза Советских

Социалистических Республик:

Сб. документов. — М., 1972. — С. 344—345.

51. ДЕКЛАРАЦІЯ ПРО УТВОРЕННЯ СОЮЗУ РАДЯНСЬКИХ СОЦІАЛІСТИЧНИХ РЕСПУБЛІК

30 грудня 1922 р.

Со времени образования советских республик государства мира раскололись на два лагеря: лагерь капитализма и лагерь социализма.

Там, в лагере капитализма — национальная вражда и неравенство, колониальное рабство и шовинизм, национальное угнетение и погромы, империалистические зверства и войны.

Здесь, в лагере социализма — взаимное доверие и мир, национальная свобода и равенство, мирное сожительство и братское сотрудничество народов.

Попытки капиталистического мира на протяжении десятков лет разрешить вопрос о национальности путем совмещения свободного развития народов с системой эксплуатации человека человеком сказались бесплодными. Наоборот, клубок национальных противоречий все более запутывается, угрожая самому

существованию капитализма. Буржуазия сказала бессильной наладить сотрудничество народов.

Только в лагере Советов, только в условиях диктатуры пролетариата, сплотившей вокруг себя большинство населения, сказалось возможным уничтожить в корне национальный гнет, создать обстановку взаимного доверия и заложить основы братского сотрудничества народов.

Только благодаря этим обстоятельствам удалось советским республикам отбить нападения империалистов всего мира, внутренних и внешних. Только благодаря этим обстоятельствам удалось им успешно ликвидировать гражданскую войну, обеспечить свое существование и приступить к мирному хозяйственному строительству.

Но годы войны не прошли бесследно. Разоренные поля, остановившиеся заводы, разрушенные производительные силы и истощенные хозяйственные ресурсы, оставшиеся в наследство от войны, делают недостаточными отдельные усилия отдельных республик по хозяйственному строительству. Восстановление народного хозяйства сказалось невозможным при раздельном существовании республик.

С другой стороны, неустойчивость международного положения и опасность новых нападений делают неизбежным создание единого фронта советских республик перед лицом капиталистического окружения.

Наконец, само строение советской власти, интернациональной по своей классовой природе, толкает трудящиеся массы советских республик на путь объединения в одну социалистическую семью.

Все эти обстоятельства повелительно требуют объединения советских республик в одно союзное государство, способное обеспечить и внешнюю безопасность, и внутреннее хозяйственное преуспевание, и свободу национального развития народов.

Воля народов советских республик, собравшихся недавно на съезды своих Советов и единодушно принявших решение об образовании “Союза Советских Социалистических Республик”, служит надежной порукой в том, что Союз этот является добровольным объединением равноправных народов, что за каждой республикой обеспечено право свободного выхода из Союза, что доступ в Союз открыт всем социалистическим советским республикам, как существующим, так и имеющим возникнуть в будущем, что новое союзное государство явится достойным увенчанием заложенных еще в октябре 1917 года основ мирного сожительства и братского сотрудничества народов, что оно послужит верным оплотом против мирового капитализма и новым решительным шагом по пути объединения трудящихся всех стран в мировую Социалистическую Советскую Республику.

Заявляя обо всем этом перед всем миром и торжественно провозглашая незыблемость основ Советской власти, нашедших свое выражение в конституциях уполномочивших нас социалистических советских республик, мы, делегаты этих республик, на основании данных нам полномочий. постановляем подписать договор об образовании “Союза Советских Социалистических Республик”.

Образование Союза Советских
Социалистических Республик.
С. 379—381.

52. ІЗ ПРОТОКОЛУ ЗАСІДАННЯ ПОЛІТБЮРО ЦК КП(б)У ПРО БОРТЬБУ ДПУ ПРОТИ АНТИРАДЯНСЬКИХ ПАРТІЙ

26 січня 1923р.

Слушали: 2. Доклад тов. Манцева о работе ГПУ по борьбе с антисоветскими партиями.

Постановили: 2. а) Подтвердить линию работы ГПУ в отношении меньшевиков, эсеров и анархистов; б) В отношении укапистов и левых эсеров взять решительную линию на внутреннее их разложение.; в) Считать недопустимой общественную работу меньшевиков, эсеров и анархистов; г) Дать Губкомам указание, что случаи укрывательства и содействия со стороны коммунистов меньшевикам, эсерам и анархистам, должны рассматриваться, как партийные преступления и передаваться Контрольным Комиссиям; д) Предложить тов. Манцеву усилить работу по борьбе с монархистами и шпионажем; е) Предложить тов. Манцеву совместно с руководителями соответствующих учреждений провести разгрузку последних от нежелательных элементов; ж) Предложить Губкомам принять меры к усилению наблюдения за либеральными и контрреволюционными элементами в советских и общественных учреждениях; з) Не возражать против организации двух мест заключения по типу концлагерей; поручить т. Манцеву разработать вопрос; ж) Ввиду усложнения и уточнения методов работы контрреволюционных элементов и борьбы с ними, разрешить т. Манцеву входить в соответствующие органы с ходатайством об отпуске дополнительных средств для ГПУ.

к) Признать необходимым усиление репрессий против контрреволюционных организаций. Поручить тов. Скрыпнику провести это постановление в советском порядке, л) Признавая целесообразным отпуск средств на организацию съезда “ЖЦ”, предложить т. Манцеву войти с соответствующим предложением в Финкомитет.

Секретарь ЦК КП(б) Л.Лебедь

ЦДАГО України, ф.1, оп.6, спр.40,арк.11-11 зв.

53.13 ПОСТАНОВИ ВУЦВК І РНК УСРР “ПРО ЗАХОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНОПРАВНОСТІ МОВ І ПРО ДОПОМОГУ РОЗВИТКОВІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ”

1 серпня 1923 р.

Ті спокійні обставини, що склалися після перемоги над контрреволюцією і над голодом, дають Радянській владі змогу розвинути той визвольний національний процес, що почала Жовтнева революція через скинення влади поміщиків і капіталістів, які разом з царською бюрократією були на території України не тільки експлуаторами робітників і селян, але й русифікаторами, що переслідували та пригнічували українську національність.

За короткий час існування Радвлади на Україні, незважаючи на відтягнення всіх сил культурного фронту, зроблено вже багато в справі розвитку української культури, в справі школи та книжки. Але ця робота не могла усунути нерівності культур, що створилася внаслідок вікового утиску.

Через те найближчим завданням Уряду мусить бути усунення цієї нерівності в галузі національної культури.

Те ж саме завдання диктує Радянській владі ще й потреба зміцнення тісної спілки робітників і селян і ще більше пристосування державного апарату до потреб, до побуту і до мови українського народу. Для цього треба збільшити українізацію всього державного апарату.

Залишаючи і на майбутнє обов'язковість для службовців знання російської мови, що є засобом взаємин з найбільшою національною меншістю на Україні і з народами всього Союзу, зокрема з російським народом, і вважаючи, що в сучасних умовах російська мова перестала бути засобом пригнічення в руках привілейованих класів і, навпаки, є засобом прилучення української культури до високорозвиненої, що має світове значення, — російської культури. Робітничо-селянський уряд України визнає за потрібне все ж таки протягом найближчого часу зосередити увагу держави на поширенні знання української мови. Формальна відмінність, що визнавалася до цього часу між двома найбільш поширеними на Україні мовами — українською та російською, — недостатня. Внаслідок відносно .слабого розвитку української школи і української культури взагалі, внаслідок відсутності потрібних підручників для навчання, відсутності підготовленого до певної міри персоналу — життя, як ми бачимо на досвіді, приводить до фактичної переваги російської мови.

Щоб усунути таку нерівність, робітничо-селянський уряд вживає низку практичних заходів, які, додержуючи рівноправність мов усіх національностей, що є на території України, мусять забезпечити українській мові місце, відповідне числу та питомій вазі українського народу на території У СРР

Щоб досягти зазначеної мети. Всеукраїнський Центральний Виконавчий

Комітет і Рада Народних Комісарів постановили:

I. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ

1. Мови всіх національностей, що є на території України, проголошуються рівноправними.
2. Кожному громадянину будь-якої національності забезпечується можливість в його зносинах з державними органами і в зносинах державних органів з ним користуватися рідною мовою.
3. Відповідно до переважного числа населення, що говорить українською мовою, вибрати, як переважаючу для офіціальних зносин, українську мову.
4. Відповідно до політичного та культурного значення російської мови та її поширеності на Україні, вважати за найпоширеніші на Україні обидві мови — українську та російську.
5. Згідно з цим робітничо-селянська влада звертатиметься до всього населення України в цілому обома найпоширенішими мовами — українською та російською.
6. В адміністративно-територіальних одиницях (районах, округах, губерніях), а також і в містах з більшістю населення, що належить до національних меншостей, органи влади користуються мовою більшості населення, з додержанням, проте, гарантій для решти національностей, що є в цьому районі.

Примітка 1. Національна меншість творить більшість для даної адміністративно-територіальної одиниці (чи міста) в тому разі, коли вона перевищує своїм числом половину всього населення.

Примітка 2. В тих місцевостях, де ні одна з національностей не має абсолютної більшості, органи влади користуються переважно мовою відносної більшості населення цієї місцевості.

7. На з'їздах, засіданнях Рад, зборах, мітингах, конференціях, прилюдних читанках і всіляких прилюдних виступах кожному громадянину надається право вільно говорити своєю рідною мовою

IV. ПРО СПІВРОБІНИКІВ ДЕРЖАВНИХ УСТАНОВ

20. З наданням чинності цьому декретові ніхто з тих громадян, хто не володіє обома найбільш поширеними мовами, не може бути прийнятий на службу в державну установу.

Примітка 1. Приймати на державну службу тих осіб, що не володіють

українською мовою і знову вступають, можна виключно зі спеціального в кожному випадкові спеціально зареєстрованого дозволу в центрі — Народного комісара та керівників центральних установ, а в губерніях і округах — Голгубвиконкому й Голокрвиконкому, і при тому ж доконечним зобов'язанням для кожного, хто вступає знову, вивчити українську мову протягом 6 місяців з дня вступу на службу.

Примітка 2. В районах і селах вступати на державну службу особам, що не знають мови більшості населення даного району й села, а також одної з двох найбільш поширених мов, не дозволяється.

21. Особи, що перебувають на державній службі до моменту надання чинності цьому декретові і не володіють обома найбільш поширеними мовами, мають вивчати їх протягом року.

22. Зазначені в п. 21 особи, що не вивчили в установлений для них строк української мови, підлягають безумовному звільненню з державної служби. Звільнений не може бути прийнятий ні в один з державних органів без знання української мови.

23. Категорії особливо кваліфікованих осіб, а також осіб, що мають спеціальне призначення і можуть бути звільнені від обов'язкового вивчення української мови, встановлює Рада Народних Комісарів особливими постановами.

24. Залізничники, що служать на території України, за винятком потягової бригади, що обслуговує потяги простого сполучення загальносоюзних магістралей, мусять володіти обома найбільш поширеними мовами.

V. ЗАХОДИ, ЩО ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ ЗНАННЯ НАЙПОШИРЕНІШИХ НА УКРАЇНІ МОВ

25. Доручити Наркомосові організувати при установах для навчання співробітників радянських установ української мови курси двох типів: короткотермінові з строком навчання на них не більш як 3 місяці і довготермінові (для кваліфікованих робітників) з строком навчання до 9 місяців.

26. Центральним, губерніальним і окружним органам надається право в установленому штатному порядку організувати апарати для обслуговування потреб різних національностей, крім української та російської, з достатнім числом перекладачів.

Культурне будівництво в Українській РСР:
Важливі рішення КП і Радянського уряду.

1917—1959рр.: 36. документів. — К., 1959.
—Т. 1.— 1917— черв. 1941 рр. — С. 242—247.

54. ІЗ ЛИСТА Ю. Й. ТЮТЮННИКА В. П. ЗАТОНСЬКОМУ

20 серпня 1923 р.

Шановний тов. Затонський!

Тяжким шляхом прийшов я до певности, що пануючі на Заході сили здатні тільки гнобити українській нарід, а не допомагати його визволенню. Ці сили використовують легковажні і остаточно деморалізовані елементи нашої еміграції, що думають тільки про свою особисту долю. Оскільки деморалізованість дійшла найвищої міри, для мене стало зрозуміло, що майбутнє України кується тут, на Україні, — ніде більше. Минуло вже кілька місяців, як я перейшов кордон і нахожусь на території УСРР, вивчаю дійсний стан. Гадаю, що Ви мені повірите. Маю змогу бувати скрізь на Україні і придивлятися до всього, що мене цікавить в даний момент, це і є ціль мого переходу сюди. А цікавить мене в першу чергу природа влади на Україні. В тому, що ця влада є владою робітників, я ніколи не мав сумніву, але чи була вона владою українською — в цьому в мене були сумніви і в свій час навіть була певність протилежного. Казати наскільки ці сумніви і певність мали підставу — не буду. Нині на Україні — Українська влада. При сучасному стані я, ні мої товариші по діяльності не вважаємо можливим боротися проти Радянської влади на Україні.

Більшовик. — 1923. — 31 жовт.

55. ІЗ ПОСТАНОВИ ПОЛІТБЮРО ЦК КП(б)У ПРО ЦЕРКОВНУ ПОЛІТИКУ

23 листопада 1923

8. О церковной политике (т. Логинов).

а) Подтвердить прежний курс на всемирное содействие Ж. Ц.*

б) Принять меры к недопущению усиления тихоновщины.

в) Провести работу по отколу “левых” элементов среди тихоновцев.

г) Поставить перед комиссией задачу восстановления группы “Братства Жива Церква”.

д) Комиссии поставить задачей ликвидацию трений между прогрессивными церковными группировками создания из них блоков для борьбы с тихоновцами и автокефалистами.

- е) Одобрить линию комиссии по смягчению резкости линии живоцерковцев.
- ж) Одобрить переименование В. Ц. У. в Украинский Синод.
- з) Воссоздать губернские комиссии по руководству церковной работой.
- и) Утвердить смету в 850 червонцев. реализовав ее через Финкомитет.
- к) Предложить органам ГПУ усилить работу по своей линии.
- л) Дать директиву об усилении преследований монархистов, пытающихся вести свою работу через церковь (особенно в погрангуберниях).
- м) Всемерно воздержаться от обратной передачи церковью под Ж. Ц. тихоновцам. Передача должна производиться только по постановлениям Центральной Церковной Комиссии.
- н) Поручить Секретариату пересмотреть состав центральной комиссии, а также работников, непосредственно выполняющих ее задания и представить на утверждение оргбюро.

Секретарь ЦК КПУ Квиринг

*Жива Церква.

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 16, спр. 1, арк. 12—12 зв.

56. ІЗ ДОПОВІДІ ГОЛОВИ РАДНАРКОМУ УСРР В. Я. ЧУБАРЯ НА ПЛЕНУМІ ЦККП(б)У ПРО УКРАЇНІЗАЦІЮ

6—8 жовтня 1924 р.

По вопросу об украинизации я имею в виду остановиться только на важнейших моментах, не приводя отчетных данных, ибо их очень мало, да и те, которые имеются, выявляют лишь тенденции, а не дают исчерпывающего ответа на вопрос. У нас вся практическая работа по украинизации должна быть разбита на 3 части. Первая — это внедрение украинского языка в обиходе, в школе, в учреждениях и т. п. Этой части задачи должен был отвечать декрет Совнаркома, который был издан в прошлом году в августе месяце. Многие товарищи его, конечно, не помнят, не помнят его и советские аппараты. В результате получилось то, что внедрение украинского языка не прошло таким темпом, каким оно должно было пойти. Мы сейчас отмечаем, что украинский язык изучили в большей степени низовые советские работники, работники низового технического аппарата, а работники руководящих органов украинского языка не изучили. Лучшим примером может служить наш Пленум ЦК (С мест: А сам говоришь по-русски.)

Да, первый начал говорить Николай Алексеевич на данном пленуме. У нас имелось постановление пленума о том, чтобы все товарищи, кто может, говорили на украинском языке, но говорить одному при всей аудитории, которая не понимает украинского языка — положение невыносимое. Я пробовал вести заседания на украинском языке, но из этого к концу заседания ничего не выходило: переспросы, непонимание отдельных слов и необходимость перевода их тут же в речи и так далее. Но, товарищи, такое явление наблюдается не только по центральному советскому аппарату и по ЦК. Та же история происходит и по всей периферии. И если товарищи пишут бумажки, выписки, отписки на украинском языке, то ни один серьезный доклад, ни один крупный вопрос не освещается на этом языке, потому что большинство учреждений живет на переводчиках, не имея достаточно работников, знающих украинский язык. Но и другие затруднения есть, которые я хочу отметить, не углубляясь в анекдотические случаи, которые бывают при получении выписок на украинском языке.

У нас недостаточно подготовленный кадр работников и недостаточно данных для внедрения украинского языка. Словари — дефектные, учителя, которые обучают украинскому языку — несовершенны, учебников мало, вообще обучение украинскому языку встречает целый ряд затруднений. Поэтому сейчас мы должны соблюдать осторожность в форсировании обучения. Мы, во-первых, должны усилить нашу работу по подготовке работников и учительского персонала, и чтобы внедрить язык таким, как он есть в действительности. Для этого потребуются определенные средства. Основная задача, которую мы ставим перед собой — это сделать язык понятным большинству населения, чтобы на родном языке нести коммунистическое учение в массы. Эта основная задача требует более внимательного отношения к этому вопросу, она требует того, чтобы отказаться от подхода, который у многих и многих товарищей имеется: украинизация — это, мол, обучение делопроизводителей и секретарей, а не задача общепартийная. Первое предложение о внедрении украинского языка я бы сделал такое: нам необходимо пересмотреть сроки обучения украинскому языку и обеспечить твердое партийное руководство работой по украинизации. По партийной линии широкого обследования работы по украинизации еще не проведено. Обследование, которое проведено по центральным советским учреждениям, говорит, что из обследованных 599 ответственных работников украинский язык знает 302 человека, что составляет около 52 %. И эти товарищи в большинстве наверное, знают только так, что украинский язык не является для них китайской грамотой. Это, в общем, ответственные работники учреждений. По партийному же составу знают язык только 46 %. Процент партийных ответственных работников, знающих украинский язык, ниже процента знающих украинский язык ответственных работников вообще. Сколько говорящих на украинском языке? Анкета при обследовании сводилась к вопросам: можете ли читать, переводить, говорить. Говорящих значительно меньше. Конечно эти цифры не могут быть истолкованы, как отчет. Но они все же выявляют тенденцию, что партия и все

партийцы недостаточно уделяют этому вопросу внимания. Глядя на них, кто и изучил украинский язык из ответственных и неответственных беспартийных работников, не говорит на нем, рассуждая, например, так: “раз начальство не учит языка и партийцы не говорят на нем, значит не обращают на это должного внимания, значит все это выдумка большевиков, которая, может быть, через 1—2 месяца будет отброшена”.

Вторая часть задачи — это развитие культуры, литературы и так далее. Тут уж мы имеем значительный сдвиг по нашим госиздательствам. По “Червоному Шляху” значительно увеличился выпуск украинской литературы. Спрос растет. На селе — то же самое. Когда приезжаешь на село, то и дело слышишь жалобы на то, что не хватает книжек. Спрос на книгу растет и растет выпуск украинской книги. Госиздат за полугодие с 1/1—1924 г. по 1 июля дал 52 % украинских книг из общего выпуска. За июль центр тяжести перенесен в эту сторону еще больше и выпущено 80 % изданий украинской литературы. За последнее время издается много мелких книжек, легко доступных массовому читателю — рабочему и крестьянину — ленинская литература и т. п. С этой стороны мы кое-что достигли. Но в части наших учебников, перекладывания учебников на украинский язык, особенно для средних и высших учебных заведений, задерживается потому, что нет соответствующих ученых людей. Тут потребуется длительная работа. Это провести можно только через длительный период времени, и в этой области еще большее значение приобретает поддержка наших украинских учебных учреждений: Академии наук и других украинских органов.

Теперь третья часть — это вовлечение и выдвижение украинских работников. В этом отношении мало сделано. Достаточно проследить каждую организацию. Втягивание недостаточное. Я считаю, что нам над этим нужно задуматься, чтобы и предстоящие перевыборы Советов и партийные конференции использовать для более внимательного подхода к подбору работников и произвести некоторое пополнение руководящих органов украинцами-партийцами, а также вовлечь и беспартийных украинцев. Был у нас на партконференции случай оглашения декларации “66-ти”. К ней присоединяется украинская интеллигенция во всех губерниях. Эти силы разрознены, у них нет организации, ими никто не занимается, чтобы их использовать, чтобы тянуть их в советскую общественность. Втянуть их в работу можно, хотя бы в форме делового клуба, их можно привлечь к чтению лекций и т. п. Нужно обратить внимание на то, что во всех таких случаях наши работники к этому относятся халатно, поэтому до сих пор и не удавалось ничего сделать. Что делается в этом направлении на местах? — Там на это смотрят также с прохладцей и в результате был временный подъем, но он сходит на нет замечается охлаждение. Вопрос большой, который нужно изучать и которым нужно внимательно заниматься.

Вот три момента. Внедрение языка, вовлечение работников, развитие культуры. Все эти три момента требуют уделения этому большого внимания со стороны

партии.

*М.О.Скрипник

Національні відносини в Україні у ХХ ст.—С. 114—116.

57. ЛИСТ ДО ПОЛІТБЮРО ЦК ВКП(б) ПРО ЦІННОСТІ, ЗНАЙДЕНІ У КИЄВО-ПЕЧЕРСЬКІЙ ЛАВРІ

12 лютого 1925р.

Сов. Секретно.

Срочно

По постановлению Политбюро ЦК КПУ разные металлические и валютные ценности, найденные в бывш. Киево-Печерской Лавре, передаются на усиление средств Украинской Центральной Комиссии помощи детям.

НК СССР, поставивший себе задачу накопления возможно большего золотого запаса СССР, как орудия регулирования денежного обращения страны и как необходимого фундамента восстановления размена червонцев, при наступлении к тому соответствующих условий, не может согласиться с означенным постановлением.

Найденные ценности в б. Киево-Печерской Лавре не являются имуществом Лавры, а представляют имущество буржуазии, бежавшей из пределов ССР и скрывшей его в Лавре. Поэтому означенное имущество, в чем бы оно не заключалось, подлежит обращению в собственность Союза, согласно Декр. СНК от 19/Х1—20 г. (Соб. Уз. 1921 г. № 18 ст. 111). Независимо от этого распоряжение означенными ценностями, без согласования с НКФ СССР, не соответствовало бы п. 1 ст. 5 Постановлений ЦИК СССР от 29-го октября 1924 г. о бюджетных правах СССР и входящих в его состав союзных республик, по которому все неналоговые доходы входят в доходную часть общесоюзного бюджета; ценности же, найденные в Лавре, являются случайными доходами объединенного ведомства СССР — НКФина.

На оснований изложенных соображений НКФ просит Политбюро ЦК РКП(б) войти в рассмотрение означенного вопроса и отменить постановление Политбюро КПУ с предложением срочно выслать все указанные ценности с подробной описью их в центр

Считаясь с наличием указанного постановления, НКФ СССР признает возможным, по окончательной оценке металлических и других вещных ценностей в Гохране, выделить в распоряжение ЦИК Украины для передачи Украинской Центральной Комиссии помощи детям 25% оценочной их стоимости.

Зам. Наркомфина СССР Н. Брюханов
Зам. начальника валютного управления Карклин
Центр зберігання сучасної документації,
ф. 89, оп. 49, спр. 19, арк. 2—3.

58. З ПРОТОКОЛУ ЗАСІДАННЯ ПОЛІТБЮРО ЦК КП(б)У ПРО ВИННИЧЕНКА, ШАПОВАЛА І КРАСНОГО

6 березня 1925р.

Слушали: 4ж. О Винниченко и Шаповале.

Постановили: 4ж. Предложить тов. Приходько никаких переговоров с Винниченко и Шаповалом не вести до получения от них официального заявления об отречении от своей прежней деятельности и о безоговорочном переходе на советскую платформу.

з) О возвращении на Украину поэта Олесея и профессора Пислячевского — не возражать.

л) Слушали: О гр-не Красном (бывшем петлюровском министре по еврейским делам), высланном польским правительством из Польши на Украину.

Постановили: Не возражать против использования гр-на Красного на работе по еврейским делам (в ОЗЕТ).

Э. Квиринг

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 6, спр. 58,

арк. 29.

59. ІЗ ПРОТОКОЛУ ПОЛІТБЮРО ЦК ВКП(б) ПРО УКРАЇНСЬКУ АКАДЕМІЮ НАУК

15 квітня 1926р.

4. Об Украинской Академии Наук (тт. Каганович, Чубарь).

4. а) Не возражать против предложенной Политбюро ЦК КП(б)У кандидатуры академика Грушевского в Президенты Украинской Академии Наук.

б) Ассигновать единовременное пособие на развитие Украинской Академии в размере 150.000 р.

в) Признать целесообразным поездку на предстоящий широкий Пленум Украинской Академии Наук т. Рыкова, в качестве представителя Союзного

правительства. Предложить т. Рыкову огласить на Пленуме Академии специальное письмо от Президиума ЦИКа СССР, содержащее указание на всесоюзное значение работ Украинской Академии Наук.

Російський центр зберігання
та вивчення документів новітньої історії,
ф. 17, оп. 3, спр. 556, арк. 3.

60. ІЗ ЛИСТА КАГАНОВИЧА СТАЛІНУ ПРО ДОЦІЛЬНІСТЬ ВІДКРИТТЯ УКРАЇНСЬКИХ КОНСУЛЬСЬКИХ СТОЛІВ ПРИ ПОВПРЕДСТВАХ СРСР ЗА КОРДОНОМ

4 липня 1925 р. Совершенно секретно

ГЕНЕРАЛЬНОМУ СЕКРЕТАРЮ ЦК РКП(б) ТОВ. СТАЛИНУ

Постановлением Политбюро ЦК КП(б)У от 9/III с. г. был принят выработанный по предложению Украинского Правительства проект положения об украинских консульских столах при Полпредствах СССР за границей, в странах, где имеются интересы Украины, т. е. в первую очередь в Варшаву, Праге, Вене, Берлине и Париже.

Создание таких столов вызывается следующими соображениями:

Из практики работы украинских советников и секретарей при Полпредствах выяснилось, что наблюдается иногда слишком жесткое отношение к гражданам, подающим заявление о принятии гражданства УССР или ходатайствующим о въезде в УССР. Приходится также констатировать, что большинство отказов принятия в гражданство СССР падает на украинцев. В консульском Отделе Германского Полпредства взимался, до недавнего времени, даже консульский сбор за перевод документов с украинского языка на русский. Все это вызывает, естественно, нарекания на Советскую власти, которые используются* украинской контрреволюцией, как агитационное средство против УССР и вообще против национальной политики Советской власти.

После того, как вопрос о необходимости учреждения украинских консульских столов при Полпредствах был утвержден Политбюро ЦК КП(б)У и принят проект положения об украинских консульских столах, вопрос перешел на разрешение его в советском порядке — коллегии НКВД СССР и своем заседании от 23/III с. г. коллегия категорически высказалась против организации украинских консульских столов и отвергла прилагаемый проект положения.

В дальнейшем была создана специальная комиссия ЦК РКП по этому вопросу, под представительством т. КУЙБЫШЕВА, которая поддержала точку зрения НКВД о ненужности украинских столов. В связи с этим вопрос еще раз обсуждался в Политбюро ЦК КП(б)У 26/6, где было подтверждено прежнее

постановление.

В самый последний момент выяснилось, что т. ЛИТВИНОВ, решительно отстаивавший в комиссии т. Куйбышева ту точку зрения, что учреждение “украинских консульских столов” при Полпредствах ни в коем случае недопустимо и нецелесообразно, еще в 1923 г. писал Полпредам в Берлине, Праге и Вене о необходимости организации “столов по украинским делам”

Ввиду того, что ЦК КП(б)У остается на той точке зрения, что учреждение украинских консульских столов при Полпредствах является крайне необходимым и требует самого срочного проведения в жизнь, прошу Вас провести через ЦК РКП настоящий вопрос и возложить на НКВД проведение его в советском порядке.

Секретарь ЦК КП(б)У Каганович

*Так у тексті документа

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 16, спр. 1, арк. 194—194 зв.

61. ОФІЦІЙНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО КОНФЕРЕНЦІЮ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ У БЕРЛІНІ 3—7 листопада 1927р.

НОВИЙ ПОЧИН!

Невдача наших національно-державних змагань у рр. 1917—1920 спричинила дезорієнтацію і так слабої та мало виробленої української політичної думки, появу безлічі партій, центрів і безнастанну борню в середині сторостерзаної Нації.

Тимчасом з кривавого моря української революції та оружно́ї боротьби за незалежність виявився в різких формах національно-державний ідеал, що владно вимагає сконсолідовання наших сил і координації нашого чину.

В огні сих двох суперечностей розвинувся новий рух, що стає вище партійних розмежовань. На тлі старих світоглядів нав'язуючись до кращих традицій української історії, та головно недавньої збройної боротьби, формується новий світогляд і розвивається новий творчий чин. Цим процесом є:

Рух Українських Націоналістів.

Сильні вірою у високе призначення свого Народу, палені соромом за пониження своєї Батьківщини, свідомі своєї місії в борні за долю України, націоналісти відчули, що для поневолених немає порятунку, доки не підпорядкують часове і підрядне вічному й основному в бутті Нації та доки не здобудуться на однозгідний буду́ючий чин.

Світогляд українських націоналістів остро відрізняється від сучасних

українських ідеологій та вже, в силу своєї природи, змагає до опановання цілої нашої національної дійсності. Його вплив і чинність позначилися двома шляхами. З одного боку він покликав до життя різного рода націоналістичні формації (ідеологічні, політичні, військові); з другого боку він дав себе відчутти щораз сильніше з поступом часу в різних українських організаціях і установах без огляду на їх характер і місце осідку.

Початкова стадія розвою українського націоналізму має стихійний характер. Бо як поодинокі націоналісти працюють в різних, часто дуже віддалених ідеологічно організаціях, не пов'язані, нерідко навіть не підозріваючи один в одному співника, так і поодинокі націоналістичні угруповання існують побіч себе й чинять без спільного пляну, без одного проводу, навіть без зв'язку між собою.

Брак осередку націоналістичного руху дався остро відчутти щойно, коли рух набрав потужности. Конечність його оформлення, загально відчута й подиктована як внутрішними законами розвою Нації, так і зовнішними обставинами, привела українських націоналістів до зближення, порозуміння та шукання способів координації свого чину. Вислідом цього була Конференція Українських Націоналістів.

3—7 листопаду 1927 р., зложена з членів різних націоналістичних організацій, як рівно із поодиноких осіб з краю та еміграційних осередків.

Після основного розгляду сучасного українського націоналістичного руху Конференція визнала доцільність і конечність сцентралізовання дальшої праці націоналістів і рішила створити Єдину Організацію Українських Націоналістів.

До часу створення такої організації. Конференція, рахуючись з потребою хвилі, що вимагає опановання стихійного руху та координації різних організованих його виявів, покликкала до життя й чину.

Провід Українських Націоналістів.

Найближчим завданням Проводу є сформульовання ідеологічної бази й розроблення структури та намічення пляну діяльности майбутньої організації, як рівнож підготовка загалу українських націоналістичних елементів прийняття та співпраці з організацією українських націоналістів і творення вже від нині її кадрів. У своїй діяльності Провід з одного боку спирається на всіх учасників Конференції, що підпорядкувалися йому, з другого має ввійти в тісний зв'язок з існуючими організаціями українських націоналістів.

Завершенням діяльности теперішнього Проводу буде

Конгрес Українських Націоналістів,

що має остаточно усталити ідеологічні позиції українського націоналізму, ствердити факт повстання єдиної організації, прийняти її структуру та покликати її сталий Провід.

Цим шляхом організований, послідовний український націоналізм, підкидаючи всякі орієнтації на зовнішні сили, хоче й буде йти до перебрання в свої руки керми українського національно-політичного життя й змагатиме до відновлення та оборони Незалежної, Соборної Української Національної Держави.

За Президію Конференції Українських Націоналістів:

Інж. Дмитро Андрієвський в.р. Володимир Мартинець в.р.

Голова Секретар

Українська суспільно-політична думка... — Т. 2. — С. 279-281.

62. ПОСТАНОВИ ВЕЛИКОГО ЗБОРУ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ 28 січня — 2 лютого 1929 р.

1. ЗАГАЛЬНІ ОЗНАЧЕННЯ

1. Український націоналізм є духовний і політичний рух, зроджений з внутрішньої природи Української Нації в час її зусильної боротьби за підстави й цілі творчого буття.
2. Українська Нація є вихідне заложення кожної чинности та метове назначення кожного прямування українського націоналізму.
3. Органічна зв'язаність націоналізму з нацією є факт природнього порядку й на ньому основане ціле розуміння істоти нації.
4. Нація є найвищий тип людської спільноти, що при найбільшій своїй психологічній зрізничкованості має свою одну внутрішню форму, витворену на ґрунті подібного природнього положення, спільного пережиття історичної долі та невинного стремління здійснитися в повноті силової натуги.
5. Внутрішня форма нації є основний чинник її динамічного тривання і разом з тим принцип синтетичного формування, який дає життю нації на протязі її історичного розвитку суцільну духову окресленість, зазначену в різних її конкретно-індивідуальних виявленнях. У тому означенні внутрішня форма — це ідея нації, що уосновує та вможливає її історичне ставання.
6. Історичне ставання — цей наглядний вираз постійної актуальности національної ідеї — вказує на безглядний ідеал нації, який полягає в її стремлінні втриматися в системі світової дійсности в ролі безпосередньо-чинного підмету з найширшою сферою впливу.
7. На шляху до власного самоздійснення в формі найбільшої інтенсивности історичного значення нація чисельно збільшує запас своїх біофізичних поширеній рівночасно територіяльній базі: у цьому відношенні відбувається в

ній процес постійного переформлювання різних етичних первнів у синтезу органічної національної єдності; з погляду цієї своєї чинності нація все знаходиться в стані власного росту.

8. Найвидатнішим силовим засобом росту нації є її духовна тугість, узмісловлена у витворених вартостях культури, що з, одного боку, затісняють внутрішню спійність нації, а з другого, простелюють їй шлях відосереднього впливу на оточення. Культура не є тільки чинником національної окремішності та її відборонності назовні, але першим з-поміж чинників безпосереднього зазначення на оточенні духової сили нації, за яким з більшим успіхом наступає цивілізаційне й політично-господарське його опанування.

9. Умовою, що забезпечує нації тривалу активну участь у світовому середовищі, є найбільш пристосована до всебічних інтересів національного життя політична організація, якою є суверенна держава.

10. Держава є зовнішня форма такої взаємочинності всіх діючих сил нації, яка відповідає основним її якостям і в той спосіб уможливає нормальний її розвиток у всіх можливих виявленнях; держава — це стан кожночасної окресленості нації формою організованого співвідношення сил, замкнених в органічну цілість-систему, відмежовану назверх як самостійна, збірна одиниця.

11. Через державу стає нація повним членом світової історії, бо що лиш у державній формі свого життя вона посідає всі внутрішні й зовнішні ознаки історичного підмету.

12. Державна форма життя найвимовніше потверджує конкретне узмістовлення чинного характеру національної ідеї. а тому першим природним стремлінням нації є прикрити межі своєї державної виконності з цілим крайовидом етнічного розпросторення, щоб таким чином державне оформити цілий свій фізичний організм — цю найважливішу живлову підставу своєї будучности.

13. Для Української Нації в стані її політичного поневолення начальним постулятом є створення політично-правної організації, означеної: Українська Самостійна Соборна Держава.

14. Для створення, закріплення і розвитку держави необхідна засаднича умова: щоб держава була висловом національної істоти у спосіб найбільш творчої видатности всіх складових органів нації, отже виявляла систему організованої її взаємочинности на засаді інтегралізму суспільних сил з їх правами й обов'язками відповідно до їх значення у цілості національного життя.

15. Український націоналізм висновує для себе з провідних засад державної організації ряд практичних завдань, підготовчих для здійснення державного ідеалу соборними зусиллями українців-державників. зорганізованих на принципах: чинного ідеалізму, моральної своєзаконности та індивідуального

почину.

16. Першим зав'язком та переємником завдань українського націоналізму є покликана до життя Конгресом Українських Націоналістів Організація Українських Націоналістів, побудована на засадах: всеукраїнства, надпартійности й монархізму.

II. ДЕРЖАВНИЙ УСТРІЙ

1. Форма української державної влади буде відповідати послідовним етапам державного будівництва України, а то: національного визволення, державного закріплення та розвитку.
2. В часі визвольної боротьби лише національна диктатура, витворена в ході національної революції, зможе забезпечити внутрішню силу Української Нації та найбільшу її відпорність назовні.
3. Що лиш після відновлення державности настане доба її внутрішнього порядкування та переходу до стану монолітного державного тіла. В цей переходовий час голова держави матиме за завдання підготовити створення найвищих законодавчих органів на засаді представництва всіх організованих суспільних верств, з узглядненням відмінностей окремих земель, що ввійдуть до складу Української Держави.
4. На чолі упорядкованої держави стане, покликаний представницьким органом, голова держави, що визначить виконавчу владу відповідальну перед ним та найвищим законодавчим тілом.
5. Основою адміністративного устрою Української Держави буде місцеве самоврядування; зокрема кожний край буде мати свій представницький законодавчий орган, покликаний місцевими організованими суспільними верствами, та свою виконавчу владу.

III. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПОСТАНОВИ

1. Вступні тези

1. Українська Держава буде змагати до досягнення господарської самовистарчальности нації, збільшення народнього майна та забезпечення матеріального благобуту населення, шляхом розбудови всіх галузей народнього господарства.
2. Господарське життя країни буде побудоване на основі співпраці держави, кооперації та приватного капіталу. Поодинокі ділянки народнього господарства будуть розділені між ними, будь стануть предметом їх рівночасного й

рівнорядного діяння, в залежності від корисності того для цілоти народного господарства та для інтересів держави.

2. Аграрна політика

1. Інтересам народного господарства України відповідає існування та розвиток селянського господарства.

2. Вивласнення поміщицьких земель без викупу, переведене в час революції на Сході України, державна влада затвердить законом, якого силу поширить на всі землі України.

3. Державна влада переведе корективи в розподілі землі на Сході України, необхідні з огляду на стихійний, неупорядкований характер розподілу вивласнених земель у час революції.

4. Держава дбатиме про розвиток сільськогосподарської виробности та про забезпечення благобуту селянства шляхом підтримання середнього сільського господарства.

5. Селянське господарство буде побудоване на праві приватної земельної власности, обмеженім державною регуляцією вільної продажі й купна землі, з ціллю запобігти в той спосіб надмірному зменшенню чи збільшенню земельних наділів.

6. Державна влада буде всебічно сприяти інтенсифікації селянських господарств та пристосованню їх до ринків, буде підтримувати розвиток сільськогосподарської кооперації, уділювати сільському господарству дешевого продукційного кредиту, і буде дбати про агрокультурну й агроосвітню справу про забезпечення хліборобської продукції державним обезпеченням.

7. Лісові площі будуть вивласнені без викупу та передані державі, або органам самоврядування. Лише невеликі площі, непридатні до удержавлення і муніципалізації, будуть у руках приватних власників.

8. Аграрне перенаселення буде регульоване шляхом приміщення селянських рештків у національній продукції та відповідно переведеної кольонізації.

9. Міські землі та нерухоме майно остануться в руках приватної власности. Держава й органи самоврядування регулюватимуть міське будівництво та усуватимуть мешкальні кризи й земельну спекуляцію шляхом скупчення в своїх руках відповідних регуляційних земельних фондів.

3. Промислова політика

1. В цілі усамостійнення народного господарства та його всебічного розвитку, ідо зокрема диктують потреби державної оборони та конечність дати верстат

праці лишкам сільської людности, держава буде сприяти упромисловленню країни.

2. Підприємства таких галузей промисловости, що являються важливими для існування та оборони країни, будуть удержавлені. Інші підприємства будуть залишені приватному капіталові поодиноких осіб і асоціацій на основі вільної конкуренції та приватної ініціативи. У випадках, визначених законом, держава матиме право першенства перед приватним капіталом у набутті співласности приватних підприємств.

3. Держава дбатиме про переведення раціоналізації всіх родів промисловости, зокрема їх машинового урядження, та про підготовання кадрів фахівців і технічних робітників, що задовольняли б вимоги сучасної техніки.

4. Для піднесення добробуту сільського населення і для підготування фахових робітників для великої промисловости, держава буде сприяти розвиткові сільськогосподарської промисловости в формах виробничої кооперації.

5. Держава подбає про організацію виборничої та збутової ремісничої кооперації, підпираючи ремісництво в межах, що відповідають сучасному характерові продукції та ринків.

4. Торговельна політика

1. Торговельні операції, так на внутрішньому як і на зовнішніх ринках, будуть розподілені між приватним капіталом, кооперацією і державою, яка то остання перебирає торгівлю виробами удержавленої промисловости та головні роди перевозу.

2. Маючи на увазі нормальний внутрішній процес розподілу й обміну, держава дбатиме рівночасно про забезпечення українським продуктам і виробам найвигідніших умов збуту на світових ринках, а для оборони національного господарства назовні вживатиме метод охоронного і сприяючого характеру та метод протекціонізму, що знайдуть примінення в формі мит та торговельних договорів.

IV. ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА

1. Здійснення постуляту української державности передумовляє активізацію внутрішнього політичного життя українського народу, заманіфестовану назовні для зазначення української справи як рішачючого чинника в питанні східньо-європейського політичного стану.

2. Повне усунення всіх займанців з українських земель, що наступить у бігу національної революції та відкриє можливості розвитку Української Нації в

межах власної держави, забезпечить тільки система власних мілітарних зброєнь та доцільна союзницька політика.

3. Відкидаючи в засаді традиційні методи української політики орієнтуватися в визвольній боротьбі на котрогось з історичних ворогів Української Нації, українська зовнішня політика здійснюватиме свої завдання шляхом союзних в'язань з тими народами, що вороже відносяться до займанців України, як рівнож шляхом належного використання міжнароднім взаємовідносин для осягнення суб'єктивної ролі України в міжнародній політиці.

4. В своїй зовнішньо-політичній чинности Українська Держава стремітиме до осягнення найбільше відборонних меж, що охоплюватимуть усі українські етнографічні терени й забезпечуватимуть їй належну господарську самовистарчальність.

V. ВІЙСЬКОВА ПОЛІТИКА

1. Організація української військової сили буде проступно розвиватися, а її форма мінятися відповідно до трьох етапів політичного стану України: ворожої займанщини, національної революції, державного закріплення.

2. В обставинах ворожих займанщин підготовку українських народніх мас до збройної боротьби, а зокрема підготовку організаторів та вишколених провідників, перебере окремих військовий осередок.

3. Лише військова сила, що спиратиметься на озброєний нарід, готовий уперто та завзято боротися за свої права, зможе звільнити Україну від займанців та вможливить упорядкування Української Держави.

4. Оборону впорядкованої держави перебере єдина, регулярна, надклясова, національна армія і фльота, що враз з територіяльними козачими частинами будуть збудовані на підставі загальної військової повинности.

VI. КУЛЬТУРА Й МИСТЕЦТВО

1. Українська Держава буде змагати до піднесення рівня культури й цивілізації на Україні, узгіднюючи культурний процес, побудований на основі свободи культурної творчости, з духовою природою українського народу; його історичними традиціями й вимогами сучасности та викорінюючи лихі наслідки чужонаціонального поневолення в ділянці культури та психіки народу.

2. Тільки розвиток тої культурної творчости й тих мистецьких течій, що зв'язані зі здоровими проявами в минувшині Української Нації та з культом

лицарськості і волевотворчим відношенням до життя, зможе збудити здоровий гін нації до сили й могутості.

VII. ШКІЛЬНА ПОЛІТИКА

1. Керування й догляд за шкільництвом, як засобом виховання народніх мас національно-державному дусі, та встановлення шкільної системи, що піднесла б на належний рівень розвитку освіти українського народу, буде належати державі.
2. В основу народнього шкільництва ляже система української, державної, обов'язкової і безплатної єдиної школи, яка забезпечуватиме всебічний, гармонійний розвиток людини, та обійматиме і практичне, фахово-професійне виховання.
3. Приватні освітні установи та чужомовне навчання будуть допущені за дозволом держави в кожному окремому випадку та підлягатимуть контролі державних чинників.

VIII. РЕЛІГІЙНА ПОЛІТИКА

1. Уважаючи релігійне почуття внутрішньою справою людської особи. Українська Держава в цьому огляді стане на становищі повної волі релігійної совісті.
2. Приймаючи засадничо відділення церкви від держави, влада — задержуючи необхідну контролю над церковними організаціями, — співпрацюватиме з українським духовенством різних культів у справах морального виховання нації.
3. У школу буде допущена наука релігії тих культів, що не будуть проявляти денационалізуючих впливів.
4. Українська Держава буде сприяти розвитку української національної церкви, незалежної від чужоземних патріархатів, та українізації релігійних культів, що будуть діяти на Україні.

IX. ОРГАНІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ

1. Беручи ідею Української Самостійної Соборної Держави в підставу свого політичного діяння та не признаючи всіх тих міжнародних актів, умов та установ, що стан українського національно-державного розірвання сотворили та закріпили. Організація Українських Націоналістів ставить себе в категоричне

противенство до всіх тих сил, своїх і чужих, які цьому становищу українських націоналістів активно чи пасивно протиставляться, та протидіятиме всяким політичним заходам одиниць і колективів, що будуть являтися відхиленням від повищих засад.

2. Не обмежувачись у своїй діяльності на той чи інший терен, але змагаючи до опанування української національної дійсности на всіх українських землях та на чужих теренах, заселених українцями. Організація Українських Націоналістів вестиме всеукраїнську політику державництва без придавання їй партійного, класового чи яко-небудь іншого суспільно-групового характеру, та в прямій послідовності протиставляє її всім партійним і класовим угрупованням з їх методами політичної праці.

3. Спираючись на творчі елементи українського громадянства та об'єднуючи їх вколо українського національно-державного ідеалу. Організація Українських Націоналістів ставить собі завдання уздоровити відносини внутрі нації викликати в українському народі державно-творчі зусилля, розгорнути українську національну силу на всю її ширину і таким чином забезпечити великій Українській Нації відповідне місце серед інших державних народів світу

ОУН в світлі постанов Великих Зборів,
Конференцій та інших документів з боротьби 1929—1955 рр. — Б. м.],
1955. - Т.І — С. 3—16.

63. ДОПОВІДНА ЗАПИСКА ГОЛОВІ ДПУ УСРР В. А. БАЛИЦЬКОМУ

1 грудня 1929

Следствием по делу “СВУ” вполне установлено следующее.

1. “ЦЕЛЬ “СВУ” — свержение Советской власти и установление независимой демократической Украинской Народной Республики.

2. ПРОГРАММНЫЕ ПОЛОЖЕНИЯ

А. Критика Советской системы.

а) Советская экономика и политика ведут к упадку страны.

б) Украина превращается в колонию России.

в) Общее понижение культурного уровня.

г) Село — объект для нажима Соввласти.

д) Живые силы страны требуют освобождения из-под власти

коммунистических доктрин.

Б. Собственно программные положения.

а) Государственное устройство устанавливается на законодательном собрании.

б) Передача земли крестьянству за выкуп: возврат земель колхозов и совхозов бывшим владельцам.

в) Возвращение национализированных предприятий бывшим владельцам.

г) Полное восстановление частной собственности.

д) Никаких привилегий отдельным классам.

3. НАМЕЧЕНИЕ СОСТАВА БУДУЩЕГО ПРАВИТЕЛЬСТВА (Ефремов, Никовский, Чеховский, Матвиевич, Дурдуковский и Гермайзе)

4. ТАКТИКА И НАПРАВЛЕНИЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ “СВУ”

а) Организация нелегальных собраний, совещаний на основе строгой конспирации.

б) Систематическое ведение антисоветской агитации; распространение провокационных слухов.

в) Распространение среди широких масс контрреволюционной литературы.

г) Намечение террористической деятельности (“СУМ”).

д) Объединение националистических украинских элементов по профессиональному и производственному признаку в пятерки, кружки, группы, товарищества, общества и т. д.; использование для этой цели различных сфер культурной и общественной деятельности.

е) Широкое и всестороннее использование легальных возможностей для ведения антисоветской деятельности.

ж) Внедрение “своих” людей в советские учреждения, кооперативы, школы, печать и т. д. для борьбы с советскими и коммунистическими элементами внутри их.

з) Обработка молодежи в школах, вузах и кружках; создание из нее контрреволюционных групп и организаций.

и) Широкое использование автокефалии в целях организационной деятельности.

- к) Саботирование советских мероприятий в области культурного и хозяйственного строительства.
- л) Организованное строительство и саботаж.
- м) Широкое использование всех легальных кафедр (церковь, печать, вузы) для агитации в более или менее открытой форме взглядов “СВУ”.
- н) Связи с закордонной украинской эмиграцией.
- о) Поддерживание связей с представителями иностранных государств.
- п) Заседания с участием немецкого консула.
- р) Контрразведывательная работа во враждебном лагере (сменовеховцы, ГПУ).
- с) Сборы средств на различные антисоветские цели.

5.3 АРУБЕЖНАЯ “СВУ”

А. Представительство членов зарубежной “СВУ” при правительствах больших европейских государств; дипломатическая деятельность этих представителей.

- а) Лотоцкий, Чикаленко — в Польше;
- б) Шульгин, Прокопович — во Франции;
- в) Д. Дорошенко — в Германии; связь с Берлинскими гетманскими кругами, связь с генералами Греннером и Гофманом;
- г) Лукаевич — в Швейцарии: связь с Лигой Наций;
- д) Мациевич — до 1927 года в Румынии, впоследствии — в Чехо-Словакии;
- е) Л. Дорошенко — уполномоченный “СВУ” во Львове.

Б. Направление из заграничной “СВУ” на Украину антисоветской литературы, листовок и долларов.

В. Взаимоотношение Киевского центра “СВУ” с заграничной “СВУ”;

Украина — главный фронт. “Где главный фронт, там и лучшие боевые силы” (Ефремов). Приезды членов заграничного “СВУ” для работы на Украину.

Г. Организация связи между Киевской “СВУ” и заграничной.

- а) Поездки членов “СВУ” за границу (Ганцов, Радзимовская, Черняховский).

б) Инструкции Киевского центра командироваемым за границу: 1) добыть информацию о политическом положении Европы. 2) О положении и перспективах украинских притязаний.

в) Использование германского консульства, как пути связи с заграницей.

6. ВЗАИМООТНОШЕНИЕ С ПОЛЬШЕЙ

А. Польская ориентация в первый период существования “СВУ”.

Б. Принятие германской ориентации, не порывая “дипломатических” взаимоотношений с Польшей.

В. Деятельность Лотоцкого в Варшаво как представителя заграничного “СВУ”; поддержка им дипломатических взаимоотношений с Польшей, не раскрывая карт об ориентации “СВУ” на протекторат Германии.

7. ГЕРМАНСКАЯ ОРИЕНТАЦИЯ И СВЯЗЬ С ГЕРМАНСКИМ КОНСУЛОМ

А. Оценка будущего Украины, как страны, находящейся под протекторатом Германии.

Б. Внешняя политическая ориентация на Германию (не порывая с Польшей).

8. Установление связи с немецким консулом:

а) Участие немецкого консула на организационных заседаниях литературного кружка.

б) Обсуждение в его присутствии вопроса о будущем Украины (германский протекторат).

в) Передача через германское консульство почты и денежных средств для направления за границу.

8. АКАДЕМИЧЕСКАЯ ЛИНИЯ

А. Использование ВУАН, как опорного пункта, и базы организационной деятельности “СВУ” и превращение ее в антисоветский оплот.

Б. Академический кружок “СВУ” (Ефремов, Никовский, Гермайзе, Дурдуковский, Голоскевич, Ганцов, Дога, Демьянчук и другие), как основное ядро, из состава которого выходили руководители по другим линиям.

В. Подбор сотрудников ВУАН из антисоветских элементов.

Г. Использование ВУАН для организации связи с периферией и с эмиграцией.

Д. Хранение в помещении Академии наук организационных материалов.

Е. “ИНАРАК” в Институте Украинского Научного Языка (Холодный, Кривинюк, Шарко, Страшкевич, Дубровский, Левченко и другие), как ячейка “СВУ”.

- а) Конспиративные политические собрания “ИНАРАК”а.
- б) Клички участников.
- в) Сборы средств на памятник Петлюре и автокефальную церковь.
- г) Подбор сотрудников из антисоветского элемента.

Ж. Молодая Академия при ВУАН — группа аналогичная “ИНАРАК”у

- а) Антисоветское направление академической работы.
- б) Открытые выступления под видом актива младших работников.

З. Комиссия “Словника Живої Мови”.

а) Специальный подбор сотрудников комиссии (Никовский, Голоскевич, Ганцов, Крымский).

б) Вредительство в области составления словаря.

в) Сбор средств в пользу атамана Дерещука.

И. Вербовка в организацию профессуры и создание специальных кружков из профессуры КВЗИ, СХИ, ИНО, Мединститута.

9. ШКОЛЬНАЯ ЛИНИЯ

А. Школа как основной фронт организационной деятельности “СВУ”.

Б. Учительский кружок “СВУ” (Дурдуковский, Гребенецкий, Токаревская, Прохорова, Залесский и другие).

В. Вредительство в области школьной политики Соввласти.

а) Специальная программа школьной пятёрки в области школьной работы проведение этой программы в жизнь.

б) Препятствование к преподаванию политграмоты.

в) Препятствование к вступлению детей в организацию юных пионеров.

г) Рекомендование детям шовинистической литературы.

д) Создание из учеников антисоветских организаций.

е) Влияние на родителей учеников.

ж) Сборы средств на антисоветские цели.

Г. Первая трудшкола — центр организационной деятельности по школьной линии.

а) Широкая связь с другими школами.

б) Вербовка заведующим школой Дурдуковским в члены “СВУ” учителей иногородних и сельских школ, приезжавших в Киев с экскурсиями.

Д. Научно-Педагогическое Товарищество при ВУАН (Дурдуковский, Иваница, Дога, Шило и другие)— идеологический центр школьной линии.

а) Цель товарищества — объединение украинских педагогических сил для борьбы за национально-политические права Украины.

б) Использование публичных собраний для пропаганды идей организации.

в) Обработка широких учительских кругов в антисоветском направлении.

10. МОЛОДЕЖЬ

А. Организация молодежи для подготовки новых кадров для организационной деятельности.

Б. “СУМ” — “Спілка Української Молоді”, создавшаяся под непосредственным наблюдением и руководством “СВУ” (Ефремов, Дурдуковский).

а) Программа и структура “СУМ” — аналогична “СВУ”.

б) Задачи “СУМ” — свержение Соввласти путем агитации и террора, как средства для пробуждения народных масс.

в) Изготовление и распространение контрреволюционных листовок по поводу убийства Петлюры.

г) Реорганизация “СУМ” — переход к системе кружков.

д) Кружки под руководством Гермайзе, Филипповича, Зерова, Чеховского и других, клубы украинской национальной молодежи, в них выковывалась идеология “СВУ”.

11. ЦЕРКОВНАЯ ЛИНИЯ

А. Автокефалия — политическая организация.

а) атеизм большинства автокефального духовенства.

б) Петлюровское прошлое большинства автокефалистов.

в) Использование “СВУ” автокефальной церкви, как орудия антисоветского воздействия на широкие массы и для ведения подпольной работы.

г) Украинизация церкви и религии — средства для осуществления целей “ОВУ”.

Д) Ряд конкретных проявлений деятельности попов.

Б. Церковный кружок “СВУ” (Чеховский, Липковский, Ходзицкий, Вовкушевский, Шараевский и другие); связи с периферией, связи с контрреволюционными организациями.

8. Организация панихиды по Петлюре в Софиевском соборе (под видом панихиды по Франко) и ряда других демонстраций.

12. КОМИТЕТ ПО УВЕКОВЕЧЕНИЮ ПАМЯТИ ПЕТЛЮРЫ

А. Состав комитета (Ефремов, Дурдуковский, Чеховский, Гребенецкий, Старицкая-Черняховская).

Б. Сборы средств на памятник Петлюре.

В. Пересылка средств за границу через Немецкое консульство.

13. ЛИТЕРАТУРНО-ИЗДАТЕЛЬСКАЯ ЛИНИЯ

А. Литературный кружок “СВУ” — “цвет” организации (Старицкая-Черняховская, Ефремов, Никовский, Черняховский, Маргулис, Сердюк и другие).

а) Нелегальные “четверги”.

б) Посещение заседаний иностранным консулом.

в) Политические доклады приезжающих эмигрантов.

14. КООПЕРАТИВНАЯ ЛИНИЯ “СВУ”

А. Взгляд “СВУ” на кооперацию как средство экономического и политического освобождения Украины от Советской власти.

Б. Кооперация — экономическая база “СВУ” со времени “БУД”.

В. Использование аппарата кооперативных организации как средства связи.

Г. Кооперативная пятерка — кооперативный кружок “СВУ” (Ганчель, Болозович, Ботвиновский, Высочанский и другие).

Д. Взгляд на сельскую кооперацию как силу, способную при надлежащем руководстве проводить вредительскую работу.

15. СЕЛЬСКАЯ ЛИНИЯ

А. Ставка “СВУ” на крестьянские восстания кулацкой “национально-сознательной части”.

Б. Использование церкви и школы, как близко соприкасающихся с селом, для работы среди крестьянства.

В. Выезды членов “СВУ на село для антисоветской агитации.

Д. Характер агитации.

а) “Россия пожирает украинский хлеб”.

б) “Против колхозов”.

в) “Против принудительных расценок на хлеб”.

г) “Путь к освобождению — через независимость Украины”.

д) “Долой Советскую власть”.

16. ПРОЧИЕ ЛИНИИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ “СВУ”

Инженерно-техническая, агрономическая и медицинская линии как самостоятельные отдельные линии организационной деятельности “СВУ”.

Начальник СО ГПУ УССР В. Горожанин

Начальник 2-го отделения СО Б. Козельский

Пристайко Володимир,

Шаповал Юрій.

Справа “Спілки визволення України” — С. 202—208.

64. ІЗ СПЕЦІАЛЬНОГО ЗВЕДЕННЯ ДПУ УКРАЇНИ В ЦК КП(б)У ПРО АКТИВНІ АНТИРАДЯНСЬКІ ПРОЯВИ В УКРАЇНІ

9 березня 1930р.

Шепетовський округ.

В г. Лабунь, Полонського району, антисоветський уголовний елемент організував групу в 40 чел., озброєну обрезами, охотничьими ружьями і топорами.

Эта группа утром 8-го марта двинулась на районный центр Грицев одновременно толпа в 400 чел. направилась к Грицевскому Райисполкому причем со стороны выступавших производились выстрелы из обрезов и охотничьих ружей. Вооруженной группой убит один комсомолец, часть актива взята в качестве заложников.

Находящийся в это время в районе Грицевского Райисполкома кавалерийский отряд толпу рассеял, не применяя оружия. Устанавливается связь вооруженных групп этого района с Бердичевским округом.

В с. Котеленка толпа избивала 8 активистов, тяжело ранила уполномоченного РИКа, один комсомолец упорным преследованием толпы был загнан в реку, где утонул.

В с. Гитково оставшаяся часть актива толпой арестована в качестве заложников. От села посланы делегаты в районный центр с требованием освобождения арестованных.

В с. Малые-Мациевицы местные кулаки, при участии вооруженной группы из Полонского района, — повесили активиста.

В колонии Дерманка и селах Рышовка, Хроли, Судемон, Конотоп, Цмовка и Рисовка — Судильковского района толпами, преимущественно женщин, избиваются активисты, сельсоветы бездействуют.

В ряде сел Аннопольского района выступающими женщинами выбрасываются лозунги против колхозов, за перевыборы сельских советов; в с. Нараевке толпа женщин намеревалась 8-го марта выступить с демонстрацией под черным флагом.

В с. Иришки, Старо-Константиновского района, толпа обратила в бегство местный актив, один убит. Выступление здесь проходило под таким лозунгом:

“Нам такой советской власти не нужно. Это не власть, а бандиты. Она нас ограбила и забрала все”.

Принимаются решительные меры к ликвидации выступления. На место мною выслан член Коллегии ГПУ УССР тов. Быстрых. Арестовано по округу за сутки 97 человек.

Председатель Госполитуправления УССР В. Балицкий

(подпись)

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 20, спр. 3195, арк. 2—3, 7.

65. ІЗ ЛИСТА ДО Г. І. ПЕТРОВСЬКОГО СЛУХАЧІВ ВІЙСЬКОВО-ПОВІТРЯНОЇ АКАДЕМІЇ РСЧА Я. КОРИНА ТА О.ПАХОЛЕНКА ПРО ПРИМУСОВУ КОЛЕКТИВІЗАЦІЮ Й РОЗКУРКУЛЕННЯ СЕЛЯН У НОВОПСКОВСЬКОМУ РАЙОНІ НА СТАРОБІЛЬЩИНІ

7 липня 1931 р

Голові ЦБК УСРР т. Петровському
Від слухачів Військово-повітряної академії
м. Москва. Ленінградське шосе, буд. 26
Коркіна Якова та Пахоленка Омеляна

Просимо Вас розібрати слідуючі явища, що межують із свавіллям, яке творять місцеві працівники Новопсковського р-ну Старобільського округу хут. Статівки і с. Лизівки.

1. Колективізація. Колективізовано до 85 %. Забезпеченість колгоспів продуктами недостатня. 10 % колгоспників зовсім не мають хліба (Білокуракіно) через поганий розподіл. Кооперація зовсім не забезпечує постачання колгоспів промтоварами. Надто велика нужда у взутті. В Статівці та Лизівці в колгоспах зовсім не ведеться підготовка до збирання урожаю.

Є ряд випадків насильницького залучення в колгосп, на випадок відмови йти у колгосп підводять під графу куркуля і розкуркулюють, забираючи все майно, і вивозять в “Ярки”.

Існує переконання, що залучити в колгосп можна лише силою. Наприклад, на зборах хут. Статівки актив заявив, що для залучення 15 чол. середняків і бідняків, що залишилися, в колгосп, необхідно 5 чол. вивезти у “Ярки”.

Викривлення лінії партії проводиться свідомо верхівкою колгоспів. Наприклад, голова колгоспу хут. Статівки Шандра Никанор А. заявляє: “Чи потрібні нам колгоспи?” “На нас партія жме і ми жмемо”.

Крім цього, правління колгоспу систематично пиячить, що ми самі бачили в дорозі, і коли приїхали в хутір, і там виявилася частина п'яних колгоспників. Про п'янки правління нам скаржилися колгоспниці-біднячки.

П'янство, залякування, погане виховання і забезпечення колгоспників є причиною небажання бідноти і середняків, які лишилися, вступати в колгосп, внаслідок чого вони йдуть на поводу куркульства і відбивають його настрої

Укр. іст. журн. – 1992. – №6. – С. 111.

**66. ПОСТАНОВА КАСАЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ ВЕРХОВНОГО СУДУ УСРР
ПРО ЗАЛИШЕННЯ В СИЛІ ВИРОКУ ПРО 10-РІЧНЕ УВ'ЯЗНЕННЯ
СЕЛЯНКИ Н. М. КЛІМЕНКО ЗА МШОК КОЛОСКІВ 25 грудня 1932р.**

УХВАЛА

Іменем Української Соціалістичної Радянської Республіки Найвищий суд касаційній колегії кримінальних справ грудня 25 дня 1932 р. в складі голови Берновського, членів Тимощенко та Волдинера, доповідач —Тимощенко.

Розглянувши в порядку касаційному справу з вироком Дніпропетровського облсуду з 15 жовтня 1932 р. про Кліменко Настю Матвіївну, 55 років, селянку, міцну середнячку, засуджену за арт. 54 КК та за постановою ЦВК та РНК Союзу з 7.VIII. 1932 р. до позбавлення волі в далеких місцях ув'язнення на 10 років з конфіскацією майна, з обмеженням в правах на 5 років. За те, що вона займалася крадіжками з колгоспних ланів шляхом зрізання колосків, де її було затримано на місці крадіжки з одним лантухом колосків. Покликання касатора на з'ясування арт. 351 КПК уваги не заслуговує. тому то міра соцзахисту відповідає скоєному та соцбезпеці засудженої. За розглядом справи в порядку арт. 346 КПК зауважено, що суд застосував до засудженої арт. 54 КК зайве, а її слід вважати лише за постановою ЦВК та РНК Союзу [РСР] з 7.VIII. 32 р. А тому, керуючись арт. 365—370, КПК ухвалив: касскаргу залишити без наслідків, а вирок — в силі.

Берновський, Тимощенко, Волдинер.

Укр. іст. журн. — 1989. —№11.—С.85.

67. ПОВІДОМЛЕННЯ ЦК ВКП(б) І ЦК КП(б)У ПРО СМЕРТЬ М. О. СКРИПНИКА 8 липня 1933р.

ЦК ВКП(б) извещает о смерти члена ЦК ВКП(б) т. Николая Алексеевича Скрыпника, последовавшей в результате акта самоубийства.

Рассматривая акт самоубийства как акт малодушия, особенно недостойный члена ЦК ВКП(б), ЦК считает необходимым известить членов партии, что т. Скрыпник пал жертвой тех буржуазно-националистических элементов, которые, прикрываясь своей формальной принадлежностью к партии, вошли к нему в доверие и использовали его имя для своих антисоветских националистических целей. Запутавшись в своих связях с ними, т. Скрыпник допустил ряд политических ошибок, и, осознав эти ошибки, он не нашел в себе мужества побольшевикски преодолеть их на деле и пошел на акт самоубийства.

7 июля 1933 г. покончил жизнь самоубийством член ЦК и Политбюро ЦК КП(б)У тов. Николай Алексеевич Скрыпник.

Будучи старым революционером и большевиком, имевшим большие заслуги перед революцией и рабочим классом, т. Скрыпник совершил акт малодушия, недостойный всякого коммуниста и тем более члена ЦК. Причиной этого

недопустимого акта являється то, що за последние годы т. Скрипник, запутавшись в своих связях с украинскими буржуазно-националистическими элементами, имевшими партбилет в кармане, и не имея больше сил выбраться из этой паутины, стал жертвой этих контрреволюционных элементов и пошел на самоубийство.

ЦК КП(б)У

Національні відносини в Україні у ХХст.—С.210—211.

68. ВІДОЗВА УКРАЇНСЬКИХ СОЦІАЛІСТИЧНИХ ПАРТІЙ ДО СОЦІАЛІСТИЧНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ УСІХ КРАЇН Серпень 1933р.

Шановні товариші! Останні факти масового голоду, а зокрема два трагічні самогубства на Радянській Україні, мусіли звернути на себе Вашу увагу. Поповнили самогубство найбільший пролетарський письменник Радянської України Микола Хвильовий і чільний представник уряду Радянської України, заступник Голови Народніх Комісарів, комісар народньої освіти — Микола Скрипник.

Підписані соціалістичні організації вважають за свій обов'язок подати до Вашого відома сучасні обставини на Україні та з'ясувати причини тих страшних випадків самогубства.

З кінцем 1919 року російська комуністична влада насильно завоювала Україну. При помочі кривавого терору знищила вона Українську Народню Республіку, знищила всі революційні здобутки визвольного українського руху, розгромила всі політичні, економічні й професійні організації українського працюючого люду, а саму українську трудову клясу скувала залізною диктатурою комісарів російської комуністичної партії.

Щоби закрити свою дійсну ціль, свої імперіялістичні наміри, для баламучення громадянської опінії, проголошено Україну самостійною пролетарською державою. Московський центр деякими посуваннями створив ілюзію, що ця держава існує. В дійсності Україна стала кольонією Росії, українські землі стали тереном усяких експериментів радянської влади для випробування різних проектів “нового соціалістичного будівництва, котрі з соціалізмом не мали і не мають нічого спільного.

І ось по 14 роках тієї диктатури робітники й селяни України масово гинуть з голоду на своїй такій родючій землі. І ось дійшли до нас знову неймовірні просто вісті про жахливі випадки людодійства з голоду. І ось удруге Україна переживає таку саму катастрофу голоду, що й у 1921—22 р. Це все діється на Україні в 1933 році, по 14 роках “радянської” влади, котра голосила щастя, добробут і нове життя для працюючих мас.

Стверджуємо, що одинокою й очевидною причиною голоду на Радянській

Україні є безоглядний економічний визиск українського народу большевицькою диктатурою, яка вважає Україну за свою кольонію. Щорічно вивозить вона мільйони тон збіжжя або до центральної Росії, для прохарчування важніших робітничих осередків, армії й чрезвычайки, або вивозить по демпінгових цінах за кордон для роздобуття валюти. Комуністична влада затаює факт голоду на Україні, а робить це не лише тому, що цього вимагає престиж диктатури, але щоби й на будуче експльоатувати виголоджену, колективізаційними експериментами знищену країну.

А в парі з цим ми є свідками нечуваного політичного терору. Навіть ілюзорична самостійність України сьогодні не існує. Деякі українські комісаріати покасовано, свідомих українців-комуністів заступається російськими комуністами, українську культуру й науку піддано під строгий поліційний режим. Очевидно, що цього роду колоніальний визиск і централістично-політичний терор над трудовим населенням України викликає велике невдоволення й спроби опору, але ті спроби большевицька влада здавлює насильно виселюючи цілі місцевості на Сибір або до концентраційних таборів на Соловках над Крижаним Океаном.

Ця політика большевицької Москви мусіла врешті викликати невдоволення навіть серед провідних комуністичних діячів української національності. Але й їх не пощадив терор московської диктатури. Прийшли масові арешти, висилки, а навіть розстріли. Арештовано бувшого народнього комісара Шумського, розстріляно Конара й інших.

У цій атмосфері, оплюгавлений, збезчещений, для більшого ефекту провокаторськи заплямований тавром фашиста й шпіона, покінчив самогубством заступник Голови Народніх Комісарів, комісар освіти М. Скрипник. Згинув на знак протесту проти потоптання теперішньою сталінівською бюрократією всіх тих засад, на яких спиралася конституція Радянського Союзу, проти імперіялістичного походу Москви на Україну. Ця сама протиукраїнська політика загнала в могилу найбільшого пролетарського письменника України М. Хвильового.

Україна переживає важкі хвилини. У цвинтарище перемінилася ця найбільше плодюча країна Європи й звідти долітають до нас плач і стогін визискуваних і катованих. В большевицьких в'язницях томляться тисячі українських соціялістів. У цю важку хвилину український народ, народ робітників і селян, не може ждати ні від кого помочі, як лише від соціялістичних партій усіх народів та від противників всякого поневолення й визиску.

Ми, українські соціялісти, протестуємо перед цілим культурним світом проти варварського винищування українського трудового народу большевицькою диктатурою, проти топтання тих прав, які цей трудовий народ шляхом довгої революційної боротьби собі виборов, протестуємо проти розстрілів, протестуємо проти арештовань і знущань, жадаємо негайної амністії для

політичних в'язнів і звиваємо Вас, Товариші, щоби й Ви прилучилися нашого протесту.

Товариші! Протестуйте проти вивозу харчових продуктів з Радянської України, якої населення голодує!

П'ятнуйте політику винищування голодом і терором українського населення, яку пляново проводить на Радянській Україні Російська Комуністична Партія.

Хай живе воля! Хай живе вільне право на самоозначення всіх поневолених народів! Хай живе соціалізм!

Львів, в серпні 1933 р.

За Закордонну Делегацію Української

Соціал-Демократичної Робітничої

Партії:

За Українську Соціал-Демократичну Партію:

За Українську Соціалістично-Радикальну Партію:

Українська суспільно-політична думка... Т. 2. — С. 354—356.

69. ПОСТАНОВА ЦККП(б)У ПРО ВИКОРИСТАННЯ ЦІННОСТЕЙ КОЛИШНЬОЇ КИЄВО-ПЕЧЕРСЬКОЇ ЛАВРИ 21 грудня 1933р.

1. Создать комиссию в составе председателя т. Дудника, заместителей председателя т.т. Козубовского и Багрия (директор Музейного городка) и представителей от Киевского Облотдела ГПУ и Киевской конторы Госбанка.

Наркомпросу обеспечить участие квалифицированных экспертов в работе этой комиссии.

2. Поручить комиссии в 2-х месячный срок изъять оставшиеся ценные фонды в Музейном Городке и передать их на сохранение Киевской конторе Госбанка.

3. Предложить комиссии в 3-х месячный срок пересмотреть все изъятые ценности с целью выявить дублиеты экспонатов, не имеющих историко-художественного значения и передать их для реализации в общегосударственном порядке.

4. Обязать комиссию провести с помощью экспертов оценку и классификацию изъятых ценностей.

5. Предложить Наркомпросу обеспечить воспроизводство копий ценнейших экспонатов, переданных на хранение Госбанку, для экспозиции их в музеях УССР и СССР.

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 16,

спр. 38. арк. 159.

70. ІЗ ЛИСТА В. ЗАТОНСЬКОГО ДО Я. ПИСЬМЕННОГО З ПРИВОДУ МИХАЙЛІВСЬКОГО СОБОРУ

Не пізніше 11 червня 1934р.

По поводу Михайловского собора любителя старья поднимают шум, там на стенах (частью на виду, частью в замазанном виде под слоем штукатурки) имеются древние картины (мозаики и фрески). Я направил в Киев нашего заведующего музейным отделом т. Макаревича с тем, чтоб он без шума организовал обследование, поковырял где надо стенки и т. п.

Это придется делать с привлечением кой-кого из спецов.

Заодно они должны прикинуть, каким образом производить съемку стенной живописи, которая действительно представляет художественно-историческую ценность.

Пам'ятки України. — 1989. — № 1. — С. 43.

71. ДОПОВІДНА ЗАПИСКА І. ЛЕПЛЕВСЬКОГО М. ЄЖОВУ ПРО ОПЕРАЦІЇ ЩОДО КУРКУЛІВ

Вересень 1937 р.

У відповідності з Вашим наказом № 00147 про операцію щодо куркулів, кримінальних злочинців та інших кр. елементів для України був встановлений ліміт по 1-й категорії — 8 тис. чоловік і по II-й категорії — 20 800 чоловік. За моїм клопотанням від 5 вересня ц. р. ліміт I-ї категорії був Вами збільшений на 4 тис. 200 чоловік.

З початку операції до 27 вересня ц. р. обласними трійками по Україні в цілому вже засуджено 23158 чоловік, по 1-й категорії — 5 тис. 458, по II-й категорії— 13700 чоловік.

Таким чином, в межах затвердженого ліміту трійки найближчими днями розглянуть справи на решту 9842 чоловіка (по 1-й категорії — на 2742 чол., по II-й категорії— на 7100).

На 28 вересня на Україні є ще 13764 заарештованих по куркульській операції, справи на яких не розглянуті трійками, крім того, в обласних трійках НКВС УРСР є матеріали, на основі яких можна ще репресувати понад 15 тис. чоловік. Тим більше, що в зв'язку з організацією на Україні 4-х нових областей (Полтавської, Миколаївської, Житомирської, Кам'янець-Подільської) і наближенням тим самим керівництва з обласних центрів до районів посилюється оперативний натиск на куркульські та інші контрреволюційні елементи. Прошу затвердити додатково ліміти для України по 1-й категорії— 4500 чол., по II-й категорії— 15 200 чоловік”

Літ. Україна. — 1993. — 29 лип.

**72. ЛИСТ ЖИТЕЛІВ С. ЛЮТЕНЬКИ ГАДЯЦЬКОГО РАЙОНУ
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ДО ГОЛОВИ РНК СРСР В. М. МОЛотова
ПРО НЕОБХІДНІСТЬ ОХОРОНИ УСПЕНСЬКОЇ ЦЕРКВИ 15 вересня
1937р.**

Фашистські варвари Франко знищують культурні і історичні пам'ятки іспанського народу.

В селі Лютеньки Гадяцького р[айону] Харківської] об[ласті] вороги народу хочуть знищити велику історичну пам'ятку — бувш/у/ Успенську церкву, їй 300 років. Такої немає на всій (території) Харк/івської/ і Полтавської губерній. Вона кам'яна, має велику красу. Вона витримала облогу шведів. На протязі трьохсот років її жаліли. Ми не церковники, але знищення великих історичних пам'яток не можна без гніву спостерігати. Якщо Ви т. Голова, не з варварами дикими, то припиніть це дике і сумне явище.

Накажіть взяти під охорону цю історичну пам'ятку, б. Успенську церкву, і відновити частково збиток, щоб не раділи вороги народу, щоб не ширили незадоволення серед народу.

Багато громадян, та горе, що підписатись не можна, бо ламають і понівечать за це. Дайте негайно по телеграфу розпорядження.

Репресоване краєзнавство. — С. 459.

**73. ДОВІДКА НАРКОМАТУ ОСВІТИ УКРАЇНИ ПРО НАЦІОНАЛЬНІ
ШКОЛИ В УКРАЇНІ**

Березень 1938р.
Секретарям ЦК КП(б)У
тов. Хрущову Н. С.
тов. Бурмистенко М. А.

О НАЦИОНАЛЬНЫХ ШКОЛАХ УКРАИНЫ

1. На Украине имеется 21 656 школ, в которых обучается 5 143 789 учащихся. Преподавание в школах ведется на 21 языке. Так, например, с украинским языком преподавания имеется 18101 школа, русским — 1550 школ, еврейским — 312, молдавским — 163, узбекским — 19, белорусским — 9, болгарским — 54, польским — 50, немецким — 512, чешским — 14, греко-эллиническим — 12, греко-татарским — 8, татарским — 5, армянским — 4, туркменским — 2, киргизским — 1, шведским — 1, казахским — 1.

Кроме этого, имеется 838 школ (так называемые смешанные школы), преподавание в которых ведется на нескольких языках — “украинско-еврейско-немецком, немецко-польско-русском, украинско-русско-болгарском” и т. д.

2. Во многих случаях под видом национальных школ враги народа — троцкисты, бухаринцы и буржуазные националисты, орудовавшие в Наркомпросе Украины, искусственно насаждали особые немецкие, польские, шведские, болгарские и др. школы, превращая их в очаги для проведения контрреволюционной работы и буржуазно-националистического, антисоветского влияния на детей.

На Украине создано 1530 особых национальных — немецких, польских, чешских, шведских, болгарских и др. школ, которые наиболее оказались засорены врагами.

3. Большинство школ с польским, немецким, болгарским и др. языками преподавания не имеют достаточных контингентов детей. Так, например, в Киевской чешской школе имеется 3 класса и в них — 19 учащихся. В неполной средней польской школе Хмелевского района к началу этого года в 5, 6 и 7 классах осталось всего по 3 учащихся.

Главной причиной такого положения является то, что многие национальные школы насаждались искусственно, дети, учащиеся в них, совершенно не знали языка, на котором ведется преподавание.

Например, в 24-й Киевской немецкой средней школе обучается 49 детей, таких у которых мать и отец по национальности немцы; 65 учеников, у которых лишь отец или мать по национальности немцы, остальные, то есть половина детей, по национальности русские, украинцы, евреи или других национальностей, никто из них не разговаривает и совершенно не знает немецкого.

4. Обнаружено много случаев принуждения украинского и русского населения посылать своих детей в польские, чешские и другие национальные школы.

Так, например, в Гнивани, Баре, Хмельнике Винницкой обл. искусственно были созданы польские школы, куда принуждали украинское население (на том основании, что они католики) посылать своих детей, не считаясь с тем, что дети

и их родители польского языка не знали, детей настаивали обучать в украинских и русских школах.

5. Национальные школы не обеспечены учителями, учебниками, программы и наглядными пособиями, в результате чего дети этих школ не приобретают достаточных знаний основ науки и не вполне готовятся для поступления в средние и высшие учебные заведения.

Количество классов и детей в национальных польских, чешских, шведских и др. школах с каждым годом уменьшается, потому что в ряде школ фактически не было набора в первые классы, а из старших классов дети переходят в русские и украинские школы.

6. На Украине имеется один немецкий педагогический институт, два национальных отдела (польский, болгарский) при Киевском и Одесском украинском институтах, 13 национальных техникумов и педучилищ, которые засорены враждебными элементами, не укомплектованы квалифицированными педагогическими кадрами.

В связи с этим прошу вопрос о реорганизации особых национальных школ рассмотреть на ближайшем заседании ЦК КП(б)У.

Шматлай

Національні відносини в Україні у ХХ ст. — С. 232—233.

74. ВИСТУП ПРЕМ'ЄР-МІНІСТРА КАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ АВГУСТИНА ВОЛОШИНА ПРИ ВІДКРИТТІ ПЕРШОГО ЗАСІДАННЯ СЕЙМУ КАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ

15 березня 1939р

Світлий сойме!

З глибини душі відчуваю важність тих слів, якими ословив я Вас, як першу законно вибрану політичну репрезентацію нашого народу. При цій нагоді переживаю найвизначнішу хвилину свого життя.

Світлий сойме!

В цих словах криється величезна важність нинішнього історичного дня. Боже Провидіння дозволило мені відкрити перший сойм Карпатської України словами Тараса Шевченка:

“Встане Україна, світ правди засвітить

і помоляться на волі невольничі діти...”

Висловлюю глибоку вдячність Богові, що дозволив дочекатися цього великого нашого свята, що є святом цілого українського народу. Дозволив якраз нам — найменшій частині українських земель — бути вільними. Від національної загибелі врятувала нас наша глибока віра у наше національне воскресіння. Почавши від XII віку, безупинно вів наш народ боротьбу за свої права із завойовниками і вже здавалося, що наші вороги зітруть нас із лица землі.

Після зруйнування Січі підняв своє могутнє слово Тарас Шевченко, як степовий буревій; задрижав царський трон; всенародного пориву більше не можна було здержати.

В Карпатській Україні приготувлялася для нас неминуча загибель, щораз більше витискали нас у гори. Половина нашого народу поневолена була виемігрувати. Нашу мову витиснено з урядів, а навіть з церкви. В Карпатській Україні відносини були неможливі. Та хоч як нас переслідували, дух, ідею не можна в кайдани закувати.

Що ми діждалися цього часу, можемо завдячувати витривалості нашого народу. Незважаючи на всі трагічні переживання, залишилися ми вірними синами свого народу, дух предків додавав нам творчої сили і почуття єдності. Дня 12 лютого ми доказали, що ми достойні бути між вільними народами.

З цього місця сердечне дякую нашому народові за те велике довір'я. Прирікаємо, що над своє життя будемо берегти його волю. Дякую всім братам-українцям за висловлення радості. Одночасно дякую і всім людям доброї волі, що тішаться нашими успіхами.

Ми розбудуємо Карпатську Україну, з признанням повних прав і національним меншостям, щоб усі громадяни Карпатської України почувалися щасливими.

З цієї нагоди не можу не згадати президента бувшої ЧСР, що скликав наш перший сойм. Вітаю всіх тих, що нас вітали з усіх країв. Вітаю його преосвященство д-ра Дениса Нарадія, апостольського адміністратора нашої греко-католицької єпархії, вітаю преосвященного владику Діонізія, єпископа православної єпархії, вітаю заступників урядів і нашого війська, вітаю наших українських братів з-за кордону, що прибули на відкриття нашого сойму, і всіх інших гостей.

На основі статті V, Установчих зборів конституційного закону ч: 328 Зб. Зак. і Розп. відкриваю перше засідання сойму Карпатської України. (Оплески.)

Сойм Карпатської України. — Л., 1991. — С. 61—63.

75. ЗАКОН ПРО НЕЗАЛЕЖНІСТЬ КАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ

15 березня 1939 р.

Сойм Карпатської України ухвалив цей закон:

§ 1 Карпатська Україна є незалежна Держава.

§ 1. Назва Держави є: КАРПАТСЬКА УКРАЇНА.

§ 3. Карпатська Україна є республіка з президентом, вибраним Сеймом КУ, на чолі.

§ 4. Державна мова Карпатської України є українська мова.

§ 5. Барва державного прапору Карпатської України є синя і жовта, при чому барва синя є горішня, а жовта є долішня.

§ 6. Державним гербом Карпатської України є дотеперішній краєвий герб: медвідь у лівім червонім полі й чотири сині та жовті смуги в правому півполі. і ТРИЗУБ св. Володимира Великого з хрестом на середньому зубі. Переведення цього місця закону полишається окремому законові.

§ 7. Державний гімн Карпатської України є: “Ще не вмерла Україна...”.

§ 8. Цей закон обов'язує зараз од його прийняття.

Українська суспільно-політична думка...
—Т. 2.—С. 398.

76. ВІДОЗВА 11-го ВЕЛИКОГО ЗБОРУ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ

Серпень 1939 р.

Націоналісти Українці!

Українським народом після довгих років неволі відновлені та його іменем проголошені державно-правні акти *Самостійності* й *Соборності України*— існують і зобов'язують нас!

Героїчною смертю тисячей і тисячей борців закріпили ми їх у наших душах і чинах. І хоч хвилево нас переможено, то духово ми знову стали деревним народом.

Сьогодні ще немає Української Держави, та вона не вмерла. Як ідея й боєве гасло вона живе в наших серцях, а її здійснення є справою обов'язку, чести й гідності кожного українця.

Володіння Сходом Європи колись належало нам. Перша Великокнязівська

Київська Держава, Галицько-Володимирська Держава й Гетьманщина Богдана залишили нам світлі традиції.

Черпаючи в героїці й трагічній величі нашого історичного минулого силу для відродження нації— теперішній керівник боротьби українського народу, Організація Українських Націоналістів, піднялася зруйнувати окупації здвигнути Українську Державу.

На шляху тієї боротьби згинув Вождь ОУН і народу — Євген Коновалець.

Вбиваючи Вождя сподівалася Москва заломити визвольний рух Української Нації. Але не досягла своєї цілі! Загинувший Вождь, як символ боротьби, ще сильніше зєднав увесь український нарід.

Перемога або смерть! — це заповіт, що його залишив нам Вождь. Основоположник і Обновитель.

В найглибшій пошані до священної волі Першого Вождя Націоналістичної України, визнаючи довічне значення Його зусиль і трудів для народу — Великий Збір Українських Націоналістів однодушне затверджує рішення Євгена Коновальця призначити своїм наступником колишнього шефа штабу Дієвої Армії й корпусу СС та краєвого коменданта УВО — полковника Андрія Мельника.

Великий Збір Українських Націоналістів, що складається з провідників революційно-визвольної боротьби в підсоветській Україні, Галичині, Волині й сумежних із ними північних Землях, в Буковині, Бессарабії й в Карпатській Україні та з представників націоналістичних кадрів української еміграції в Європі, в З'єдинених Державах Північної Америки, Канади, Аргентини, Бразилії й Далекého Сходу — є виразником волі всього українського народу.

Боротьба націоналістично-революційних сил всієї України — остаточно оформлена Першим Конгресом Українських Націоналістів у 1929 р. в ОУН — показала могутній порив борців, що збройними чинами кинули визов окупантам в імя Нової ідеї.

З гордістю дивимося ми сьогодні на ту боротьбу, що змобілізувала всі здорові сили українства на площині непримиренного змагу з ворогами.

Ми горді, що ОУН вийшла з рядів фронтових вояків — учасників нашого збройного Визвольного Зриву.

З чину, з крові й смерті для ідеї зродилася нова Віра українства — Український Націоналізм!

Те, що початок організованому націоналістичному рухові дало вояцтво

Великого Визвольного Зриву — має глибоке значення!

Українська збройна сила від століть високо держала прапор національної ідеї всупереч усім силам розкладу і рабства. Вірна своїм традиціям — вона вилонила тих, що здвигнули Націоналістичну Революцію.

Хвилина, яку тепер переживаємо, вимагає від нас найбільших зусиль, щоб зорганізувати сили нації для рішального бою з займаннями українських земель.

Щоб успішно повести революційний зрив — треба ще сильніше і з більшою напругою волі продовжати творення і відбудову Української Армії.

Збройна сила — це завдання дня!

Виховати політичних та громадських провідників у дусі націоналістичних ідеалів, які потрапили б зорганізувати народні маси для організованого чину і були б взором усіх особистих і громадських чеснот — це наше повсякчасне завдання.

Перевиховати нарід у націоналістичну спільноту, виплекати націоналістичну людину волі, чести й посвяти, створити новий, героїчний тип українця - це вічне завдання націоналізму.

Або українство стане націоналістичне, або ми останемо рабами!

Українці!

Щоб досягнути нашої мети, треба органічного з'єдинення всього здорового українства навколо одної Ідеї, одної Організації і одної Людини. Єдиний національно-революційний фронт під кермою Вождя Андрія Мельника—це вимога хвилі.

На шляху Національної Революції не може бути приязної стрічі і спільного маршу борців з рабами!

Чинна співпраця всіх верств і станів українського народу в революційній боротьбі — це передумова відбудови нашої держави.

Кожний українець — селянин, робітник і інтелігент — прикладе руку до Великої Будови і боротьби, або він раб і безвартісна людина.

Українець іде до боротьби за Державу не ради лакомства нещасного, а тому, що він уже людина вільна і горда та воліє згинув героєм, як животіти рабом.

Власна Держава — це теж праця, земля й хліб.

Без національної революції— немає соціальної.

Націоналістична революція — це революція національна і соціальна!

Україна для Українців!

Не залишити ні грудки Української землі в руках ворогів і чужинців! Бо земля — це джерело внутрішньої сили українського народу і підстава його дужання з зовнішнім світом.

Наш змаг іде:

за національну засаду організації світу,

за націю, а не клясу,

за ідеалізм, а не матеріалізм,

за державу праці і соціальної справедливості, а не державу комуністичного чи капіталістичного визиску,

за право власності. здобуте працею,

за сильну владу найкращих з усіх верств народу,

за героїчну культуру і вільну творчість українського духа,

за безоглядне винищення сил руїни і розбрату!

Українська молоде!

Ти завжди була пробоевиком нових ідей в Україні! Ти підхопиш кинені гасла і понесеш їх по всій широкій землі українській, в наші села і міста, щоб пірвати українців до бою за Українську Велико-Державність.

Особливе признание належить Тобі. селянська, робітнича і студентська молоде, за ті жертви, які Ти положила на вівтарі України. Український нарід гордий на свою молодь!

Українці на чужині!

Великий Збір Українських Націоналістів одобрює вашу працю та моральну і матеріальну підтримку революційної боротьби в Батьківщині!

Революціонери Земель висловлюють Вам свою вдячність!

В переломових днях, що грядуть, українська еміграція і надалі твердо стоятиме під націоналістичними прапорами!

Революціонери!

Від нашої внутрішньої сили залежить перемога. Тільки кров і залізо розсудять нас із ворогами!

Зо шляху Української Національної Революції не сміє завернути Вас ніщо: ні торттури, ні пекло тюрем і таборів, ні смерть!

За соборну Українську Державу проти Москви, Польщі, Румунії і Мадярщини іде наш кривавий змаг!

Українці!

Наша зовнішня політика залишається незмінною від хвилини, коли впали перші стріли Боевиків-націоналістів. Ключове положення України на грані двох світів визначає її особливу роль в Європі. Тому боротьба за Українську Державу не буде ні легкою, ні простою, ні тим більше, безкровною.

Легка річ не гідна слави!

Щоб проділати важке завдання відбудови Української Держави, треба ще тіснішого з'єдинення всіх українських патріотів, усунення слабодухів, винищення запродавців і перевертнів!

Великий Збір Українських Націоналістів закликає всі поневолені окупантами України народи, що борються за своє визволення, до співділання з ОУН.

Проти Росії і большевизму, проти Польщі, Румунії, Мадярщини, а за Суверенну Соборну Українську Державу бореться весь український народ під проводом Андрія Мельника і ОУН. З того шляху він ніколи і серед ніяких умовин не зійде, хоча б і довелось йому стати на прю з цілим світом.

Грядуть переломові та грізні дні. що можуть нам принести і чергові удари. Проте жми віримо в остаточну перемогу нашої Великої Святої Ідеї!

Хай живе Суверенна Соборна Українська Держава!

Хай живе Українська Національна Революція!

Хай живе Організація Українських Націоналістів!

Слава Першому Вождеві Націоналістичної України Євгенові Коновальцеві!

Слава Вождєві Андрїєві Мельникові!

Слава Україні!

Дано у місці постою в серпні 1939 р.

Президія II Великого Збору

Українських Націоналістів

Українська суспільно-політична думка...

Т. 2. — С. 420—423.

77. СЕКРЕТНЫЙ ДОПОЛНИТЕЛЬНЫЙ ПРОТОКОЛ К ДОГОВОРУ О НЕНАПАДЕНИИ МЕЖДУ ГЕРМАНИЕЙ И СОВЕТСКИМ СОЮЗОМ

23 августа 1939г.

При подписании договора о ненападении между Германией и Союзом Советских Социалистических Республик нижеподписавшиеся уполномоченные обеих сторон обсудили в строго конфиденциальном порядке вопрос о разграничении сфер обоюдных интересов в Восточной Европе. Это обсуждение привело к нижеследующему результату:

1. В случае территориально-политического переустройства областей, входящих в состав Прибалтийских государств (Финляндия, Эстония, Латвия, Литва) северная граница Литвы одновременно является границей сфер интересов Германии и СССР.
2. В случае территориально-политического переустройства областей, входящих в состав Польского государства, граница сфер интересов влияния Германии и СССР будет приблизительно проходить по линии рек Нарева, Вислы и Сана. Вопрос, является ли в обоюдных интересах желательным сохранение независимого Польского государства и каковы будут границы этого государства, может быть окончательно выяснен в течение дальнейшего политического развития...
3. Касательно юго-востока Европы с советской стороны подчеркивается интерес к Бессарабии. С германской стороны заявляется о ее полной политической незаинтересованности в этих областях...

Москва, 23 августа 1939 г.

По уполномочию Правительства СССР

За правительство Германии

В. Молотов И. Риббентроп
Лето 1941. Украина: Документы. Материалы. Хроника событий. К., 1991. —С.
57—58.

78. СЕКРЕТНЫЙ ДОПОЛНИТЕЛЬНЫЙ ПРОТОКОЛ К ГЕРМАНО- СОВЕТСКОМУ ДОГОВОРУ “О ДРУЖБЕ И ГРАНИЦЕ МЕЖДУ СССР И ГЕРМАНИЕЙ”

28 сентября 1939г.

Нижеподписавшиеся уполномоченные констатируют согласие Германского Правительства и Правительства СССР в следующем: подписанный —августа 1939 года секретный дополнительный протокол изменяется в п. 1 таким образом, что территория Литовского государства включается в сферу интересов СССР, так как с другой стороны Люблинское воеводство и часть Варшавского воеводства включается в сферу интересов Германии (см. карту к подписанному сегодня Договору о дружбе и границе между СССР и Германией). Как только Правительство СССР предпримет на литовской территории особые меры для охраны своих интересов, то с целью естественного простого проведения границы настоящая германо-литовская граница исправляется так, что литовская территория, которая лежит к юго-западу от линии, указанной на карте, отходит к Германии.

Далее заявляется, что ныне действующее экономическое соглашение между Германией и Литвой не будет затронуто указанными выше мероприятиями Советского Союза.

Москва, 28 сентября 1939 г.
За Правительство Германии По уполномочию Правительства СССР
И.Риббентроп В.Молотов

Лето 1941. Украина. — С. 62.

79. ЗАКОН ПРО ВКЛЮЧЕННЯ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ ДО СКЛАДУ СОЮЗУ РАДЯНСЬКИХ СОЦІАЛІСТИЧНИХ РЕСПУБЛІК З ВОЗЗ'ЄДНАННЯМ ЇЇ З УКРАЇНСЬКОЮ РАДЯНСЬКОЮ СОЦІАЛІСТИЧНОЮ РЕСПУБЛІКОЮ

1 листопада 1939р.

Верховный Совет Союза Советских Социалистических Республик, заслушав заявления Полномочной Комиссии Народного Собрания Западной Украины, постановляет:

1. Удовлетворить просьбу Народного Собрания Западной Украины и включить Западную Украину в состав Союза Советских Социалистических Республик с воссоединением ее с Украинской Советской Социалистической Республикой.

2. Поручить Президиуму Верховного Совета назначить день выборов депутатов в Верховный Совет СССР от Западной Украины.

3. Предложить Верховному Совету Украинской Советской Социалистической Республики принять Западную Украину в состав Украинской Советской Социалистической Республики.

История СССР в документах и иллюстрациях (1917—1971 гг.). — М., 1973.—С. 195—196.

80. ДАНІ ПРО КІЛЬКІСТЬ РЕПРЕСОВАНИХ В УКРАЇНІ У 1939 РОЦІ

Політичну відлигу у 1939 р. з неприхованою надією зустріли широкі кола населення країни. Однак уже через короткий проміжок часу з'ясувалося, що вона не більше, як тимчасовий відступ більшовицького керівництва країною. Керуючись кремлівськими настановами, Л. Берія та його підручні на місцях практично звели нанівець певні позитивні рішення, викладені в постанові РНК СРСР та ЦК ВКП(б) від 17 листопада 1938 року. Безпосередньо під керівництвом нового наркома внутрішніх справ СРСР знову запрацював такий позасудовий орган, як Особлива нарада. Більше того, права останнього були значно розширені. Одночасно в 1940 р. порівняно з 1939 р. з геометричною прогресією зростає кількість заарештованих органами НКВС громадян України. Ця цифра досягає позначки 44 303 (2458 у 1939 р.).

Сьогодні, мабуть, ще рано говорити про остаточні втрати в Україні в другій половині 30-х р., коли війна проти власного народу досягла свого апогею. Відомо, що лише через катівні НКВС у 1935—1940 рр. пройшло понад 350 тис. наших співвітчизників. А скільки мільйонів громадян були покарані в адміністративному порядку. Відірвані від рідної домівки, вони знаходили своє останнє пристановище далеко від Батьківщини. Не забути, згадати їх усіх поіменно — наш борг перед історією і нащадками.

Бажан О., Войналович В.
Вина проти власного народу //
Літ. Україна. — 1993. — 29 лип.

81. ГАЗЕТНА ІНФОРМАЦІЯ ПРО ЗАКРИТТЯ ШКІЛ В КАРПАТСЬКІЙ УКРАЇНІ 1940р.

16 березня 1940р.

Цілий ряд горожанських шкіл закрито, напр., у Рахові, Нересниці, Тересві, Білках, Іршаві, — а в школах, що ще залишилися, заведені високі наслідком чого наша селянська бідна дітвора змушена покидати оплати школи. У такім,

напр., Волов'їм в 4 класі остало тільки 16 учнів, а в 3 класі — 18. Крім високих оплат причиною покидання школи є також неможлива мова навчання, в т. зв. русских класах. Більше чим 60 % предметів учать учителі виключно по-мадярськи (історія, географія, фізика, природа, числення), а решту предметів неможливим мадярсько-руським язичієм. Ніяких книг в горожанських школах немає. Українські та “карпаторуські” (панькевичівка) попалили й учебний матеріал диктують оцим нечуваним язичієм. На кожній годині примушують учнів співати мадярський гімн і пісню “Гісек едь...”.

До гімназій майже не приймають дівчат. А втім, маємо тільки одну повну гімназію в Хусті, а 2 нижчі (4 класи) в Рахові й Білках. За професорів понабирали всяких недокінчених мадярів, мадяронів і русофілів, між тим наших кваліфікованих професорів порозділювали на горожанські школи.

Культурне життя в Україні.

Західні землі: Документи і матеріали –Т.І (1939—1953). —К.,1995. — С. 91

82 ПАМ'ЯТКА РОЗЕНБЕРГА ПРО МАЙБУТНЮ ОКУПАЦІЮ НІМЕЧЧИНОЮ РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ

2 квітня 1941 р.

Меморандум № 1

Копія

Стосується СРСР

Воєнний конфлікт із СРСР призведе до надзвичайно швидкої окупації важливих частин Радянського Союзу

Для знавця Сходу карта народів Росії відображає такі національні або географічні одиниці:

- а) Велика Росія з Москвою як центром;
- б) Білорусь і Мінськом з гл. Смоленськом як столицею;
- в) Естонія, Латвія, Литва;
- г) Україна і Крим з Києвом як центром;
- д) район Дону з Ростовом як столицею;
- е) район Кавказу;
- ж) Російська Середня Азія або Російський Туркестан...

А. Велика Росія

Російська імперія царської форми сформувалася після панування татарів, з утворенням Великого князівства Московського. Цей територіальний центр зберігає і сьогодні надзвичайно велику ударну силу. Тривале ослаблення його буде політичною метою дій проти СРСР, щоб забезпечити можливість розвитку іншим районам. Це послаблення повинно виникнути внаслідок тимчасової окупації території за трьох можливих умов:

1. через повне знищення єврейсько-більшовицької державної адміністрації, без того, щоб сприяти утворенню нового загального адміністративного апарату;
2. через широку економічну експлуатацію...;
3. через передачу важливих районів російського центру новим адміністративним утворенням, а саме Білорусі, Україні й Донському району.

Таким чином, одночасно відкривається можливість використовувати Московську Росію як район для масового заслання небажаних елементів.

Г. Україна (окраїнний район)

Київ головним центром держави варягів, які належать до норманів. Але після панування татарів Київ протягом довгого часу протистояв Москві. Його національне життя, на противагу тому, що говорить московська історія, чії версії поширилися і в Європі, було засноване на досить міцній традиції.

Політичним завданням у цьому районі буде утвердження власного національного життя до можливого створення політичної формації, яка б мала на меті сама чи в поєднанні з районами Дону і Кавказу у формі Чорноморської конфедерації постійно протистояти Москві й оберігати великонімецький життєвий простір на Сході

Косик В. Україна і Німеччина у Другій світовій війні. — Париж; Нью-Йорк; Львів, 1993. — С. 495—496.

83. ДОПОВІДНА ЗАПИСКА ПРО ПРИЙОМ І РОЗСЕЛЕННЯ В ОМСЬКІЙ ОБЛАСТІ СІМЕЙ АДМІНЗАСЛАНИХ ІЗ ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНСЬКОЇ РСР

Червень 1941 р.
Совершенно секретно
Зам. Наркома внутренних дел
тов. Чернышеву

На основании полученного от Вас указания о направлении в Омскую область

для расселения 750 семей, главы которых репрессированы или находятся на нелегальном положении, вопрос был согласован с Обкомом ВКП(б) и Исполнительным Комитетом Областного Совета депутатов трудящихся.

Для проведения подготовительной работы в пунктах загрузки (Омск, Тюмень, Ишим) были выделены ответственные работники из аппарата УНКВД, которыми и была проведена вся подготовительная работа по поимке и отправке (по) местам расселения прибывающих семей.

3 июня 1941 года в Омскую область прибыл первый эшелон № 2597, следовавший в Красноярск, но получивший переадресовку. Необходимо отметить, что Начальник эшелона об указанной переадресовке не знал, как не знал номера, присвоенного эшелону, а ему было известно только прежний пункт назначения.

Отсутствие точных сведений о следовании эшелона заставило УНКВД следовать за всеми проходящими людскими эшелонами, и только благодаря этому указанный эшелон был установлен на ст. Омск.

По данным Нач. эшелона, в Омскую область доставлено:

3/VI— 41 года эшелон № 2590 — 280 семей ... 925 чел.

3/VI— 41 года эшелон № 2591 — 287 семей ... 976 чел.

5/ VI — 41 года эшелон № 2597 — 295 семей ... 1190 чел. 862 сем. ... 3091 чел.

Необходимо отметить, что адмссылные за весь путь с места выселения до места выгрузки нигде не проходили санобработки, и население эшелона № 2597 было завшивлено, что заставило произвести санобработку на ст. Омск. Среди прибывших с эшелона № 2597 — медосмотром были обнаружены 3 ребенка, больных корью, дизентерией и, кроме того, были оставлены в пунктах разгрузки 5 человек по болезни (восп. легких, роды и т. п.)...

По окончании выверки было установлено, что в нашу область завезено на 116 семей и 94 чел. больше, чем было предусмотрено Вашими указаниями

Все это заставило немедленно произвести новое распределение расселения адмссылных по районам, и таковые после составления именных списков были отправлены к местам расселения...

Прибывшие семьи адмссылных расселены по 3—4 семьи в населенном пункте, обеспечены квартирами и устроены на работу в совхозах, предприятиях лесной и местной промышленности, промартелей и в отдельных случаях в колхозах.

В Бердюжском районе поселена одна семья, состоящая из 2-х престарелых

женщин (67 и 65 лет), не способных к труду, и сейчас на них оформляется материал на получение пособия.

При отправке адмсыльных из пунктов выгрузки по районам расселения имелись следующие недостатки:

1. В гор. Тюмени из клуба Водников, куда временно были вселены прибывшие семьи адмсыльных, в ночь с 9-го на 10-е июня сбежал адмсыльный Борозный Степан, 1921 г. рождения, сын Файтковского— участника контрреволюционной террористической организации, находящегося на нелегальном положении. Борозный Степан в Омскую область прибыл один, так как его мать Файтковская от выселения скрылась. Принятые немедленно меры местного розыска положительных результатов пока не дали, и розыск сбежавшего продолжается.

В гор. Тюмени из вещей, принадлежавших адмсыльным и находящихся временно до погрузки на пароходе в пакгаузе под охраной сотрудников РК милиции, было произведено хищение. Принятыми мерами розыска было установлено, что хищение произведено сотрудниками РК милиции, охранявшими вещи, — Пиджаковым и Якименко.

Произведенным у упомянутых милиционеров на квартире обыском было найдено 3 костюма мужских и 22 кг. сала. Пиджаков и Якименко арестованы, оба сознались в хищении и обвиняются по ст. 193-17 п. “а” и 193-15 п. “г” РСФСР.

Для ведения следствия в город Тюмень командирован следователь Особой Инспекции тов. Евсин.

Начальник УНКВД по Омской области
ст. лейтенант госбезопасности
Г.Омск Ишевский

Білас І.Г. Репресивно-каральна система в Україні 1917-1953.
Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз:
У 2-х кн.- К.,1994. Кн.2 - С. 203-205

84.АКТ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

30 червня 1941 р.

1. Волею Українського народу Організація Українських Націоналістів під проводом Степана Бандери проголошує відновлення Української Держави, за яку поклали свої голови цілі покоління найкращих синів України.

Організація Українських Націоналістів, яка під проводом її творця і вождя Євгена Коновальця вела в останніх десятиліттях кривавого московсько-більшовицького поневолення завзяту боротьбу за свободу, взиває український

народ не скласти зброї так довго, доки на всіх українських землях не буде створена Українська Суверенна Держава.

Суверенна Українська Влада запевнить Українському Народові лад і порядок, всесторонній розвиток усіх його сил та заспокоєння його потреб.

2. На західних землях України твориться Влада, яка підпорядковується Українському Національному Урядові, що створиться в столиці України — Києві з волі українського народу.

3. Відновлена Українська Держава буде тісно співдіяти з Націонал-Соціалістичною Великонімецьчиною, що під проводом Адольфа Гітлера творить новий лад в Європі й світі та допомагає українському народові визволитися з-під московської окупації.

Українська Національна Революційна Армія, що творитиметься на українській землі, боротиметься далі спільно з союзною німецькою армією проти московської окупації за Суверенну Соборну Українську Державу і новий справедливий лад у цілому світі.

Хай живе Суверенна Соборна Українська Держава! Хай живе Організація Українських Націоналістів! Хай живе Провідник Організації Українських Націоналістів Степан Бандера!

Слава Україні! Героям Слава!

Ярослав Стецько, в. р.

Голова Національних Зборів

Косиць В. Україна і Німеччина у Другій світовій війні. — Париж; Нью-Йорк; Львів, 1993. - С. 504—505.

85. УРИВОК ІЗ СПОГАДІВ УЧАСНИЦІ ОБОРОНИ КИЄВА О.М. ЗАХАРЧЕНКО

“23, 24 и 25 сентября 1941 года – это непередаваемая картина жуткого, кровавого уничтожения людей и боевой техники в селе Борщах, куда были загнаны остатки наших армий. Непроходимые, непролазные болота не давали возможности прорваться нашим людям к Харькову, а если кто и прорывался, то враг уже поджидал на той стороне и уничтожал или брал в плен... Тысячи

трупов устилали землю, небо было черным от снарядных разрывов, пожара, дышать было нечем, в воздухе адский шум и грохот разрывов, стон и крики раненых и умирающих.

24 числа был организован отряд человек в 200 и хотел прорваться. Это было

вечером, но отряд наш был разбит, многие из товарищей погибли, а я была контужена. 25-го числа я все время работала на поле боя, а в окопе была ранена. В окопе мы были не больше 10—15 минут, после чего действия военные прекратились и нас, угрожая оружием, вытащили немцы.

В тот же день, 25 сентября, нас привели в лагерь военнопленных. Собственно, это был не лагерь. Это был какой-то огромный двор какого-то колхоза, где мы заночевали, ибо до Иванковского лагеря было еще полдня пути. В 7 или 8 вечера мы добрались до этого колхоза (около 7 тысяч человек), где нас прямо на сырой земле (тогда лил дождь) расположили на ночевку, окружили солдатами и вокруг зажгли строения, так что мы решили, что если не погибли в бою, то погибнем в огне.

Но вот прошла ночь, а на утро начали делить: женщин отдельно, евреев отдельно, командиров и комиссаров в одну сторону, бойцов — в другую. За ночь многие командиры поделались рядовыми. Также и комиссары...

Король В. Трагедія військовополонених на окупованій території України в 1941—1944 рр. — К., 1998. — С. 24;

Державний архів Київської області, ф. 4, оп. 2, спр. 4, арк. 29—31 (оригінал).

86. ІЗ ДОПОВІДНОЇ ОСОБЛИВОГО ВІДДІЛУ НКВС ПІВДЕННОГО ФРОНТУ ПРО РУЙНУВАННЯ КИЄВА ПІСЛЯ ЗАЙНЯТТЯ ЙОГО НІМЦЯМИ*

19 вересня 1941 р.

“22 сентября дома на Крещатике г. Киева были заминированы, очевидно, при отступлении Красной Армии и начали взрываться. Первым взорвался дом, где располагалась военная комендатура немецкая. При взрыве было убито и ранено человек 70 немцев. Кроме комендатуры пошли взрывы по правой и левой стороне Крещатика. Были взрывы мин на Печерской школе ФЗО и взорвано колокольню в Лавре. Во время встречи вступления немцев в г. Киев 19 сентября при взрыве колокольни присутствовало много офицеров немецких из числа которых ранено и убито человек 30.

С 22 сентября начали производить повальные аресты коммунистов, чекистов, евреев без разделения. Устанавливали вышеуказанных или через свою агентуру и привлекая к этому дезертиров-украинцев...24.09.41 года было взорвано здание, где помещался магазин “Детский мир”. В этом здании размещалась немецкая комендатура. После этого было взорвано здание гостиницы “Грандотель”, где размещалось высшее немецкое командование. В течение четырех дней были взорваны здания Крещатика. Здесь немцы понесли огромные потери в высшем и старшем командном составе.

*Орфографія оригіналу збережена.

Центральний державний архів громадських організацій України,
ф. 62, оп. 8, спр. 66, арк. 37; оп. 9, спр. 4, арк. 151 (оригінал);
Король В. Втрачене та незабуте
(Доля пам'яток церковної архітектури Київщини). —
К., 1998. - С. 75.

87. ЛИСТ ДИРЕКТОРА ИНСТИТУТА ЭЛЕКТРОЗВАРЮВАННЯ АН УРСР АКАДЕМІКА С. О. ПАТОНА ДО СВЕРДЛОВСЬКОГО ОБКОМУ ПАРТІЇ

15 квітня 1943 р.

Постановлением Государственного Комитета обороны намечено широкое применение электросварки под слоем флюса в производстве танков и авиабомб. На ближайшие 4 месяца заводы должны пустить около 60 автосварочных установок.

Институт мог бы изготовить необходимую заводам аппаратуру при условии расширения его экспериментального цеха и снабжения его материалами. Надо было выполнить:

Сварочные головки А-80 — 18

Самоходные головки А-81 — 36

Самоходные головки А-83 — 3

Аппаратные ящики — 12

Большие результаты работ были выполнены экспериментальным цехом. Свердловский обком партии оказал помощь в найме 28 человек специалистов для экспериментального цеха института.

Институт просит:

1. Обеспечить в течение трех месяцев размещение заказов с гарантированными сроками исполнения на изготовление деталей, по чертежам Института, по следующим видам работ:

а) токарным в количестве 2000 чел./часов в месяц;

б) строгальным в количестве 400 чел./часов в месяц;

в) долбежным в количестве 600 чел./часов в месяц.

Предоставить институту площадь в размере 350 м², 5 новых станков. Всего 12 видов станков.

Н. Тагил Коминтерзавод

(подпись) Патон Е. О.

Государственный архив Екатеринбургской области,
ф. 4, оп. 37, спр. 184, арк. 84-87

88.13 ЛИСТІВКИ УПА “ЗА ЩО БОРЕТЬСЯ УКРАЇНСЬКА

ПОВСТАНСЬКА АРМІЯ (УПА)?”

Серпень 1943р

Українська Повстанська Армія бореться за Українську Самостійну Соборну Державу і за те, щоб кожна нація жила вільним життям у своїй власній, самостійній державі.

УПА бореться проти імперіалістів і імперії, бо в них один пануючий народ поневолює культурно і політичне та визискує економічно інші народи Тому УПА бореться проти СРСР і проти німецької “нової Європи”.

За знищення більшовицької експлуататорсько-кріпацької системи в організації сільського господарства.

За те, щоб велика промисловість була національно-державною власністю, а дрібна — кооперативно-громадською.

За загальний 8-годинний робочий день.

За вільну працю, вільний вибір професій...

За повну рівність жінки з чоловіком у всіх громадських правах і

обов'язках...

За обов'язкове середнє навчання...

За всебічний гармонійний розвиток молодого покоління: моральний, розумовий та фізичний.

За вільний доступ до всіх наукових і культурних надбань людства.

За пошану до праці інтелігенції.

За повне забезпечення всіх працюючих на старість та на випадок

хвороби чи каліцтва.

За свободу друку слова, думки, переконань, віри і світогляду. Проти офіційного насаджування суспільності світоглядних доктрин і догм.

За повне право національних меншостей плекати свою власну по формі і змісту національну культуру.

Українська Повстанська Армія

Мірчук П. Українська Повстанська

Армія 1942—1952. —Л., 1991. — С. 269—271.

89. ПОВІДОМЛЕННЯ Л.БЕРІЇ Й.СТАЛІНУ 15 юнія 1944 г.
ГОСУДАРСТВЕННЫЙ КОМИТЕТ ОБОРОНЫ товарищу И. В. Сталину

В Крыму выявлено до 310 семей местных жителей турецкого, греческого и иранского подданства, имеющих на руках просроченные национальные турецкие, греческие и иранские паспорта.

НКВД СССР считает нежелательным их оставление в Крыму и просит разрешить выселить их и направить для проживания во время войны в один из районов Узбекской ССР. Прошу Ваших указаний.

Л. Берия
ГОСУДАРСТВЕННЫЙ КОМИТЕТ ОБОРОНЫ
товарищу Сталину И. В.

4 июля 1944 года НКВД СССР докладывал, что выселение из Крыма спецпереселенцев — татар, болгар, греков, армян — закончено. Всего было выселено 225 009 человек, в том числе татар — 183 155 человек, болгар — 12422, греков — 15 040, армян — 9621, немцев — 1119, а также иноподданных — 3652.

Все татары к местам расселения прибыли и расселены в областях Узбекской ССР — 151 604 человека. В областях РСФСР согласно постановлению ГКО от 21 мая 1944 года—31 551 человек.

Болгары, греки, армяне и немцы в количестве 38 802 человек находятся в пути в Башкирскую АССР, Марийскую АССР, Кемеровскую, Молотовскую, Свердловскую, Кировскую области и Гурьевскую область Казахской ССР.

3652 человека иноподданных для расселения направляются в Ферганскую область Узбекской ССР. Все прибывшие спецпоселенцы размещены в удовлетворительных жилищных условиях. Значительная часть расселенных спецпереселенцев татар включились в работу по сельскому хозяйству — в колхозах и совхозах, на лесоразработках, на предприятиях и строительстве. При проведенной операции по выселению на местах и в пути происшествий не было.

Л.Берия

Коммунист, — 1991. — № 3. —

С. 109.

**90.УРИВОК З УГОДИ МІЖ УРЯДОМ УКРАЇНСЬКОЇ РАДЯНСЬКОЇ
СОЦІАЛІСТИЧНОЇ РЕСПУБЛІКИ І ПОЛЬСЬКИМ КОМІТЕТОМ
НАЦІОНАЛЬНОГО ВИЗВОЛЕННЯ ПРО ЕВАКУАЦІЮ УКРАЇНСЬКОГО
НАСЕЛЕННЯ З ТЕРИТОРІЇ ПОЛЬЩІ ПОЛЬСЬКИХ ГРОМАДЯН З
ТЕРИТОРІЇ УРСР**

9 вересня 1944 р. Відділ І ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття І

Обидві Договірні Сторони зобов'язуються по підписанні цієї Угоди приступити до евакуації всіх громадян української, білоруської, російської і русинської національностей, що проживають в Хмельницькому, Грубешувському, Томашувському, Любачувському, Ярославському, Перемишльському, Ліськовському, Замостінському, Красноставському, Білгорайському, Влодавському повітах і в інших районах Польщі, де можуть виявитися громадяни української, білоруської, російської національності, які побажають переселитися з території Польщі на Україну, та приступити до евакуації всіх поляків і євреїв, що перебували в польському громадянстві до 17 вересня 1939 року, які проживають в західних областях УРСР і бажають переселитися на територію Польщі.

Евакуації підлягають лише ті з перелічених в абзаці осіб, які виявили своє бажання евакуюватися і щодо прийняття яких є згода Уряду Української РСР і Польського Комітету Національного Визволення.

Евакуація є добровільною, і тому примус не може бути застосований ні прямо, ні посередньо. Бажання евакуйованих може бути висловлено як усно, так і подано на письмі.

Українська РСР у міжнародних відносинах:

Міжнародні договори, конвенції, угоди та інші документи, які складені за участю Української РСР
або до яких вона приєдналася
(1945— 1957). —К., 1959. — С. 193.

91.

**ПОСТАНОВА БЮРО ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО ОБКОМУ КП(б)У ПРО
ПОРУШЕННЯ РЕВОЛЮЦІЙНОЇ ЗАКОННОСТІ ПРАЦІВНИКАМИ
НКВС У с. КРИВЕНЬКЕ**

ПРОБІЖНЯНСЬКОГО РАЙОНУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ 25
листопада 1944 р.

ДОПОВІДЬ ВІЙСЬКОВОГО ПРОКУРОРА тов. БАРТКОВА

До обкому КП(б)У надійшла доповідна записка секретаря Пробіжнянського РК КП(б)У Шинкаренка про факти грубого порушення революційної законності групою працівників НКВС і начальником штабу 174 ОСБ майором Полянським у с. Кривеньке Пробіжнянського району.

Завдяки здійсненій перевірці шляхом виїзду на місце і матеріалам слідства, проведеного військовим прокурором військ НКВС, установлено:

21.10.44 р. до с. Кривеньке прибула група у складі 15 чол. для виселення сімей активних членів ОУН і УПА. У селі група була обстріляна бандою, що знаходилась там. Втративши 3-х чол. убитими, група повернулась до райцентру.

Вранці 22 жовтня для ліквідації банди у с. Кривеньке з м. Чорткова прибули бійці військ НКВС близько 60 чол., на чолі з майором Полянським і представником УНКВС мол. лейтенантом Молдовановим, але бандитів у селі не виявили.

Перебуваючи у нетверезому стані, майор Полянський, мол. лейтенант Молдованов розстріляли ні в чому не винних громадян віком від 60 до 80 років у кількості 10 чол. і спалили 45 будинків з надвірними будовами, хатнім майном і великою кількістю намолоченого хліба. Серед убитих 5 сімей є червоноармійськими (Капустяник В., Поломар М., Остапчук І., Савуряк А., Київський П.). З числа 45 спалених будинків близько 20 є червоноармійськими.

Присутні при підпалюванні дворів і розстрілах громадян начальник райвідділу НКДБ Беляєв, начальник райвідділу НКВС Костін, райвоєнком Кондрашкін не вжили рішучих заходів для припинення провокаційних дій з боку майора Полянського і молодшого лейтенанта Молдованова, а навпаки, були безучасними свідками, коли їх підлеглі брали активну участь у розстрілах громадян і підпалюванні дворів.

Помічник оперативного уповноваженого райвідділу НКВС Литвак п'яним особисто розстріляв двох старих людей і дав наказ спалити два будинки. Помічник оперативного уповноваженого райвідділу НКДБ Полянський спалив п'ять будинків.

Оперативний уповноважений райвідділу НКВС Смирнов застрелив за наказом Молдованова старого. Начальник паспортного столу райвідділу НКВС Фірсов забирав горілку в будинках громадян села, напився мертвецьки

п'яним загубив головний убір і п'яним же був доставлений у райцентр. Працівник районного військового комісаріату капітан Починець особисто підпалив будинок, брав участь у пиятиці. Бійці вказаної групи за наказом майора Полянського і молодшого лейтенанта Молдованова стріляли гусей, займались мародерством, користуючись панікою серед населення, що була викликана пожежами й розстрілами.

Бюро обкому КП(б)У вважає подібні дії майора Полянського і молодшого лейтенанта Молдованова провокаційними, спрямованими на те, щоб викликати невдоволення з боку населення

Бюро обкому КП(б)У **постановляє:**

1. Доручити військовому прокурору військ НКВС тов. Барткову упродовж 10 днів закінчити слідство і передати матеріали військовому трибуналу на майора Полянського і молодшого лейтенанта Молдованова, і помічника оперуповноваженого Пробіжнянського РВ НКВС Литвяка, як на організатора підпалення будинків і розстрілу ними ні в чому не винних громадян с. Кривеньке.

2. За невжиття заходів з метою припинення провокаційних дій у с. Кривеньке зняти з роботи заступника РВ НКВС Пробіжнянського району тов. Костіна і начальника РК НКДБ тов. Беляєва.

Питання про партійність тт. Беляєва і Костіна розглянути після закінчення слідства.

3. Доручити начальнику облуправління НКВС тов. Малініну притягти до відповідальності учасників підпалювань дворів і розстрілу у с. Кривеньке оперуповноваженого РВ НКВС Смирнова, начальника паспортного відділу РВ НКВС Фірсова, оперативного РВ НКДБ Полянського.

4. Зобов'язати секретарів партійних організацій УНКВС і УНКДБ обговорити дане рішення на закритих партійних зборах первинних партійних організацій УНКВС і УНКДБ.

5. Зобов'язати секретаря Пробіжнянського РК КП(б)У тов. Шинкаренка подати допомогу у придбанні лісу для будівництва помешкань для сімей червоноармійців, що були спалені.

Секретар Тернопільського обкому КП(б)У В. Дружинін

92.УРИВОК ІЗ ЗБІРНИКА ДОКУМЕНТІВ “СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО! ТОЛЬКО ДЛЯ КОМАНДОВАНИЯ!” СТРАТЕГИЯ ФАШИСТСКОЙ ГЕРМАНИИ В ВОЙНЕ ПРОТИВ СССР” ПРО ПЛАНИ НІМЕЧЧИНИ ЩОДО ВИНИЩЕННЯ НАРОДІВ СРСР

1941—1942pp.

Германские империалисты руководствовались в своей оккупационной политике на Востоке принципом: “Чем больше погибнет людей, тем легче будет проводить колонизацию”...

Эта политика приносила дьявольские плоды: к началу 1942 г. из 3,9 млн. советских пленных в живых осталось, по данным чиновника Министерства труда фашистской Германии Э.Мансфельда, 1,1 млн. Из 5,75 млн. советских военнопленных к 1 мая 1944 г. в лагерях умерло 1,981 млн. человек, 1,030 млн. было “убито при попытке к бегству” или передано гестапо для “ликвидации”, 280 тыс. погибло в пересыльных пунктах и лагерях. Таким образом, по весьма неполным данным, около 3,3 млн. советских военнопленных к середине 1944 г. были зверски замучены и убиты) в фашистском лагерном аду. Точных же данных о том, сколько советского гражданского населения погибло в период фашистской оккупации, нет. Но надо полагать, что эти жертвы исчисляются не одним миллионом человек. Если до войны на оккупированной врагом советской территории проживало 88 млн. человек, то после войны это население сократилось до 55 млн. человек, т. е. на 33 млн., в том числе городское с 25 до 10 млн., сельское с 63 до 45 млн. человек. Таков был “Генеральный план “Ост” в действии.

“Совершенно секретно! Только для командования!
Стратегия фашистской Германии в войне против СССР:
Документы и материалы. — М., 1967,— С. 102—103.

93. З ВИСТУПУ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ Л. КУЧМИ НА УРОЧИСТИХ ЗБОРАХ З НАГОДИ 50-РІЧЧЯ ПЕРЕМОГИ У ВЕЛИКІЙ ВІТЧИЗНЯНІЙ ВІЙНІ 1941—1945 pp.

8 травня 1995 р.

50-річчя Перемоги — остання подія ХХ сторіччя загальносвітової значущості. Вона підбиває символічний підсумок кривавим безумством віку, в якому фашизм став найвиразнішим уособленням усіх його воєнно-політичних, соціальних, суспільно-психологічних трагедій.

Об'єднання зусиль, спільна боротьба з фашизмом — небувалий до цього прецедент єднання держав з різними суспільно-політичними системами. Проте для народів колишнього Радянського Союзу вона має більш глибоке значення, яке не зводиться лише до воєнно-політичної перемоги над ворогом. Для нас в

ході Великої Вітчизняної вирішувалося головне питання: залишимося ми в історії чи будемо знищені, перетворені у рабський матеріал, приречені на вимирання відповідно до людиноненависницьких планів нацистської гегемонії у світі.

Ця глибинна відмінність дещо різнить значення й роль перемоги для народів колишнього Союзу та західних держав. Навіть з урахуванням того, що значна частина Європи була окупована гітлерівськими військами. У нашій самосвідомості війна з фашистською Німеччиною — це найвищий момент істин, національної жертвності, триумфу й єднання. А здобута в ній перемога стала для кількох поколінь радянських людей внутрішнім ціннісним критерієм суті їх життя.

З другого боку, після перемоги утвердилася нова система воєнно-політичного світопорядку, на основі якої було пройдено весь тривалий період “холодної війни”. Незважаючи на складні і суперечливі ідейно-політичні воєнізовані риси, вона забезпечила світові відносно стабільне існування, закріпилась у суспільній свідомості як позитивний результат Великої Вітчизняної та другої світової воєн. Не випадково майже до останнього часу

не викликала особливих заперечень думка про те, що людство вже протягом тривалого періоду не знає масштабних збройних конфліктів саме завдяки перемозі радянського народу над фашизмом.

З розпадом Союзу та завершенням “холодної війни”, черговим переоформленням геополітичної та гео економічної структури світового співтовариства, демонстрацією нового впливу та нової “історичної ролі” різних держав наприкінці сторіччя святкування 50-ї річниці Перемоги є приводом для того, щоб дати об'єктивні відповіді на ряд нагальних і вищою мірою злободенних для сьогодення питань. Ось найголовніші з них: чи зберігається значення перемоги над фашизмом у його глибинному історичному вимір? Які уроки з цього страшного випробування ми маємо ще раз засвоїти пам'ятати і враховувати? Врешті-решт, чи даремно прожите життя і марними були зусилля цілих поколінь, які визначали напрями і наслідки розвитку процесів початку й кінця ХХ сторіччя?

Ми стоїмо на тому, що треба відповідально підходити до подій і фактів, не допускаючи безцеремонного й некомпетентного втручання в живу тканину історії і не ображаючи сумнівними узагальненнями та висновками цілі покоління співвітчизників. Кажу про це з огляду на непоодинокі спроби деяких заповзятих “новаторів” від політики й науки заднім числом “перевуювати” війну на свій лад.

Це не лише антинауково, а й глибоко аморально по відношенню до світлої пам'яті тих, хто начебто неправильно зупинив фашизм і врятував людство.

Перемога у Великій Вітчизняній війні достойна того, щоб бути гордістю для нинішніх та прийдешніх поколінь на нашій планеті. Тому і пам'ять про неї не повинна бути невдячною!

Загальновідомо, що, на відміну від першої, друга світова війна мала незрівнянно ширші масштаби, не кажучи вже про її руйнівні й трагічні наслідки. Якщо у 1914—1918 роках збройне протистояння охоплювало 36 країн, то у 1939—1945 роках в його орбіту було втягнуто 61 державу, понад 80 відсотків населення земної кулі. Кровопротитні битви точилися безпосередньо на території 40 країн Європи, Азії та Африки, на величезних морських і океанських просторах. До армій воюючих сторін було мобілізовано понад 110 мільйонів чоловік. Війна забрала майже 60 мільйонів життів, половина з яких припала на цивільне населення.

Вже сама ця страшна статистика вимагає раз і назавжди виключити щонайперше світові війни з арсеналу політики і вирішення міжнародних проблем. Інакше всі нині суцї неминуче прийдуть до планетарної катастрофи, в якій вже не буде переможців і нічого не дасть героїзм будь-якого гатунку і масштабу. В тому числі й такий, який було продемонстровано радянськими людьми на фронтах Великої Вітчизняної війни і який докорінно змінив хід другого світового побоїща на користь антигітлерівської коаліції.

До речі, варто нагадати, що спочатку її називали просто Вітчизняною. просто Священною. А назва “Велика Вітчизняна” з'явилася значно пізніше –вперше у наказі Верховного Головнокомандуючого 7 листопада 1944 року. Тобто тоді, коли вже наочно виявилися масштаби і значення нашого двобою з фашизмом.

Незліченні факти, перебіг подій тих грізних років промовисто й неспростовно доводять: доля світу вирішувалася саме на радянсько-німецькому фронті, протяжність якого в різні періоди сягала від 4 до 6 тисяч кілометрів. Це в чотири рази перевищувало довжину північноафриканського, італійського та західноєвропейського фронтів, разом узятих.

До того ж протягом усієї війни на Східному фронті зосереджувалося в середньому до 70 відсотків усіх дивізій фашистської армії. Саме тут вона зазнала понад 73 відсотки своїх загальних втрат, позбулася більше 75 відсотків літаків, приблизно такої ж частини — танків та штурмових гармат, 74 відсотки - артилерії, понад 2,5 тисячі бойових кораблів, транспортів та допоміжних суден.

Епіцентром двобою, ареною особливо жорстокого і кривавого протиборства була Україна. Її геополітичне становище в центрі Європи давало навіть підстави для тверджень, що основною метою гігантського воєнного конфлікту було оволодіння Україною. Хоча, ясна річ, завоювання нашої республіки становило лише частину, нехай і надзвичайно важливу, далекосяжних загарбницьких планів нацистів.

Смерч війни, руйнувань і смерті пронісся над українською землею двічі — під час її оборони та переможного визвольного наступу. Протяжність фронтів тут досягала 800 кілометрів, де ворог концентрував значні сили. Досить сказати, що в січні 1944 року радянським військам на цих фронтах протидіяла 201 із 318 німецьких дивізій, тобто більше 63 відсотків усієї гітлерівської армії.

Ось чому святкування 50-річчя визволення України, боротьба за яку, нагадаю, точилася більше трьох років і яка зазнала чи не найбільших втрат з усіх воюючих держав, ми розглядали як органічну і важливу складову спільного свята — 50-річчя остаточної перемоги радянського народу у Великій Вітчизняній війні.

Переконаний: це свято було, є і назавжди залишиться з нами!

Разом з тим і на цій підставі нікому не дано ні історичного, ні морального права применшувати внесок України у нашу спільну перемогу, її роль у всенародному русі опору.

Вдумаймося лише в таку страшну цифру: кожний 7-й з тих майже 60-ти мільйонів, яких забрала друга світова війна, — наш співвітчизник. Україна, Для якої історія не скупилася на людські трагедії, попіл руйнувань, у моторошному побоїщі Великої Вітчизняної знову вдосталь викупана в крові.

Отже, об'єктивною історичною закономірністю став той факт, що з радянських республік саме Україна й Білорусія увійшли до числа фундаторів ООН, 50-річчя якої буде широко відзначатися в жовтні цього року.

Символічно, що рік ювілею Організації Об'єднаних Націй проголошено Всесвітнім роком пам'яті жертв цієї найкривавішої війни. Україна, яка ціною героїзму і втрат свого народу здобула собі право бути серед засновниць ООН, підтримала це рішення.

Попри весь драматизм світових військово-дипломатичних колізій 1939— 1945 років не можна абстрагуватись і від того, що саме в цей час були возз'єднані всі українські етнічні землі у складі єдиної держави і що саме такому вигляді її успадкувала незалежна Україна. Цей фундаментальний висновок варто нагадати сьогодні, як і варто пам'ятати політикам будь-якої орієнтації, оскільки все це закладено Перемогою.

У зв'язку з цим принагідне привернути увагу до ще одного: нам треба нарешті, наважитись відзначати завершення визволення України не 8 жовтня, а 28-го, не відмежовуючи штучно Закарпаття від України. Доречно нагадати, що в червні буде широко відзначатися 50-річчя входження цього краю до складу нашої держави.

З історії нічого не слід викреслювати, її не можна також переписувати на свій

лад. Історію просто треба пам'ятати, бо безпам'ятство — це трагедія для людства, це позбавлення історичної перспективи будь-якого народу і будь-якої держави.

Звертатися в такий урочистий момент до загалом відомих істин доводиться через те, що те не перевелись бажаючі ревізувати, затьмарювати і принижувати велич народного подвигу. До вже відпрацьованої на сьогодні тези про вину СРСР у розв'язуванні війни зараз додається “обґрунтування” недоречності опору та перемоги над фашизмом, оскільки вони, мовляв віддалили крах комуністичного режиму.

Уряд. кур'єр. - 1995.- 11 трав.

94. ВИТЯГ З РЕЗОЛЮЦІЇ 1 ЧАСТИНИ 1 СЕСІЇ ГЕНЕРАЛЬНОЇ АСАМБЛЕЇ ООН

14 січня 1946

“Генеральна Асамблея обрала членами Економічної і Соціальної Ради такі 18 країн: Бельгію, Канаду, Чілі, Китай, Колумбію, Кубу, Чехословаччину, Францію, Грецію, Індію, Ліван, Норвегію, Перу, Українську Радянську Соціалістичну Республіку, Союз Радянських Соціалістичних Республік, З'єднане Королівство, Сполучені Штати Америки, Югославію.

Генеральна Асамблея трьома послідовними голосуваннями вирішила:

... с) що такі країни будуть членами Ради на строк в один рік: Колумбія, Сполучені Штати Америки, Греція, Ліван, Українська Радянська Соціалістична Республіка, Югославія.*

Архів МЗС УРСР.”

* Членом Економічної і Соціальної Ради УРСР була до 31.XII.1946 р. Українська РСР на міжнародній арені. Збірник документів і матеріалів К., 1963. - С. 104.

95. СТЕНОГРАМА ЗАСІДАНЬ МІЖНАРОДНОГО ВОЄННОГО ТРИБУНАЛУ

Від 14. 15. 18 і 19 лютого 1946 р.

УРИВОК З ВИСТУПУ ПОМІЧНИКА ГОЛОВНОГО ОБВИНУВАЧУВАЧА ВІД СРСР ПА НЮРНБЕРЗЬКОМУ ПРОЦЕСІ Л.Н. СМІРНОВА

Страшная резня и погромы были учинены немецкими захватчиками в украинской столице — Киеве. За несколько дней немецкие бандиты убили растерзали 52 тысячи мужчин и женщин, стариков и детей... Вырвавшись из Киева советские граждане описывают потрясающую картину одной из этих массовых казней: на еврейском кладбище города Киева было собрано большое количество евреев, включая женщин и детей всех возрастов: перед расстрелом всех раздели догола и избili; первую отобранную для расстрела группу заставили лечь на дно рва, вниз лицом и расстреливали из автоматов; затем расстрелянных немцы слегка засыпали землей, на их место вторым ярусом укладывали следующую партию казнимых и вновь расстреливали из автоматов...

Из предъявляемого далее суду Сообщения Чрезвычайной Государственной Комиссии по городу Киеву видно, что в Бабьем Яру во время этой так называемой “массовой акции” немцами расстреляно было не 52 тысячи, а 100 тысяч человек.

Нюрнбергский процесс над главными

немецкими военными преступниками:

Сб. материалов: В 7 т. — М., 1958. —

Т. 3. —С. 220—221.

96.3 ПОСТАНОВИ ЦК КП(б)У “ПРО ПЕРЕКРУЧЕННЯ ПОМИЛКИ У ВИСВІТЛЕННІ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В “НАРИСІ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ”. 24 серпня 1946 р.

На початку 1946 р. вийшов з друку “Нарис історії української літератури”, виданий Інститутом мови і літератури Академії наук УРСР під редакцією члена-кореспондента Академії наук УРСР С.І.Маслова і кандидата філологічних наук Є.П.Кирилюка. Автори “Нарису” М.Н.Плісецький, М.М.Ткаченко. С.І.Маслов, Є.П.Кирилюк, І.І.Пільгук і С.М.Шаховський.

ЦК КП (б)У відзначив, що автори “Нарису” перекрутили марксистсько-ленінське розуміння історії української літератури і подали її в буржуазно-національному дусі.

Історія української літератури висвітлюється в “Нарисі” поза зв’язком з боротьбою класів, як процес ізольований від цієї боротьби. Автори “Нарису” ігнорують класову боротьбу, як основний закон розвитку класового суспільства, і замість цього надають вирішальну роль в розвитку творчості письменників національному моменті.

Всупереч ленінській вказівці про те, що “є дві національні культури в кожній національній культурі”, в “Нарисі” затушовується різниця і суперечність між реакційними і прогресивними течіями в літературі і розвивається “теорія єдиного потоку” в українській літературі. Тим самим в “Нарисі” протаскується теорія про безкласовість і безбуржуазність українського народу в минулому, яка становить суть буржуазно-націоналістичної концепції “школи” М.Грушевського.

Автори “Нарису”, у відповідності з схемою М.Грушевського та його теорією про “виключність” українського народу, ігнорують спільність походження, єдність і взаємодіяння в історичному розвитку російського і українського народів, їх мови і культури. Тому в “Нарисі” історія української літератури не показана у взаємозв’язку з іншими спорідненими літературними, особливо з російською літературою.

Культура і література Київської Русі подані в “Нарисі” як тільки українські, всупереч науковим положенням, що розглядають Київську Русь як суспільне джерело культур трьох східнослов’янських народів: російського, українського і білоруського.

В “Нарисі” затушували боротьбу між прогресивним і реакційним напрямками в літературі, не піддали критиці політичні погляди ліберальної течії в українській літературі (П.Куліш, Б.Гринченко та ін.), вихваляючи буржуазно-націоналістичних письменників початку ХХ ст. (Олесь), діячів контрреволюційної Центральної Ради та Директорії (В.Винниченко, І.Стешенко), принизили роль і значення революційно-демократичної течії в українській літературі (Шевченко, Леся Українка, Франко, Коцюбинський та ін.)

В “Нарисі” не знайшов правильного відображення вплив на українську літературу руху декабристів, діяльність Белінського, Чернишевського, Добролюбова, великого пролетарського письменника Горького, ігнорують такий вирішальний фактор у формуванні нової соціалістичної ідеології, як розвиток марксизму в Росії і роль партії більшовиків.

В розділі “Українська радянська література” не показано відображення в літературі боротьби партії і радянського народу за перемогу соціалістичного ладу в нашій країні, не показана роль літератури в формуванні соціалістичного світогляду радянських людей.

В цьому ж розділі не показана боротьба партії більшовиків проти ворогів народу - троцькістів, бухарінців, а також проти українських буржуазних націоналістів - шумскістів, хвильовістів, скрипників, які намагалися використати літературу, як один із засобів відриву українського народу від великого російського народу і перетворення Радянської України в колонію

німецького імперіалізму.

Перекручення й помилки, допущені в “Нарису історії української літератури”, об’єктивно допомагають найлютішим ворогам народу - українського-німецьким націоналістам.

Поява такого шкідливого “Нарису” не зустріла належної відсічі з боку наукових установ і Спілки радянських письменників України.

Президія Спілки радянських письменників України і, зокрема, її голова т. М.Рильський не вжили ніяких заходів, щоб вчасно засудити в пресі, на зборах письменників чужих радянській літературі тенденції.

Партійні організації Інституту літератури Академії наук УРСР і Спілки радянських письменників України ліберально, по-примиренському постановили до оцінки перекручень і помилок, допущених в “Нарисах історії української літератури”.

На партійних зборах не було належної відсічі авторам - членам партії Кирилюкові, Плісецькому і Шаховському, які не тільки не визнали і не розкритикували допущених перекручень та помилок, а навіть захищали в своїх виступах ряд шкідливих тверджень.

Це говорить про те, що партійні організації Інституту літератури Академії наук УРСР і Спілки радянських письменників України послабили боротьбу на ідеологічному фронті, а в деяких комуністів, що працюють в галузі культури і мистецтва, притупилась політична пильність.

Вихід у світ “Нарису історії української літератури” свідчить про наявність серйозних хиб в роботі Інституту літератури Академії наук УРСР. В Інституті нема більшовицької критики хиб і помилок в наукових працях.

Рукопис ”Нарису історії української літератури” на вченій раді Інституту літератури Академії наук УРСР не обговорювався, а загальне рецензування було доручено професору Дорошкевичу, який сам поділяв і захищав буржуазно-націоналістичні погляди.

ЦК КП(б)У вважає, що зазначені перекручення і помилки стали можливими тому, що частина істориків і літераторів ще не переборола вплив буржуазно-націоналістичної “школи” Грушевського, а партійні організації інститутів історії і літератури АН УРСР зовсім недостатньо орієнтують наукові кадри на боротьбу за чистому марксистсько-ленінської теорії, проти спроб відродити буржуазно-націоналістичні погляди в питаннях історії і літератури України.

Управління пропаганди ЦК КП(б)У не забезпечило належного контролю за

роботою Інституту літератури АН УРСР і Спілки радянських письменників України.

Культурне будівництво в Українській РСР - червень 1941-1950
3 блок документів і матеріалів. К.: 1989. - С.259-255.

97. 3 ПОСТАНОВИ ЦК КП(б)У “ПРО ЖУРНАЛ “ВІТЧИЗНА” 4 ЖОВТНЯ 1946 Р.*

ЦК КП(б)У відзначає, що літературно-художній журнал “Вітчизна” - орган Спілки радянських письменників України - ведеться зовсім незадовільно.

Редакція “Вітчизни” (відповідальний редактор т. Яновський) не виконала постанови ЦК КП(б)У від 16 жовтня 1945 р., яка зобов’язувала редакцію в найкоротший строк усунути серйозні ідейно-політичні хиби і помилки, що мали місце в журналі “Українська література”, і рішуче піднесли ідейно-художній рівень журналу. Замість цього редакція ще більш поглибила хиби і помилки журналу, надаючи місце на своїх сторінках художнім творам і статтям, в яких проповідуються буржуазно-націоналістична ідеологія, міщансько-обивательські погляди на життя, аполітичність і пошлість.

За останні півроку, поряд з вдалим і корисними творами радянської літератури, у журналі вміщено ряд шкідливих творів і статей, в яких протягуються ворожі радянському суспільству ідеї і концепції.

Редакція “Вітчизни” систематично надавала свої сторінки для пропаганди буржуазно-націоналістичної ідеології. В статтях і художніх творах ряду письменників та літературознавців, надрукованих в “Вітчизні”, в дусі буржуазно-націоналістичних концепцій Грушевського і Єфимовича перекручувалась і спотворювалась історія української літератури, проповідувалась національна обмеженість, ідеалізовались пережитки старовини в побуті та свідомості людей.

В журналі була видрукувана націоналістична стаття Л.Коваленка “Поет, новатор і патріот”, присвячена творчості І.Котляревського. Повторюючи антинаукові буржуазно-націоналістичні твердження Грушевського і Єфимовича, автор статті намагається довести, що головними і вирішальними в розвитку дореволюційної української літератури були не соціальні, а національні фактори. Цим самим автор відкрито протягує найреакційніші буржуазно-націоналістичні погляди і грубо перекручує як творчість Котляревського, так і загальну картину українського літературного процесу.

В статті І.Пільгука “Кирило-Мефодіївське братство і літературний процес 40-60 років” всіляко прикрашаються буржуазно-ліберальні і консервативні діячі української літератури (Куліш, Костомаров, Білозерський), Кирило-

Мефодіївське братство ставиться на одну дошку з революційно-демократичними організаціями, пропагуються націоналістичні погляди на суть реалізму в дореволюційній українській літературі.

Редакція “Вітчизни” і після постанови ЦК КП (б)У від 16 жовтня 1945 року продовжувала надання сторінки журналу такому авторові, який активно проповідував у своїх писаннях буржуазно-націоналістичні ідеї, всіляко вихваляючи дореволюційну поміщицько-капіталістичну дійсність і підносячи на щит консервативних та реакційних діячів минулого, в тому числі і прямих петлюрівських контрреволюціонерів. Редакція “Вітчизни” не тільки не давала відсічі ворожій пропаганді Лазеревського, але, навпаки, - зробила його постійним і основним автором журналу, з номера в номер друкуючи його реакційну націоналістичну писанину.

Вміщення в журналі ворожих націоналістичних статей і творів свідчить про те, що редакція “Вітчизни” виявилась не тільки не здатною організувати рішучу боротьбу проти ворожих перекирвань в художній літературі та літературознавстві, але й сама опинилась в полоні буржуазно-націоналістичних поглядів.

Забувши, що наші журнали повинні керуватися тим, що являє життєву основу радянського ладу, а саме - політикою радянської влади і більшовицької партії, редакція “Вітчизни” виявилась не спроможною розбиратися в ідейно-політичних якостях літературного матеріалу і тому допустила вміщення в журналі ряду порочних і помилкових творів (“Я щаслива Валентина” Чередниченко, “Один у полі” Муратова, “З далеких доріг” Масенка та ін.)

Редакція “Вітчизни” не поставила в центрі своєї уваги висвітлення в журналі провідних тем сучасності і насамперед - перемоги радянського народу у Великій Вітчизняній війні і героїчної боротьби радянських людей за виконання планів нової сталінської п’ятірки, за поступовий перехід від соціалізму до комунізму. Хоч в 1946 р. журнал “Вітчизна” вмістив чимало творів, в яких показується сучасне життя, проте, в більшості цих творів, нема глибокого розкриття дійсності, смисл подій часто викривається і здрібнюється, радянські люди зображаються примітивними і малокультурними, з обивательськими поглядами і вчинками.

Пошлыми і дрібними обивателями, що живуть мізерними інтересами, виглядають радянські люди в повісті Романовської “Слава Діжона”, в “Оповіданнях про наші дні” Гуреїва.

На ряді творів, видрукованих в журналі, лежать печать національної обмеженості: автори показують український народ ізольовано, у відриві від інших радянських народів, зокрема від великого російського народу, радянським людям накладаються не властиві їм архаїчні риси, ідеалізуються пережитки минулого в побуті та свідомості людей (вірші Романенка, оповідання

“Косарі повертаються додому” Цюпи та ін.).

Втративши почуття відповідальності за ідейний зміст і художню досконалість друкованих в журналі матеріалів, редакція “Вітчизни” пропустила до друку фальшиві, антихудожні твори, як “Знайдена сім’я” Плахіна, “Радість” Кравченка, цикл поезії Неходи “Поїзд Москва - Тбілісі” та ін.

Культурне будівництво в Українській РСР

червень 1941-1950. -Зб. Док і мат. К.: 1989. - 266-267.

98. З ПОСТАНОВИ ЦК КП(б)У “ПРО РЕПЕРТУАР ДРАМАТИЧНИХ І ОПЕРНИХ ТЕАТРІВ УРСР І ЗАХОДИ ДО ЙОГО ПОЛІПШЕННЯ”

12жовтня 1946 р.*

Обговоривши питання про репертуар драматичних і оперних театрів УРСР, ЦК КП(б)У вважає стан репертуару театрів України зовсім незадовільним.

Найголовніший недолік нинішнього стану репертуару драматичних і оперних театрів УРСР полягає в тому, що п’єси радянських авторів на сучасні теми виявились фактично витісненими з репертуару театрів УРСР. У Київському драматичному театрі ім. Франка за 16 п’єс, поставлених у 1945 році і в першому півріччі 1946, питання сучасного радянського життя були присвячені тільки три прем’єри; у Київському театрі російської драми ім. Лесі Українки з 14-4; у Харківському театрі ім. Тараса Шевченка з 17-3; у Харківському театрі російської драми з 18-6; у Львівському театрі ім. Заньковецької з 16-3; у Запорізькому театрі ім. Щорса з 18-3; у Чернівецькому музично-драматичному театрі з 16-6; в єврейському театрі ім. Шалом-Алейхема з 8-1; у Львівському театрі юного глядача ім. О.М Горького з 6-2 прем’єри на сучасні радянські теми.

Таке становище має місце і в більшості обласних драматичних і музично-драматичних театрів України.

У зовсім неприпустимому стані перебуває репертуар оперних театрів УРСР. При потуранні Комітету в справах мистецтв при Раді Міністрів УРСР оперні театри України фактично зняли з свого репертуару радянську оперу. За останні роки театри УРСР не поставили ні однієї опери радянських композиторів, присвяченої сучасному життю, і не організували спільно з композиторами роботи по створенню нових опер на сучасні російські теми.

Драматичні й оперні театри України досі не створили високоідейних і повноцінних в художньому відношенні спектаклів про перемогу радянського ладу, про сталінську дружбу народів радянської країни.

* Дата опублікування.

Литературная газета (№41)-1948, - 12 жовтня.

**99. РОЗПОРЯДЖЕННЯ ВІДДІЛУ ПРЕСИ ЦК КП(б)У ГОЛОВНОМУ
УПРАВЛІННЮ В СПРАВАХ ЛІТЕРАТУРИ І ВИДАВНИЦТВА ПРИ РАДІ
МІНІСТРІВ УРСР ПРО ВИЛУЧЕННЯ КНИГ М. ГРУШЕВСЬКОГО І
В.ВИННИЧЕНКА 14 жовтня 1946 р.**

Начальнику Главного управления
по делам литературы и издательств
при Совете Министров УССР
тов. Полоннику
на Ваше письмо № 614-с от 1946 г.

Всю националистическую литературу М.Грушевского и В.Винниченко, выявленную при проверке органами цензуры в библиотеках общественного пользования и в книготорговой сети Украины, необходимо изъять.

Зам. зав. отделом ЦК КП(б)У Сыромолотый
Культурне життя в Україні.
Західні землі: Документи і матеріали.-
1939-1953.-К.,1995.-Т.1.-С.353.

**100. УРИВОК З ЛИСТА КОЛГОСПНИКІВ С. ПОПЕЛЮХИ
ПІЩАНСЬКОГО РАЙОНУ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ, АДРЕСОВАНОГО
М.С. ХРУЩОВУ 1946 Р.**

Микита Сергійович, батечко наш, Заступник. Важко нам, обірвані всі ми, голі й босі, брудні й голодні, на людей не схожі, гірше худоби живемо. Ніколи нам не було так важко, як в цю хвилину, люди з голоду мруть, діти від недоїдання і хвороб стають каліками. Харчуємося ми лободою, корою, а у кого є гроші, їдуть в місто і купують хліб у комерційних магазинах, но за хлібом іти далеко - 140-160 км, а у нас ніхто не продає, з колгоспу ми нічого не отримали і немає надії, все згоріло, а ярина дуже слабка і, як виконаємо план, то всі подохнемо.

Багато хто з колгоспників збирається виїжджати на Кавказ і в Середню Азію, там всі говорять, що життя багате і дешевше, а Україна зубожіла і ніхто на неї не звертає уваги. Живуть зараз гарно тільки хитруни, спекулянти, шахраї, злодії, а їх багато. А простій людині не добитися правди, всі на неї кричать і не вірять.

По зведенням, наш район самий відсталий в області, надій ніяких, усі ми вбиті горем, із злиднів нам не вийти.

Якщо Ви, Микито Сергійович, нам не допоможете, то у нас сил уже не вистачає, а із області нас ніхто не чує, з кожним роком все гірше і гірше. Колгоспи, як не

працюй, а гарантії немає, що отримаєш. В селі було шумно, а тепер вже ніхто ні свят, ні весіль не справляють, всі збідніли і нікого це не цікавить. А молодь наша ходить в ганчір'ї, і їм не до веселощів, а комсомольці і партійці мовчать. В газетах пишуть, що все добре, а де добре, а в нас все погано. В районі все погано, гірше, ніж було 10 років тому. І базара немає, і церкву повалили, і ставок повалили, і лазня не працює, наші родичі з Піщанки кажуть, що Піщанка стала гірше ніж село.

Люди всі змінилися - худі, чорні, злі. Говорять, що тепер правди немає, але правда повинна бути. Ми просимо у Вас підтримки, Микита Сергійович, зверніть увагу на наше село Попелюхи, Піщанського району. Допоможіть нам хоч у ньому році.

ЦДАЖР УРСР, ф.2, оп.7, спр.3152, арк.10.

**101. РОЗПОРЯДЖЕННЯ ЧЛЕНА РАДИ У СПРАВАХ РПЦ ПРИ РАДІ
МІНІСТРІВ СРСР МЕРОПРИЯТТЯ ПО УКРЕПЛЕННЮ ПРАВОСЛАВНОЇ
ЦЕРКВИ И ВОССОЕДИНЕННЮ УНИАТСКОЇ ЦЕРКВИ С ПРАВОСЛАВНОЇ
В ЗАКАРПАТСКОЇ ОБЛАСТІ УССР 1946р.**

В отношении православной церкви:

1. Заменить временно исполняющего обязанности Уполномоченного Совета по делам Русской православной церкви при облисполкоме Закарпатской области тов. Линтур, назначив Уполномоченным Совета опытного работника.

2. Организовать миссионерскую работу Православной церкви среди верующих греко-католиков:

а) беседы и религиозные чтения миссионеров и священников православной церкви верующих греко-католиков;

б) увеличить распространение среди униатского духовенства и верующих греко-католиков журнала "Епархиальный вестник", издающегося во Львове, помещая в нем статьи об унии в Закарпатье;

в) выявить группу греко-католических священников, которые склонны к переходу в православие, добиться воссоединения их с православием и обращения с воззванием к униатскому духовенству и верующим греко-католикам о переходе в православие;

г) организовать демонстрацию фильмов "Львовский Собор" и "Поместный Собор" для сельской местности с пояснительными выступлениями.

3. Открыть (православные) курсы или духовную семинарию.

4. Послать в Закарпатье авторитетного представителя православной церкви для организации миссионерской работы и инструкторования православного духовенства по этому вопросу.

5. Вернуть по решению облисполкома православной церкви отнятые униатами храмы и монастыри. В ближайшее время провести изъятие у униатов и передачу православной церкви монастыря на Чернечей горе в городе Мукачево.

6. Создать Православной церкви нужные условия для служб — передать лучшие церковные здания, улучшить внутреннее убранство церкви и облачение духовенства, завести хорошие хоры.

В отношении униатской церкви:

1. Взять линию на создание стеснительных условий деятельности униатской церкви и духовенства:

а) изъять у униатов храмы, отнятые у православной церкви;

б) закрыть униатскую семинарию;

в) подвести под налоговое обложение без всяких льгот все источники доходов униатской церкви и духовенства;

г) национализировать часть имущества (большие дома, производственные предприятия и т. д.) униатской церкви Закарпатской области.

2. Развернуть в советской печати разоблачения профашистской деятельности униатского духовенства и разъяснить значение унии для трудящихся Закарпатья.

Член Совета по делам Русской Православной церкви
при Совете Министров СССР Иванов

Білас І. Репресивно-каральна система в Україні.

1917—1953: Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз;

У 2 кн. — К., 1994. — Кн. 2. — С. 678—679.

102. УЧАСТЬ УКРАЇНЦІВ ІЗ ДОКУМЕНТІВ МДБ

1947р.

Із західних областей Української РСР прибули і розвантажені 48 ешелонів з сім'ями ОУН: 25 875 сімей – 74 898 чоловік: в Кемеровську обл. – 30 288 чол., в Челябінську обл. – 7183 чол., в Карагандинську обл. – 4091 чол., в Красноярський край – 1691 чол., в Омську обл. – 15 202 чол.

Альманах исторических сенсаций – М., 1993. – С. 92.

103. СВІДЧЕННЯ ОЧЕВИДЦЯ ГОЛОДУ 1946-1947 рр.

Свідчення Клименка Петра Кузьмовича -
м.Слов'янськ Донецької обл. вул.Володарського, 34

После Победы над фашистами я демобилизовался домой. В Запорожской области в то время начинал разворачиваться голод. Жил в Запорожье и ездил в село к матери хотя бы похлебать горячей баланды. “Благодаря” руководителям бывшего Союза во главе со Сталиным и тот малый запас хлеба, что был, вывезли в страны Варшавского договора, оставили Украину голодную, холодную. Пошла среди народа смертность. Если человека на фронте не убили, то он мог умереть с голода. Кто, где, как и сколько мог - все тащили, защищаясь от голодной смерти. Солдаты, возвращаясь с фронта, за малейшую кражу из-за искусственно созданной голодовки попадали в тюрьмы и лагеря. Но красть уже почти не было чего, все забирало государство. Люди ходили опухшие, на ходу умирали. Вот так Сталин “отблагодарил” участников Отечественной войны за спасение Союза от рабства фашизма.

20 квітня 1992 р.

З архіву ВУЧК - ГПУ - НКВД-КГБ - 1994 - № 1 - С. 158.

104.”УКРАЇНСЬКІ ЩАБЛІ” КАГАНОВИЧА

1947 рік.

... Свою “школу” Каганович спробує відродити у 1947 р. і не треба запліщувати очі на те, що у нього знайшлися здібні “учні”. Це вони одноставно почали засуджувати викриті “пильним” Кагановичем” “спроби ввести в літературу українського народу націоналістичну отруту”. Це вони на сторінках преси порушували риторичне питання: чому для викриття “порочності” творів багатьох відомих українських “стало потрібним спеціальне втручання Центрального Комітету КП(б)У і особисто тов. Л.М. Кагановича?”. Це вони цькували М.Рильського (за його доповідь “Київ в історії України” виголошену 1943 року на урочистих зборах АН УРСР, за його поетичні твори “Мандрівка в молодість”, “Київські окраїни”, статтю “Шевченкові роковини” 1942 року, за передмову до першого тому своїх “Поезій” видання 1946 р.), Ю.Яновського (за роман “Жива вода”), І.Сенченка (за повість “Його покоління”). Це вони “викривали” колишнього директора Інституту Історії України АН УРСР професора М.Петровського, у працях якого “Возз’єднання українського народу в єдиній Українській радянській державі”(1944) і “Незламний дух великого українського народу” (1943) вбачали “серйозні помилки і перекирчування буржуазно-націоналістичного характеру”. Як спроби “відродити буржуазно-націоналістичні погляди на питання історії України в тій або іншій мірі” тлумачили вони праці Інституту Історії України “Короткий курс історії України” (за редакцією С.Білоусова, К.Гуслистога, М.Петровського,

М.Супруненко, Ф.Ястребова) (1941), “Нарис історії України” (вийшов друком 1942 року в Уфі за редакцією К.Гуслистога, М.Славіна, Ф.Ястребова) та перший том “Історії України” за редакцією М.Петровського (1943).

На щастя, тоді, у 1947 р. реанімувати “школу” Кагановича не вдалося: “хазяїн” відкликав його, а 26 грудня 1947 р. Пленум ЦК КП(б)У поставив крапку в історії про ще один його український “щабель”. Не відбувся і Пленум ЦК КП(б)У з порядком денним “Боротьба проти націоналізму, як головної небезпеки в КП(б)У, що його готував Каганович.

Про минуле - заради майбутнього
/Упорядник Ю.І.Шаповал; Редкол.:
І.Ф. Курас та ін..- К., 1989.-С.354.

105. З РЕДАКЦІЙНОЇ СТАТТІ ЖУРНАЛУ “БІЛЬШОВИК УКРАЇНИ” “ДО КІНЦЯ ЛІКВІДУВАТИ БУРЖУАЗНО-НАЦІОНАЛІСТИЧНІ ПЕРЕКРУЧЕННЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ”

Серпень 1947 р.

Центральний комітет КП(б)У ухвалив постанову “Про політичні помилки і незадовільну роботу Інституту історії України Академії наук УРСР”. Ця постанова має величезне значення для всіх партійних організацій України в справі дальшого піднесення ідеологічної роботи, в боротьбі з проявами буржуазної ідеології, особливо українського націоналізму, в справі виховання трудящих в дусі дружби народів СРСР, відданості радянській владі і партії Леніна-Сталіна.

Історична наука завжди була одним з могутніх засобів у руках більшовицької партії в ідейному вихованні трудящих. Ленін і Сталін дають неперевершені щодо своєї глибини зразки наукового аналізу історичних подій, яскраві приклади викриття фальсифікаторів історії. Матеріалістичне висвітлення минулого і сучасного завжди давало можливість партії “передбачити хід подій і розпізнати не тільки те, як і куди розвиваються події тепер, але й те, як і куди вони повинні розвиватися в майбутньому” (“Короткий курс історії ВКП(б)”, с.339) Величезне значення має історична наука в справі політичної освіти народних мас, озброєння їх знанням досвіду боротьби за побудову комуністичного суспільства в нашій країні.

Роль і значення історичної науки незмірно зростає тепер, у період завершення будівництва соціалізму і поступового переходу до комунізму. Глибоке значення історії народів СРСР, їх самовідданої боротьби проти поміщиків, капіталістів і іноземних загарбників, за Радянську владу і соціалізм є надзвичайно важливою умовою комуністичного виховання трудящих, і особливо підростаючого покоління. От чому партія приділяє виняткову увагу розвитку історичної науки в СРСР.

На основі постанов ЦК ВКП(б) і РНК СРСР від 6 травня 1934 р. та 26 січня 1936 р., зауважень тт. Сталіна, Кірова і Жданова про конспекти підручників з історії на основі Короткого курсу історії ВКП(б) - історична наука в СРСР зробила великий крок вперед. Створено чимало цінних монографій та підручників з історії окремих народів Радянського Союзу і історії нашої Батьківщини в цілому.

На Україні завдання наукового розроблення історії українського народу покладено на Інститут історії України Академії наук УРСР. Для успішного розв'язання цього завдання інституту надано всі можливості, створено необхідні умови.

Проте, як зазначено в постанові ЦК КП(б)У “Про політичні помилки і незадовільну роботу Інституту історії України Академії наук УРСР”, незважаючи на свої тридцятирічне існування, Інститут історії України не розробив і не видав науково витриманої, марксистсько-ленінської історії України. Праці Інституту історії України, випущені як перед війною, так і в роки війни, і зокрема “Короткий курс історії України” під редакцією С.М.Білоусова, К.Г. Гуслистого, М.Н. Петровського, М.І. Супруненка, Ф.О.Ястребова; “Нарис історії України” під редакцією К.Г. Гуслистого, Л.М.Славіна, Ф.О.Ястребова; перший том - “Історії України” під редакцією М.Н.Петровського, - складені в антимарксистському дусі і містять в собі грубі помилки та перекоєння буржуазно-націоналістичного характеру.

Працівники Інституту історії України запозичили у буржуазно-націоналістичних істориків Антоновича, Грушевського та інших основні положення, що по суті привело до відродження в тій чи іншій мірі буржуазно-націоналістичних настанов у питаннях історії України, викритих партією як ворожих українському народові.

Культурне будівництво
в Українській РСР. - червень
1941-1950: Зб. документів
і матеріалів. - К., 1989. - С. 308-309.

**106.3 ДОПОВІДНОЇ ЗАПИСКИ МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ УРСР РАДІ
МІНІСТРІВ УРСР ПРО ХІД ЛІКВІДАЦІЇ НЕПИСЬМЕННОСТІ ТА
МАЛОПИСЬМЕННОСТІ СЕРЕД ДОРΟΣЛОГО НАСЕЛЕННЯ
ЗАХІДНИХ, ІЗМАЇЛЬСЬКОЇ ТА ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТЕЙ
УКРАЇНСЬКОЇ РСР 8 грудня 1947 р.**

З часу звільнення західних та ізмаїльської областей і возз'єднання Закарпатської областей навчено в цих областях 345,6 тис. дорослих неписьменних та 310,7 тис. малописьменних, разом 656,3 тис.

Зокрема, в минулому 1946\47 навчальному році за народногосподарським планом потрібно було навчити 89,9 тис. неписьменних та 104,8 тис. малописьменних, разом 194,7 тис.

Навчено за цей навчальний рік неписьменних і малописьменних 197,7 тис., що становить 101,5% контингентів, визначених народногосподарським планом.

Працювало 3 108 шкіл та 14 439 гуртків.

До справи ліквідації неписьменності та малописьменності в минулому навчальному році було залучено 8142 вчителів, 19 214 культармійців та 4068 громадських методистів. Кількісні наслідки навчання в обласному розрізі характеризуються таблицею № 1 (додаток*).

На 1947\48 навчальний рік визначено завдання навчити 108 тис. неписьменних та 116 тис. малописьменних разом 224 тис., з тим, щоб завершити ліквідацію неписьменності та малописьменності серед дорослого населення західних, Ізмаїльської та Закарпатської областей в 1949 р.

Міністерство освіти УРСР приймаючи до уваги неповноту попереднього обліку, організувало проведення спеціального обліку по уточненню кількості неписьменних та малописьменних і дало вказівки відділам народної освіти охопити в 1947/48 навчальному році навчанням всіх неписьменних, які будуть виявлені додатково внаслідок проведення повного обліку.

Дані обліку показали, що кількість неписьменних значно більша (на 60 тис.), ніж їх було виявлено раніше. Всього обліковано неписьменних 167.700, малописьменних - 175 100, разом 342 800.

Розгорнуто мережі шкіл та гуртків для навчання неписьменних та малописьменних. На 1 грудня 1947 р. в західних, Ізмаїльській та Закарпатській областях працює 3 664 школи та 15 310 гуртків, в яких навчається неписьменних 117,8 тис.

* Не публікується.

Культурне будівництво в Українській РСР.-
червень 1941-1950.-

Зб. Документів і матеріалів. - К.: 1989. - С. 325

107.3 ПОСТАНОВИ ЦК (б) У “ПРО СТАН І ЗАХОДИ ПОЛІПШЕННЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА НА УКРАЇНІ У ЗВ’ЯЗКУ З РІШЕННЯМ ЦК ВКП (б) “ПРО ОПЕРУ “ВЕЛИКА ДРУЖБА” В. МУРАДЕЛІ” 23 травня 1948

р.

ЦК КП(б) У відзначає, що рішення ЦК ВКП (б) “Про оперу “Велика дружба” В. Мураделі”, яке викрило неблагополучний стан сучасної радянської музики, стосується цілком і повністю музичного мистецтва України. Ця постанова ЦК ВКП (б) сприйнята громадськістю України, як програма боротьби за ліквідацію помилок та перекручень в радянській музиці, за створення високоідейних і художньо повноцінних музичних творів. Розкритикований і засуджений ЦК ВКП (б) формалістичний, антинародний напрям в радянській музиці, що відбиває вплив буржуазної ідеології, розповсюджений у творчості українських композиторів і в діяльності закладів музичного мистецтва УРСР.

ЦК КП (б) У відзначає, що в ході обговорення рішення ЦК ВКП(б) “Про оперу “Велика дружба” В. Мураделі” виявилось, що частина композиторів і музичних діячів України помилково вважає, ніби формалістичний, антинародний напрям у музиці не має місця на Україні, бо більшість композиторів УРСР, нібито, писали свої твори українського фольклору. Ця точка зору неправильна і шкідлива тому, що вона замазує великі помилки формалістичного характеру музичного мистецтва України, по суті, опорочує музичну народну творчість, і заважає композиторам та музикознавцям зробити правильні висновки з рішення ЦК ВКП(б) “Про оперу “Велика дружба” В. Мураделі”.

Стан музичної творчості на Україні цілком і повністю підтверджує наявність і боротьбу двох напрямів у музиці, про які говорив т. А.О. Жданов у своєму виступі на нараді працівників музичного мистецтва, скликаній при ЦК ВКП(б). “Один напрям являє здорове, прогресивне начало в радянській музиці, що ґрунтується на визначенні величезної ролі класичної спадщини і, зокрема, традицій російської музичної школи, на поєднанні високої ідейності і змістовності музики, і правдивості і реалістичності, глибоко органічного зв’язку з народом, його музичною, пісенною творчістю, в поєднанні з високою професійною майстерністю. Другий напрям виявляє чужий радянському мистецтву формалізм, відмову під прапором мнимого новаторства від класичної спадщини, відмову від народності музики, від служіння народові заради обслуговування сугубо індивідуалістичних переживань невеликої групи вибраних естетів”.

Представники формалістичного напрямку на Україні порвали з кращими традиціями класичної музичної спадщини і, в першу чергу, російської класичної музики, що має світове значення. Ігноруючи глибокий ідейний зміст, пісенність і ясну форму російської класичної музики та української класичної музики, що розвивалася під її благодійним впливом, представники формалістичного напрямку спустошували музичне мистецтво, витравлювали з нього творчу думку і живе людське почуття, спотворювали красу та витонченість в музиці, звели свою майстерність до вишуканого, нікому не потрібного трюкацтва, що привело їх у тупик.

Замість того, щоб проїнятися свідомістю високих запитів, що пред’являються народом до музичної творчості, і глибоко відбивати в музиці благородство

моральних якостей радянської людини, героїзм і мужність нашого народу - багато українських композиторів пішли хибним шляхом псевдоноваторства. Замість того, щоб учитися на класичних творах російських і українських композиторів, зміцнювати і розвивати зв'язки з культурою братнього російського народу і правильно використовувати невичерпні джерела української народної творчості, частина українських композиторів скочується на позиції епігонів занепадницької буржуазної музики Європи і Америки. Ці композитори відриваються від народу, захоплюються голим техніцизмом, допускають вульгарний натуралізм і штовхають українське музичне мистецтво не вперед, а назад.

Антинародний формалістичний напрям в українському музичному мистецтві виявився, насамперед, у творах композитора Б.Лятошинського і його наслідувачів (Г.Таранов, І.Белза, М.Тіц, М.Гозенпуд та ін.). В ряді творів Б.Лятошинського, Г.Таранова та ін. Має місце зневаження основних принципів класичної музики, пропаганда дисонансу і дисгармонії, ігнорування мелодії, як основи музичного мистецтва. Особливо чужа художнім смакам радянських людей друга симфонія Б.Лятошинського.

“Радянська Україна” (№ 124) 1948. - 23 травня.

108.ДОПОВІДНА МІНІСТРА ВНУТРІШНІХ СПРАВ С. КРУГЛОВА ЗАМ.ГОЛОВИ РМ СРСР Л.П.БЕРІЇ

17 марта 1950 года № 1174 сс/н

ЗАМЕСТИТЕЛЮ ПРЕДСЕДАТЕЛЯ СМ СССР

г. БЕРИЯ Л.П.

После освобождения территории Украинской ССР от немецких захватчиков, по решениям правительства СССР с 1944 года органами МВД и МГБ проводится выселение из Западных областей Украины в отдаленные районы страны членов семей “оуновцев” - украинских националистов, бандитов, а также бандпособников.

Направление на спецпереселение “оуновцев” производилось в 1944-1946 годах по решению Особого Совещания при НКВД СССР сроком на 5 лет, а в 1947-1949 годах - по решению Особого Совещания при МГБ СССР сроком на 8-10 лет и на бессрочное поселение.

По состоянию на 1.01.1949 г. всего на спецпереселении находится 112633 чел. Членов семей активных “оуновцев”, из них выселенных в 1944-1946 гг. Сроком на 5 лет 24730 чел., выселенных в 1947-1949 гг. Сроком на 8-10 лет и на бессрочное поселение 87903 чел.

Некоторым из указанных лиц, выселенным в 1944-1945 гг., срок поселения окончится в конце 1949 года или истекает в 1950 г.

Министерство внутренних дел СССР, исходя из нецелесообразности возвращения из к месту прежнего жительства и в целях укрепления режима в местах поселения членов семей “оуновцев”, считает необходимым:

отменить сроки выселения членов украинских националистов, бандитов и бандпособников и установить, что они переселены в отдаленные районы СССР навечно и возвращению в места прежнего жительства не подлежат;

распространить на этих лиц действие Указа Президиума Верховного Совета СССР от 28 ноября 1948 г. “Об уголовной ответственности за побег из мест обязательного и постоянного поселения лиц, выселенных в отдаленные районы Советского Союза в период Отечественной войны”. За самовольный выезд (побег) из мест обязательного поселения виновных привлекать к уголовной ответственности и определить меру наказания за это преступление 20 лет каторжных работ.

Проект постановления СМ прилагаю.

Министр внутренних дел СССР С. Круглов
Винниченко І.І. Україна 1920-1980-х: депортації, заслання, вислання.
К., 1994. - С. 124-125.

109.ІНФОРМАЦІЯ ЛЬВІВСЬКОГО ОБКОМУ КПУ ЦК КПУ ПРО ІДЕОЛОГІЧНУ РОБОТУ З ІНТЕЛІГЕНЦІЄЮ У ЗВ'ЯЗКУ З СПРАВОЮ ЛІКАРІВ

4 лютого 1953 р.

Київ ЦК КП України

Заведующому відделу партійних профсоюзних і комсомольських органів
тов. Москалец К.Ф.

І Н Ф О Р М А Ц І Я о проводимых Львовским обкомом партии
организационных мероприятий по повышению бдительности и борьбы с
ротозейством

В связи с опубликованием сообщения ТАСС о раскрытии группы врачей-вредителей и решениями декабрьского пленума ЦК КП Украины партийные организации области усилили борьбу за повышение бдительности, за раскрытие и принятие мер к фактам ротозейства.

В январе горкома и райкома партии проведены пленумы или активы по итогам пленума ЦК КП Украины, в ходе которых были вскрыты и разоблачены случаи неправильного подбора и расстановки кадров, хищений государственных средств и ротозейства.

В институтах и ряде лечебных учреждений города Львова проведены собрания коллективов и партийные собрания первичных парторганизаций по вопросу повышения бдительности и борьбе с ротозейством.

В институте эпидемиологии, микробиологии и гигиены на партийном собрании была разоблачена старший научный сотрудник Сегаль, которая скрыла от парторганизации, что у нее за границей (в Чикаго) находится мать и сестра, с которыми она переписывалась. Сегаль по поводу сообщения ТАСС в разговорах с сотрудниками высказывалась, что этому не нужно верить. Коммунисты вскрыли, что Сегаль и ранее сеяла неверие и сомнения по отношению к советской действительности. Парторганизация исключила Сегаль из рядов КПСС.

На партийном собрании в институте охмаета коммунисты резко критиковали руководство за не правильный подбор и расстановку кадров.

По всем научно-исследовательским институтам органов здравоохранения города Львова проведена аттестация научно-исследовательских кадров, в результате которой проведены меры к замене зааттестованных работников.

За последнее время обком партии, райкомы и горкомы стали чаще обсуждать на заседаниях бюро вопросы работы медицинских учреждений и институтов.

В январе с/г бюро обкома партии заслушало вопрос о работе Львовского кожно-венерологического института. За не обеспечение научно-исследовательской работы и неправильный подбор кадров директор института Черкис с работы снят. По работе данного института принято решение об улучшении научно-исследовательской деятельности и подбора кадров.

Секретарь Львовского обкома КП Украины
М. Лазуренко

Культурне життя в Україні. Західні землі: Документи і матеріали.
Т.4. 1939-1953 - К., 1995 . - С. 684-685.

**110. УКАЗ ПРЕЗИДІЇ ВЕРХОВНОЇ РАДИ СРСР ПРО ПЕРЕДАЧУ
КРИМСЬКОЇ ОБЛАСТІ ІЗ СКЛАДУ РРФСР ДО СКЛАДУ УРСР 19 лютого
1954 р.**

Враховуючись спільності економіки, територіальну більшість і тісні господарські і культурні зв'язки між Кримською областю і Українською РСР, Президія Верховної Ради Союзу Радянських Соціалістичних Республік **постановляє:**

Затвердити спільне подання Президії Верховної Ради РРФСР і Президії Верховної Ради УРСР про передачу Кримської області із складу Російської Радянської Федеративної Соціалістичної Республіки до складу Української Радянської Соціалістичної Республіки.

Голова Президії Верховної Ради СРСР К. Ворошилов.

Секретар Президії Верховної Ради СРСР М. Пегов.

Радянська Україна - 1954 - 27 лютого.

111.УРИВКИ ЗВІДКРИТОГО ЛИСТА ДО ВІДДІЛУ ПРАВ ЛЮДИНИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ І ВСЬОГО КУЛЬТУРНОГО СВІТУ ВІД В'ЯЗНІВ-ТАБІРНИКІВ СРСР.

30 вересня 1955 рік.

“Ми, в'язні мордовських спецтаборів, просимо прийняти до загального відома цілого культурного світу таке: ми, українці, як прихильники всякого руху, що стремить до свободи і правди, ставимося прихильно до всілякої культури і прогресу в усіх ділянках громадського життя, а рівно ж до самовизначення Української Соборної Держави /.../

... Нас загнано в табори, засуджено строгими вироками на 10-25 років не за бандитизм, як це вони (більшовики) вияснюють перед світом, - не за підпал, вбивства і зраду, лише за те, що ми, як і кожний волелюбний народ, домагаємось свого законного права на своїй землі... Тому у нас виринає питання: чи знає культурний світ про умови, в яких знаходимося не лише ми - в'язні, але і весь наш народ? Чи знає культурний світ, що нас після відбуття вироку насильно засилають на т. зв. “цілині землі” в Казахстан, Красноярський край на далеку північ, горланячи, що туди їдуть добровольці і комсомольці? Чи може уявити собі культурний світ Українську державу без українського уряду, без української армії, без українського народу, якщо існує така держава (а вона повинна існувати), то чому немає армії зложеної з самих українців? Чому українці військову повинність відбувають за межами своєї батьківщини? Чому на наших землях дислокуються військові частини, складені з росіян та інших національностей, яким інтереси українського народу, якщо не суто ворожі, то чужі. Якщо ми зрадники своєї батьківщини і справедливо покарані: чому судили нас “народні”, чи “військові” суди, склад яких далеко не український? Чому нами освоюються недоступні дикі землі та ліси в той час, коли наших рук так потребує наша батьківщина? Чи знає культурний світ, що на масових табірних цвинтаріщах будуються нові табори, міста, копаються канали, робляться спортивні площі, щоб затерти сліди цих злочинів? І так в Комі АССР ст. Абезь 1, 4, 5-й табори стоять на бувших кладовищах. У Мордовії ст. Лепей 3-а Н. 5, 1-й і 2-й поліровочні цехи, техкабінет і кузня - побудовані на людських кістках. Чи відомо про масові розстріли в'язнів (на Воркуті шахта Н. 29 розстрілювано під керівництвом і участю ген. прокурора Руденка), які домагалися лише прав

політв'язня? Чи відомо, що в Казахстані л/о Кінгир, п/я 392 (3-я і 1-а колони) жінок і мужчин давлено чотирма танками за те, що вони домагались своїх законних прав? Чи відомо культурному світові, що Україна крім штучного голоду 1933 р. живе впроголодь 38 років; що сьогодні зах. українські землі охоплені водною стихією, присуджені на голодову смерть. Позбавлені будь якої помочі від “гуманної, миролюбної”, комуністичної Росії. В той час, коли мільйони тонн хліба вивозиться за кордони в цілях пропаганди, в той час, коли різні заграничні делегації відвідують зразкові (спеціальні для показу) колгоспи і фабрики СРСР?)...)

... Чи відомо, що Росія в післявоєнний період (1945-1955 рр.) руками мільйонів в'язнів підняла тяжку і легку промисловість на рівень вищий довоєнного, і що ці в'язні поставили питання про покращення умов, необхідних для кожного дихаючого повітрям створіння (бо ж після 9-11-годинної праці в шахтах в'язнів замикають в тісні смердючі бараки зі славнозвісними “парашами”, як судили другими вироками по 10-25 років і розвозити в закриті тюрми, де вони сидять донині.

Культурний світ ХХ століття прогресу і культури, ми не сумніваємось, що прочитавши ці рядки до найбільш “гуманної та справедливої” комуністичної партії Росії, виникає почуття огиди, омерзіння за злочини, заподіяні нею всім поневоленим народам...

Ми не впали духом, бо знаємо що наше стремління до волі оправдані законами матері природи і віримо, що весь культурний світ піддержить нас на цьому шляху < ...

Суспільно-політична бібліотека

- Ч.Ш - Нью-Йорк, 1959. - С.96-104.

112. ИЗ ДОКЛАДА ПЕРВОГО СЕКРЕТАРЯ ЦК КПСС тов. ХРУЩЕВА Н.С. XX СЪЕЗДУ КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ СОВЕТСКОГО СОЮЗА “О КУЛЬТЕ ЛИЧНОСТИ И ЕГО ПОСЛЕДСТВИЯХ”

25 февраля 1956 год.

< ... > Произвол Сталина по отношению к партии, к ее Центральному Комитету особенно проявился после XVII съезда партии, состоявшегося в 1934 году.

< ... > Комиссия ознакомилась с большим количеством материалов в архивах НКВД, с другими документами и установила многочисленные факты фальсифицированных дел против коммунистов, ложных обвинений, вопиющих нарушений социалистической законности, в результате чего погибли невинные люди. Выясняется, что многие партийные, советские, хозяйственные работники, которых обвиняли в 1937-1938 годах “врагами”, в действительности никогда врагами, шпионами, вредителями и т.п. не являлись, что они, по существу,

всегда оставались честными коммунистами, но были оклеветаны, а иногда, не выдержав зверских истязаний, сами на себя наговаривали (под диктовку следователей-фальсификаторов) всевозможные тяжкие и невероятные обвинения.

Установлено, что из 139 членов и кандидатов в члены Центрального Комитета партии, избранных на XVII съезде партии, было арестовано и расстреляно (главным образом в 1937-1938 гг.) 98 человек, то есть 70 процентов.

< ...> Это произошло в результате злоупотребления властью со стороны Сталина, который начал применять массовый террор против кадров партии.

< ...> Сложилась порочная практика, когда в НКВД составлялись списки людей, дела которых подлежали рассмотрению на Военной Коллегии, и им заранее определялась мера наказания. Эти списки направлялись Ежовым лично Сталину для санкционирования предлагаемых мер наказания. В 1937-1938 годах Сталину было направлено 383 таких списка на многие тысячи партийных, комсомольских, военных и хозяйственных работников и была получена санкция.

< ...> Сталин был человек очень мнительный, с болезненной подозрительностью... Болезненная подозрительность привела его к огульному недоверию, в том числе и по отношению к выдающимся деятелям партии, которых он знал много лет...

Имея неограниченную власть, он допускал жесткий произвол; подавлял человека морально и физически.

< ...> Культ личности приобрел такие чудовищные размеры главным образом потому, что сам Сталин всячески поощрял и поддерживал возвеличивание его персоны... Одним из наиболее характерных проявлений самовосхваления и отсутствия элементарной скромности Сталина является издание его “Краткой биографии”, вышедшей в свет в 1948 году.

Эта книга представляет собой выражение самой безудержной лести, образец обожествления человека, превращения его в непогрешимого мудреца... Нет необходимости цитировать тошнотворно-льстивые характеристики, нагроможденные в этой книге одна на другую. Следует только подчеркнуть, что все они отредактированы лично Сталиным...

Известия ЦК КПСС. - 1989. №3. - С. 136-157.

113. ПОСТАНОВЛЕНИЕ ЦК КПСС “О ПРЕОДОЛЕНИИ КУЛЬТА ЛИЧНОСТИ И ЕГО ПОСЛЕДСТВИЙ”

30 июня 1956 года

В последнее время в буржуазной печати развернуто широкая клеветническая кампания, поводом для которой реакционные круги пытаются использовать некоторые факты, связанные с осуждением Коммунистической партии Советского Союза культа личности И.В.Сталина.

< ...> Обнародованные партией факты нарушений социалистической законности и других ошибок, связанных с культом личности И.В.Сталина, естественно, вызывают чувства горечи и глубокого сожаления. Но советские люди понимают, что осуждение культа личности было необходимо в интересах строительства коммунизма, активными участниками которого они являются.

< ...> Как же могло случиться, что в условиях советского социалистического строя возник и получил распространение культ личности Сталина со всеми его отрицательными последствиями? При рассмотрении этого вопроса надо иметь в виду как объективные конкретные исторические условия, в которых проходило строительство социализма в СССР, так и некоторые субъективные факторы, связанные с личными качествами Сталина.

< ...> Находясь длительный период на посту Генерального секретаря ЦК партии, И.В.Сталин вместе с другими руководящими деятелями активно боролся за претворение в жизнь ленинских заветов. Он был предан марксизму-ленинизму, как теоретик и крупный организатор возглавлял борьбу партии против троцкистов, правых оппортунистов, буржуазных националистов, против происков капиталистического окружения. В этой политической и идейной борьбе Сталин приобрел большой авторитет и популярность.

КПСС в революциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК.
М., 1968. - Т.8. - С.113-118

114. ПРОПОЗИЦІЇ ГРУПИ ВІД РАДИ МІНІСТРІВ УРСР ПРО ОБМЕЖЕННЯ РЕЛІГІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 1957р.

За дорученням Ради Міністрів УРСР в 1957 році була створена група, якій доручено подати пропозиції, які б і надалі обмежували діяльність духовенства та релігійних об'єднань. У червні 1957 року група у складі К. Катуніна, Р. Швайка, Г. Васильченка вручила заступнику Голови Ради Міністрів УРСР Гречусі М. С. такі пропозиції:

1.3 метою упорядкування землекористування монастирями вважаємо доцільним ввійти з клопотанням до Союзного уряду про вилучення зайвого земельного наділу в тих монастирях, де норма наділу перевищує 0,15 га на одного монаха.

2 Для обмеження намагань монастирів збільшувати кількість монахів доцільно в майбутньому застосувати такі заходи:

а) заборонити приймати в монастирі осіб при відсутності максимальної норми під житло;

б) рекомендувати єпископу не приймати до монастирів осіб, перебування яких не бажано в монастирях, особливо молодого віку;

в) заборонити монастирям розширювати свою житлову площу шляхом нового будівництва, різних добудов, пристосувань тощо.

3. З метою обмеження прибутків потрібно і надалі забороняти релігійним громадянам проводити збирання пожертвувань серед віруючих за межами церкви і молитовних будинків, не дозволяти проводити збір пожертвувань за певним призначенням, що не має відношення до культових потреб.

4. Роз'їзди служителів культу, зокрема старшого духовенства, в населені пункти, де є віруючі, сприяють поживленню діяльності релігійників, організаційно зміцнюють релігійні громади, що є небажаним явищем.

З метою послаблення впливу на віруючих з боку служителів культу доцільно і надалі не дозволяти виїздів духовенства за межі своєї громади, скликати загальні збори віруючих, проводити богослужіння під відкритим небом, на храмові празники не дозволяти запрошувати духовенство з інших релігійних громад для проведення соборних служб.

5. Служителів культу, перебування яких не бажано в певному населеному пункті, домовляйтесь з органами міліції про те, щоб їх там не прописували на постійне проживання.

6. Обмежити намагання релігійників провадити нове будівництво приміщень і купівлю домоволодінь під культові та господарські потреби, необхідно, щоб органи влади на місцях не дозволяли це робити релігійним громадам

Ці рекомендації було схвалено і покладено в основу діяльності уряду України щодо релігійних об'єднань.

Поряд з обмеженням діяльності владні структури все більше вдавались до закриття релігійних храмів. В 1944—1947 рр. на Україні було закрито 148 церков. У Житомирській області — 41 церква, у Кам'янець-Подільській — 20, у Сумській та Чернігівській — по 14.

У західних областях влада, побоюючись зростання напруженості серед віруючих, вдавалася до закриття у виняткових випадках. За цей час закрито всього три храми: по одному у Волинській, Львівській і Рівненській областях.

Особливу увагу владні структури звернули на зменшення впливу монастирів.

Перш за все домагалися зменшення кількості монахів. За вказівкою Московського патріарха до монастирів могли приймати осіб не молодше 30 років. Про кожного монаха настоятелі були зобов'язані доповідати єпископові.

З липня 1959 року Митрополит Миколай повідомляв голову Ради у Правах РПЦ при Раді Міністрів СРСР Карпова, що уповноважені і працівники КДБ за 24 години виселили монахів Овруцького монастиря. Представники влади розігнали монахів Крем'янецького монастиря.

Єпархії західного регіону залишались, незважаючи на всілякі обмеження, чисельними. На 1 січня 1951 року у Волинсько-Рівненській єпархії було 811 приходів, у них 634 священники. Крім того, на Волині діяли 40 молитовних будинків. У Волинській православної духовній семінарії в 1950-1951 навчальному році навчалось 42 семінаристи.

Ліквідація Української греко-католицької церкви і Української автокефальної православної церкви, закриття молитовних будинків необхідно було тоталітарному режиму для нівелювання духовності, в якій релігійний елемент був наріжним каменем.

Ярош Б. Міжконфесійні конфлікти розпочалися не вчора // Віче. — 1995. — Груд. — С. 144—145.

**115.ПРАВДА ПРО “НАХТІГАЛЬ”
ВИЙМКИ З ДОПОВІДІ М.ЛЕБЕДЯ П.Н. “З ДІЯЛЬНОСТІ РЕФЕРЕНТУРИ
ЗОВНІШНІХ ЗВ’ЯЗКІВ ОУН і ГЕНЕРАЛЬНОГО СЕКРЕТАРІАТУ
ЗАКОРДОННИХ СПРАВ УГВР”,**

виголошеної в Нью-Йорку, дня 7 травня 1960 року.

“Цього року комуністична Москва повела широку клеветницьку акцію довкола куреня “Нахтігаль”. Вона намагається переконати, що цей український курінь займався ніби то програмами польського населення у Львові в липні 1941 року. Я хочу ствердити наступне: Курінь не мав жодного відношення до будь яких терористичних активів у Львові раннім ранком дня 30 червня 1941 р. , як складова одиниця німецької армії. Вечором того ж дня відбулися в домі “Просвіти” у Львові Українські Народні Збори, на яких проголошено відновлення української державної самостійності та утворено Тимчасове Крайове Правління.

Вже наступного дня приїхало з Кракова до Львова т.зв. Зондеркомандо СД, з метою анулювати акт проголошення і перевести арешти. Воно, поза індивідуальними актами терору, зліквідувало 36 польських професорів і науковців, подібно, як це робило Гестапо попередньо по всіх більших містах Польщі.

Уряди в Бонні і в Москві повинні докладно знати повний склад того “Зондеркомандо СД”, його злочини, як і те що це воно зліквідувало польських

професорів. “Зондеркомандо СД” існувало при-найменше до жовтня-листопада 1941 року, про що свідчить гончий лист за мною датований: жовтень 1941 року. Воно перевело, між іншим, арешт Ярослава Стецька і Романа Ільницького у Львові, як і масові арешти 15-го вересня 1941 року.

В основному курінь був призначений ОУН на те, щоб частина його членів мала змогу дістатися цим шляхом в Україну, взяти участь у війні і заманіфестувати українські цілі, а при тому посередньо вяснити фактичне становище гітлерівської Німеччини до визвольної боротьби українського народу. Члени куреня мали виразні вказівки, що їх участі в боротьбі в німецькій армії можлива виключно на теренах України і за відновлення української незалежності чи, як тоді означувалося, за Українську Самостійну Соборну Державу. Сьогодні можна тільки ствердити, що всі члени куреня з честю виконували ці завдання і велика більшість їх упали в боротьбі, як члени та командири УПА. Не відходячи від теми, хочу підкреслити, що українські націоналісти, зорганізовані в ОУН, єдині з усіх націоналістичних рухів у тодішній Європі стали на пряму боротьбу з гітлерівською Німеччиною та її системи, як тільки виявилось її становище”.

Злочини Комуністичної Москви в Україні влітку 1941 року -
Дрогобич: Відродження, 1991. С. 5-6.

116. З ВИСТУПУ І. ДЗЮБИ У БАБИНОМУ ЯРУ (З ПРИВОДУ ЧЕРГОВОЇ РІЧНИЦІ РОЗСТРІЛУ ЄВРЕЙСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ КИСВА У БАБИНОМУ ЯРУ)

29 вересня 1966 рік

Є речі, є трагедії, перед безмірністю яких будь-яке слово безсилне і про які більше скаже мовчання - велике мовчання тисяч людей. Може й нам годилося б тут обійтися без слів і мовчки думати про одне й те ж. Однак мовчання багато говорить лише там, де все, що можна сказати, вже сказане. Коли ж сказане ще далеко не все, коли ще нічого не сказано - тоді мовчання стає спільником неправди й несвободи. Тому ми говоримо, мусимо говорити, де можна й де не можна, використовуючи всяку з нагод, які трапляються нам так нечасто.

І я хочу сказати кілька слів - одну тисячну частину того, про що я сьогодні думаю і що мені хотілося б тут сказати. Я хочу звернутися до вас як до людей - як до своїх братів по людству. Я хочу звернутися до вас, євреїв, як українець - як член української нації, до якої я з гордістю належу.

Бабин Яр - це трагедія всього людства, але сталася вона на українській землі. І тому українець не має права забувати про неї так само, як і єврей. Бабин Яр - це наша спільна трагедія, трагедія перш за все єврейського і українського народів.

Цю трагедію приніс нашим народам фашизм.

Однак не треба забувати, що фашизм починається не з Бабиного яру і ним не вичерпується. Фашизм починається з неповаги до людини, а кінчається

знищенням людини, знищенням народів - але не обов'язково тільки таким знищенням, як у Бабиному Яру.

Уявімо собі на хвилину, що Гітлер переміг би, німецький фашизм переміг. Можна не сумніватися, що вони створили б блискуче і "процвітаюче" суспільство, яке досягло б високого господарського і технічного розвитку, знало б усі ті наукові та інші досягнення. Які знаємо й ми. І, певно, безсловесні раби фашизму згодом "освоїли" б космос і літали на інші планети репрезентували людство й земну цивілізацію. І цей режим усе б зробив для того, щоб утвердити свою "правду", щоб люди забули, якою ціною куплено такий "прогрес", щоб історія виправдала або ж забула безмірні злочини, щоб нелюдське суспільство здалося людям нормальним і навіть найкращим у світі. І вже не на руїнах Бастилій, а на осквернених, утрамбованих товстим шаром піску і забуття, місця народних трагедій стояв би офіційний напис: "Тут танцюють".

Тому ми повинні судити про те чи інше суспільство не за його зовнішніми технічними досягненнями, а за тим, яке місце займає і що значить людина, як ціняться в ньому людська гідність і людська совість <>
Як українцеві, мені соромно, що і серед моєї нації - як і серед інших націй - є антисемітизм, є ті ганебні, негідні людські явища, які зветься антисемітизмом.

Ми, українці, повинні в своєму середовищі боротися з будь-якими проявами антисемітизму чи неповага до єврея, нерозуміння єврейської проблеми.

Ви, євреї, повинні в своєму середовищі боротися з тими, хто не поважає української мови, хто несправедливо вбачає в кожному українцеві прихованого антисеміта.

Ми повинні вижити всяке людиноненависництво, пересилити всякі непорозуміння і всім своїм життям виробити справжнє братерство <>

На жаль, є ряд факторів, які не сприяють укоріненню і поширенню отієї благородної традиції солідарності.

Серед них - відсутність справжньої публічності, гласності в національних справах, в результаті чого навколо болючих питань створюється своєрідна "змова мовчання". Добрим прикладом для нас тут могла б бути постанова цієї справи в братній соціалістичній Польщі. Відомо, якими складними були відносини поляків та євреїв у минулому. Тепер же не лишилося й сліду колишньої недоброзичливості. В чому "секрет" такого успіху? По-перше, поляків і євреїв здружило спільне лихо в другій світовій війні. Але лихо і в нас було спільне. По-друге - і цього в нас, на жаль, немає - в соціалістичній Польщі міжнаціональні відносини є предметом наукового соціологічного вивчення та публічного громадського обговорення предметом постійної уваги і втручання преси, літератури тощо, - а це все і створює атмосферу доброго і успішного національного виховання.

Про таке - дійове, а не тільки на словах - виховання повинні дбати і ми, докладаючи всіх своїх сил. Ми не можемо залишати поза увагою фактів антисемітизму, шовінізму, неповагу до будь-якої національності, хамського ставлення до будь-якої національної культури і національної мови. Хамства у нас багато, і в багатьох воно починається з відмови від самого себе, від своєї національності, культури, історії, мови, хоч така відмова не завжди буває добровільною і не завжди людина в ній винна.

Шлях до справжнього, а не фальшивого братерства - не в самозабутті, а в самопізнанні. Не зрікатися себе і пристосовуватися до інших, а бути собою і шанувати інших. Євреї мають право бути євреями, українці мають право бути українцями у повному і глибокому, а не тільки формальному значенні цих слів. Хай євреї знають єврейську історію, єврейську культуру, мову і гордяться ними. Хай українці знають українську історію, культуру, мову і гордяться ними. Хай вони знають історію і культуру один одного, історію і культуру інших народів, вміють цінити себе і інших - як своїх братів.

Досягти цього важко, але краще прагнути до цього, ніж байдуже махнути рукою і плисти за хвилиною асиміляторства і пристосовництва, добра од яких не буде, а буде лише хамство, блюзнірство і приховане людиноненависництво <>

Лихо з розуму (Портрети двадцяти “злочинців”):

Зб. Матеріалів - Укл. В. Чорновіл

Б.м.: Перша українська друкарня у Франції, 1968 - С. 307-312.

117.3 ДОПОВІДІ ЗАСТУПНИКА ГОЛОВИ РАДИ МІНІСТРІВ УРСР П. РОЗЕНКА “ПРО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ ПЕРЕСЕЛЕННЯ В РАЙОНИ ДАЛЕКОГО СХОДУ ТА ЧИТИНСЬКУ ОБЛАСТЬ З УКРАЇНСЬКОЇ РСР НА 1971-1975 РОКИ”.

14 серпня 1970 рік “Рада Міністрів Української РСР, розглянувши пропозицію Ради Міністрів РФСР про переселення в колгоспи та радгоспи Далекосхідного економічного району та Читинську область у 1971-1975 роках з Української РСР 12,5 тис. родин, не може погодитись з нею.

За низького природного приросту населення в республіці, який в повоєнний період з року в рік знижується, в майбутньому п’ятиріччі можливості по направленню робочої сили за межі Української РСР різко скоротились.

Уже зараз приріст трудових ресурсів не забезпечує додаткову потребу в них народного господарства республіки. В поточному п’ятилітті середньорічний приріст потреби суспільного виробництва Українській РСР в робочій силі становив 470 тис. чол., тоді як приріст трудових ресурсів досягає лише 260 тис. чол. < ...> Вичерпано мобільні резерви трудових ресурсів і в західних областях Української РСР < ...>

В цих умовах виконання завдання по переселенню на Далекий Схід і в Читинську область, встановленого постановою ЦК КПРС та РМ СРСР від 8.07.1967 р. № 638, більше ніж на половину здійснювались за рахунок високоіндустріальних областей, в т.ч. Донецької, Дніпропетровської, Харківської та Ворошиловоградської < ...>

Враховуючи викладене, РМ УРСР вважає за можливе направити з республіки у 1971-1975 рр. 2500 родин, по 500 родин щорічно”.

Винниченко І.І. Українці в державах колишнього СРСР: історико-географічний нарис. - Житомир: “Льонок”, 1992. - С.25.

118 ІЗ СПОГАДІВ КОЛИШНЬОГО ПЕРШОГО СЕКРЕТАРЯ ЦК КП УКРАЇНИ П.ШЕЛЕСТА ПРО ОДНЕ ЗАСІДАННЯ ПОЛІТБЮРО ЦК КПРС

Секретар ЦК КПРС Суслов: “А взагалі, я повинен сказати вам, що на Україні далеко не все гаразд - уся Україна говорить українською мовою!”

Я аж оторопів: “А що, вона має турецькою розмовляти, чи як?” Тут підключився Демічев, секретар ЦК КПРС: “А взагалі, там у Шелеста українською займаються!”

Знову не витримаю: “Де в Шелеста? Як українською? Ніякою українською не займаються. Є і російські школи, є і українські школи на великий жаль українських шкіл менше”.

Демічев: “А Шевченко в них - кумир”. І на Сулова дивиться. Тут мене прорвало: “Так, Шевченко у нас кумир. Його і в нашій країні, і за кордоном вважають великим демократом, геніальним поетом.”

Демічев почав заперечувати: “Так, але ж він у нас кумир молоді. У Шевченка там квіти завжди, щорічно вінки приносить”.

Я, відчуваючи, що остаточно страчено самоконтроль: “Ну так це добре. А як ти помреш, хто тебе згадає, квіти віднесе?”

Суслов втручається: “І потім у вас всі вивіски українською мовою. Що таке?”

“Ну, а якою мовою вони мають бути? Якою? Є українською, є і російською”.

Суслов тоді використав свій найголовніший козир: “Узагалі у вас в Україні багато проявів націоналізму”.

Я оторопів, тримався, але голос підвищив мабуть гаряче: “У чому, Михайле

Андрійович, проявив націоналізм? Це ж звичайні сталінські ярлики”.

А Демічев так незворушно: “А в тому, що багато говорять українською мовою, і тому, що Шевченка надмірно шанують”.

І Суслов його підтримав...

А тут ще підключився Рашидов: “У нас руський язик в большом почьоте, мі руський язик уважаєм, любім, ізучаєм. Мі его на первій место ставім, мі знаєм, не так, как на України...”

Я не витримав: “Та хоча ти замовкни, ти його не знаєш: коли виступаєш, нічого зрозуміти не можна...”

Леонід Ілліч вирішив змінити трохи тему, пожартувати: “Ось у нас при Скрипникові українізацію проводили. Так це скрипниківщина. При Скрипнику, ви знаєте, я працював на заводі, коли українізацію проводили - що це було, це був абсурд, сміх. Та й взагалі українська мова - це ж... суржик російської мови...”

Я аж зуби зціпив, та мовчу, лише думаю: “І це керівник держави! Це людина, яка народилася, виросла і більше половини життя прожила на Україні...”

Київ. - 1989. № 10. - С. 96-97.

119 .ЛИСТ СЕКРЕТАРЯ ЦК КПУ В.МАЛАНЧУКА В ПОЛІТБЮРО ЦК КПУ

Весна 1973 р.

“За останні роки в діяльності ідеологічних центрів імперіалізму все більшого значення надається так званому націонал-комунізму, спрямованому проти ідеології марксизму-ленінізму, дружбу народів і пролетарського інтернаціоналізму. Це обумовлено тією обставиною, що саме націоналізм сьогодні став спільним знаменником всіх різновидів “лівого” і “правого” опортунізму та різних модифікацій антикомунізму, помітне місце серед них якраз і має націонал-комунізм.

За кордоном, особливо українською націоналістичною еміграцією, активно досліджуються ідейно-політичні платформи та досвід практичної антирадянської діяльності укапістів і боротьбістів, видано багато статей і брошур на цю тему, зокрема, “Документи українського комунізму”, “Сторінки з історії Комуністичної партії України”, “Микола Скрипник” та ін. В антирадянській пропаганді активно використовуються такі типові представники націоналізму, як Шахрай і Лапчинський. В 1967 р. в Нью-Йорку було перевидано пасквільну книжку С. Мазлаха і В. Шахрая “До хвилі (що діється на Україні і з Україною)”. Ватажку ряду зарубіжних угруповань українських

буржуазних націоналістів лементують про можливість реалізації ідей націонал-комунізму на Україні, навіть в умовах радянського ладу, шляхом відриву її від Союзу РСР. Все це зумовлює необхідність рішучого посилення боротьби проти ідеології націонал-комунізму, ґрунтовного і всебічного викриття ворожої марксизму-ленінізму ідейно-теоретичної сутності і політичного спрямування націонал-комунізму всіх різновідностей, особливо українського. При цьому важливо розкрити ідейно-політичну спорідненість і наступність доктрин сучасних трубадурів націонал-комунізму з поглядами їх посередників, зокрема, боротьбистів та різних націонал-ухильницьких елементів в КП(б)У, їх теоретичну неспроможність і політичну шкідливість”.

Бажан О. “Мене називають сучасним Кочубеєм...” // Літературна Україна - 1993 - 2 грудня.

120. УРИВКИ ІЗ ЗАКЛЮЧНОГО СЛОВА НА СУДІ КЕРІВНИКА УГС* Н. РУДЕНКА

1 червня 1977 р.

...> Для оцінки суспільства - прогресивне воно чи регресивне - існує тільки одне мірило - свобода слова, свобода інформації.

Понад три місяці мене допитували - і щоденно підполковники КДБ втовкмачували мені в голову ось таку істину: у нас за переконання не судять, у нас судять за діяльність. Але що таке діяльність письменника, діяльність філософа?

Наша діяльність - це висловлення наших переконань... Така діяльність має дуже нескладну назву: буду людиною. Не комахою, не безмовною черепахою, а людиною.

Де ж діяльність, у чому вона полягає? У тому, що я сказав, у нас порушують Загальну Декларацію Прав Людини... Декларація підписана нашим Урядом і повинна бути законом нашого суспільства.

Український правозахисний рух. Документи і матеріали Української групи сприяння виконанню гельсінських угод на Україні. - Торонто; Балтімор, 1978. - С. 293-295.

* УГС - 9 листопада 1976 р. в Києві було проголошено створення Української громадської групи сприяння виконанню Гельсінських угод, або Української Гельсінської групи /УГГ/. Вважала своїм основним завданням ознайомлення урядів країн-учасниць Гельсінської наради і західної громадськості з фактами порушень норм Загальної Декларації прав людини та гуманітарних статей Заключного Акта. Засновники УГГ: О.Бердник, П.Григоренко, І.Кандиба, Л.Лук'яненко, О.Мешко, М.Маглусевич, М.Маринович, О.Тихий, Н.Строката-Караванська, М.Руденко.

121. ХРОНОЛОГІЯ ДІЯЛЬНОСТІ УГС 1976-1982

1976 РІК:

9 листопада - у Києві була заснована Українська Громадська група сприяння Виконанню Гельсінських Угод (скорочено - УГГ).

- була оголошена Декларація УГГ.

6 грудня - був оголошений Меморандум ч. 1 про вплив Європейської Наради на розвиток правосвідомості на Україні.

1977 РІК:

20 січня - був оголошений Меморандум ч. 2 про участь України в Белградських нарадах - 1977.

5 лютого - був заарештований Керівник Групи М. Руденко, а 1 липня засуджений на 7 років ув'язнення і 5 років заслання.

років ув'язнення був заарештований О.Тихий, а 1 липня засуджений на 10 на і 5 років заслання - О. Бердник став керівником УГГ.

Лютий - був оголошений Лист ч. 2 до урядів УРСР, СРСР і країн учасниць Гельсінських угод, у справі становища на Україні.

9 лютого - був оголошений Відкритий лист до урядів країн, які підписали Гельсінські угоди.

15 лютого - був оголошений Меморандум ч. 5 п. 3. "Україна літа 1977"

21 лютого - був оголошений Меморандум ч. 6 про т. зв. "внутрішні справи" держави.

Березень - В. Овсієнко став членом УГГ

15 березня - був оголошений Меморандум ч. 7 про перші чотири місяці УГГ і ч.8 про переслідування В. Лісової.

18 березня - був оголошений Меморандум ч. 9 про брутальне правопорушення у слідчій "справі" М. Руденка.

20 березня - був оголошений меморандум ч. 11 про долю Н. Світличної.

23 квітня - був заарештований М. Маринович, а 27 березня 1978 р. засуджений на 7 р. ув'язнення і 5 р. заслання.

- був заарештований М.Матусевич, а 27 березня 1978 р. засуджений на 7 р. ув'язнення і 5 р. заслання.

Травень - була оголошена Заява у справі Б. Чуйка.

14 травня - О.Гейко-Матусевич стала членом УГГ.

30 червня-2 липня - була оголошена спільна заява Московської і Української Гельсінських Груп - "Процес Руденка-Тихого".

Серпень-вересень - був оголошений спільним Документом ч.2 Московської і Української Гельсінських груп про нові репресії і новий стан правозахисного руху в СРСР.

14 жовтня - було вислане спільне клопотання до Ради Міністрів УРСР у справі реєстрації УГГ.

Жовтень - В.Калиниченко і В.Стрільців стали членами УГГ.

Бердника Маніфест українського правозахисного руху.

Грудень - був оголошений Меморандум ч. 18 про дискримінацію українців у ділянці права на еміграцію.

12 грудня - був заарештований Л.Лук'яненко, а 20 липня 1978 р. засуджений на 10 р. ув'язнення і 5 р. заслання.

18 грудня - було вислане звернення до учасників Белградської наради у справі Л.Лук'яненка.

1978 РІК:

Лютий - УГГ оголосила випуск ч. 1 "Інформаційного бюлетеня".

26 лютого - В. Січко став членом УГГ.

Березень-червень - УГГ оголосила випуск ч.2 "Інформаційного бюлетеня".

30 квітня - П.Січко став членом УГГ.

Червень - Ю.Литвин став членом УГГ.

Листопад - УГГ оголосила випуск ч. 4 "Інформаційного бюлетеня."

- був оголошений документ "Рух за права людини на тлі національних змагань"

українського народу”.

- був оголошений документ “Наші завдання”.

- М.Мельник став членом УГГ.

7 листопада-15 грудня - було оголошене Звернення УГГ до Комісії прав людини ООН, урядів і парламентів держав, які підписали Гельсінські угоди та до світової громадськості у справі репресій членів УГГ.

8 грудня - був заарештований Й.Зісельс, а 5 квітня 1979 р. засуджений на 3 р. ув'язнення.

1979 РІК:

Лютий - членами УГГ стали: С.Караванський (перебував в ув'язненні), О.Попович (перебувала в ув'язненні), Б.Ребник (перебував в ув'язненні), В.Романюк (перебував в засланні), І.Сеник (перебував на засланні), С.Шабатура (перебував на засланні), Д.Шумук (перебував в ув'язненні), В.Чорновіл (перебував на засланні).

8 лютого - В.Овсієнко був засуджений на 3 р. ув'язнення.

6 березня - був заарештований О.Бердник, а 19 грудня засуджений на 6 р. ув'язнення і 3 р. заслання.

- О. Мешко стала керівником УГГ.

9-10 березня - М.Мельник заповдіяв собі смерть.

26 березня - УГГ оголосила випуск ч. 5 “Інформаційного бюлетеня”.

5 липня - був заарештований В.Січко, а 4 грудня засуджений на 3 р. ув'язнення.

Жовтень - членами УГГ стали: Й.Зісельс, Я.Лесів, З.Красівський, П.Розумний і В.Стус.

6 жовтня - УГГ оголосила звернення до Гельсінських груп СРСР і США та до правозахисних груп Польщі й Чехо-Словаччини у справі переслідування УГГ.

23 жовтня - був заарештований М. Горбань, а 21 січня засуджений на 5р. ув'язнення.

30 жовтня - три члени УГГ - О.Мешко, І,Сеник і Н.Строката оголосили документи “Ляментация” про переслідування членів Групи.

- УГГ оголосила Меморандум (без дати) у справі УГГ і її ставлення до подій в Україні й у світі.

12 листопада - В.Стрільців був засуджений на 2 роки ув'язнення.

15 листопада - був заарештований Я.Лесів, а на весну 1980 р. засуджений на 2 р. ув'язнення.

29 листопада - був заарештований В.Калиниченко, а 18 травня 1980 р. засуджений на 10 р. ув'язнення і 5 р. заслання.

1980 РІК:

Січень - УГГ оголосила випуск ч. 1(за1980 р.) "Інформаційного бюлетеня".

21 січня - М.Горбань став членом УГГ.

12 березня - була заарештована О.Гейко-Матусевич, а 26 серпня засуджена на 3 р. ув'язнення.

- був заарештований З.Красівський і відправлений досиджувати 8м. ув'язнення і 5р. заслання з попереднього присуду.

9 квітня - на засланні був заарештований В.Чорновіл, а 6 червня засуджений на 5 р. ув'язнення.

11 квітня - був заарештований І.Сокульський, а 13 січня засуджений на 10 р. ув'язнення і 5 р. заслання.

13 травня - був заарештований В.Стус, а 2 жовтня засуджений на 10 р. ув'язнення і 5 р. заслання.

Вересень - група ув'язнених членів УГГ оголосила відкритий лист до Л.Брежнєва "Проявіть великодушність".

13 жовтня - була заарештована О.Мешко, а 6 січня 1981 р. засуджена на 6 місяців ув'язнення і 5 р. заслання.

8 жовтня - був заарештований П.Розумний, а в грудні засуджений на 3 роки ув'язнення.

1981 РІК:

23 березня - був заарештований І.Кандиба, а 24 липня засуджений на 10 р. ув'язнення і 5 р. заслання.

15 квітня - була заарештована Раїса Руденко, а літом засуджена на 5 р. ув'язнення і 5 р. заслання.

Травень - у концтаборі був заарештований Я.Лесів, а 15 листопада засуджений на 5 р. ув'язнення.

Серпень - В.Овсієнко був засуджений на 10 р. ув'язнення і 5 р. заслання.

Осінь - у концтаборі був заарештований Ю.Литвин, а в квітні 1982 р. засуджений на 5 р. ув'язнення.

20 жовтня - у концтаборі був заарештований В.Стрільців і згодом засуджений на 6 р. ув'язнення.

3 грудня - у концтаборі був заарештований В.Січко, а згодом засуджений на 3 р. ув'язнення.

8 грудня - після відбуття строку ув'язнення був звільнений Й.Зісельс.

1982 РІК:

Січень - після відбуття строку ув'язнення Д.Шумук був відправлений на заслання.

Лютий - після відбуття строку ув'язнення і заслання на Україну повернувся В.Романюк.

26 травня - у концтаборі був заарештований П.Січко, а згодом засуджений на 3 р. ув'язнення.

28 жовтня - після відбуття строку ув'язнення О.Попович була відправлена на заслання.

Українська Гельсінкська Група 1978-1982

Документи і матеріали /Упор.

О.Зінкевич - Торонто - Балтимор:

Укр. Видавництво Смолоскип

ім. В.Симоненка, 1983 - С. 14-18.

122.ВІДКРИТИЙ ЛИСТ Л. БРЕЖНЄВУ ВІД ГРУПИ УВ'ЯЗНЕНИХ ЧЛЕНІВ УГС

Вересень 1980 рік

ПРОЯВІТЬ ВЕЛИКОДУШНІСТЬ! Леоніде Іллічу!

Коли болить навіть частина тіла, морозить весь організм. Такою хворобою нашого суспільства є інститут політув'язнених, що викликає критику в світовому масштабі. Звичайно, кількість політув'язнених тепер в СРСР не йде ні в яке порівняння з епохою Берії і Сталіна, але саме ця нечисельність дає поживу для зловістих роздумів. Багато років на цьому питанні зосереджується світова преса і радіомовлення, це проводить до величезних психологічних і ідеологічних втрат, але честь мундира не дозволяє проявити розсудливість і людяність, щоб раз і назавжди покінчити з ганьбою великої соціалістичної країни - з концентраційними таборами, перед якими дитячим белькотінням здаються табори Піночета, де Люїс Корвалан міг слухати транзистор, давати інтерв'ю кореспондентові, ходити в цивільному одязі і т.д.

Справді, чи є де-небудь іще в світі такі умови для політув'язнених, як в окремому табпункті (Пермская область, Чусовський район, поселок Кучино, ВС-389-36)? Ось вони.

Повна ізоляція в камері під замком (по дві-три особи) на площі по два квадратних метра на особу (на цій же площі помістили зливну "парашу", ліжка, стіл, тумбочки, стільці; ходити, розуміється, ніде) на цьому п'ятачку ув'язнений перебуває весь строк (крім робочих годин в такій камері, де він займається сидячою працею, без руху). Розрядку дає лише годинна прогулянка в металевих двориках, обнесених зверху колючим дротом (2 на 3). Сонця ми не бачимо ніколи зелені не одержуємо, що проводить до хвороб і депресії. Під виглядом "ремонтів" кімнати для побачень, ми були позбавлені побачень цього літа (під час Олімпіади й перед нею). Коротше кажучи, всі умови ув'язнення розраховані на повільне психічне й фізичне убивство людей.

Леоніде Іллічу! Чи можливо при наявності такої злочинності інституції в нашій країні говорити про міжнародне довір'я, якщо немає такого довір'я, всередині суспільства? Досить виявити великодушність і розуміння ситуації, щоб усунути цю застарілу хворобу (що залишилася від Сталіна). Ліквідувати інститут політув'язнених - це дійсно оздоровить ідеологічну атмосферу всередині суспільства, а значить міжнародну атмосферу.

Познайомтесь із "справами" так званих "інакодумаючих". Ви ужахнетесь, що людей, які посміли мати переконання, не згідні в чомусь із переконаннями тих, чи інших догматиків, тримають в умовах, яких не найдеш в найбільш тиранських країнах.

Леоніде Іллічу! Проявивши великодушність, Ви і Ваші співробітники розчистите шлях для взаєморозуміння між народами. Наша країна дозріла для нового людяного ступеня!

Олесь Бердник, Богдан Ребник,
Левко Лук'яненко, Олекса Тихий, Данило Шумук

Українська Гельсинкська Група. 1978-1982.

Документи і матеріали /

Упорядник О.Зінкевич Торонто - Балтимор: Українське видавництво Смолоскип
ім. В. Симоненка, 1983 - С. 63-65